

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ο Πολιτιστικός Τουρισμός στην Πελοπόννησο και ο ρόλος του στο γενικότερο τουριστικό ρεύμα στην Ελλάδα»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑΣ

ΤΑΜΠΟΥΡΗ ΧΡΥΣΑΥΓΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΔΡ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΠΑΤΡΑ

ΜΑΪΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ

Εισαγωγή	10
-----------------------	----

Κεφάλαιο Πρώτο – Το Τουριστικό Φαινόμενο

1.1 Προσδιορισμός των Θεμελιωδών Τουριστικών Εννοιών	13
1.1.1 Η Έννοια του Τουριστικού Φαινομένου	13
1.1.2 Η Έννοια του Τουρίστα.....	13
1.2 Αναδρομή στην Ιστορία του Τουρισμού	14
1.2.1 Δημιουργία και Εξέλιξη του Τουριστικού Φαινομένου	
στο χρόνο	14
1.2.2 Αιτίες ανάπτυξης Τουριστικού Φαινομένου.....	16
1.3 Μορφές Τουρισμού	17
1.3.1 Βασικές Μορφές Τουρισμού	17
1.3.2 Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού	18
1.4 Οι Τουριστικές Τάσεις Σήμερα.....	21

Κεφάλαιο Δεύτερο – Ο Τουρισμός στην Ελλάδα

2.1 Η Εξέλιξη του Ελληνικού Τουρισμού τα τελευταία χρόνια	27
2.2 Η Εικόνα του Ελληνικού Τουρισμού	30
2.3 Τα Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Τουρισμού	32
2.3.1 Τουριστική Μονοκαλλιέργεια	32
2.3.2 Μέση Διάρκεια Παραμονής.....	32
2.3.3 Εποχικότητα Ελληνικού Τουρισμού	32
2.3.4 Γεωγραφική Κατανομή Ελληνικού Τουρισμού	34
2.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Ελληνικός Τουρισμός.....	35

Κεφάλαιο Τρίτο – Πολιτιστικός Τουρισμός

3.1 Σχέση Τουρισμού και Πολιτισμού	37
3.2 Εννοιολογικός Προσδιορισμός Πολιτιστικού Τουρισμού.....	39
3.3 Χαρακτηριστικά Πολιτιστικού Τουρισμού.....	42
3.4 Χαρακτηριστικά Πολιτιστικών Τουριστών	43
3.5 Επιπτώσεις Πολιτιστικού Τουρισμού	46

3.5.1	Θετικές Επιπτώσεις Πολιτιστικού Τουρισμού	46
3.5.2	Αρνητικές Επιπτώσεις Πολιτιστικού Τουρισμού.....	47
3.6	Πολιτιστικός Τουρισμός και άλλες Μορφές Τουρισμού.....	49
3.6.1	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Θρησκευτικό Τουρισμό	49
3.6.2	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Τουρισμό Πόλεων	50
3.6.3	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Μαζικό Παράκτιο Τουρισμό	50
3.6.4	Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Αγροτουρισμό.....	50
3.6.5	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Περιπατητικό και τον Τουρισμό Υπαίθρου.....	51
3.6.6	Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Οικοτουρισμό ..	51
3.6.7	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Τουρισμό Υγείας	52
3.6.8	Σχέση του Πολιτιστικού με τον Επαγγελματικό και Αθλητικό Τουρισμό	52
3.7	Ο Πολιτιστικός Τουρισμός στην Ελλάδα.....	54
3.8	Φορείς Πολιτιστικού Τουρισμού	57
3.9	Πολιτιστικός Τουρισμός στην Πελοπόννησο	59

Κεφάλαιο Τέταρτο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αργολίδα

4.1	Γενικά Στοιχεία Νομού Αργολίδας	62
4.2	Ιστορία Νομού Αργολίδας.....	62
4.3	Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Αργολίδας.....	65
4.3.1	Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	65
4.3.2	Μουσεία.....	66
4.3.3	Εκκλησιαστικά Μνημεία	67
4.3.4	Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	68
4.3.5	Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις	69

Κεφάλαιο Πέμπτο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Κορινθία

5.1	Γενικά Στοιχεία Νομού Κορινθίας	71
5.2	Ιστορία Νομού Κορινθίας.....	71
5.3	Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Κορινθίας.....	73
5.3.1	Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	73

5.3.2 Μουσεία.....	74
5.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	74
5.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	75
5.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις.....	76

Κεφάλαιο Έκτο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αχαΐα

6.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Αχαΐας.....	78
6.2 Ιστορία Νομού Αχαΐας	79
6.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Αχαΐας	82
6.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	82
6.3.2 Μουσεία.....	83
6.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	84
6.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	86
6.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις.....	87

Κεφάλαιο Έβδομο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Ηλεία

7.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Ηλείας	91
7.2 Ιστορία Νομού Ηλείας.....	91
7.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Ηλείας.....	93
7.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	93
7.3.2 Μουσεία.....	95
7.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	96
7.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	96
7.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις.....	97

Κεφάλαιο Όγδοο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Μεσσηνία

8.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Μεσσηνίας.....	99
8.2 Ιστορία Νομού Μεσσηνίας.....	99
8.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Μεσσηνίας.....	102
8.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	102
8.3.2 Μουσεία.....	103
8.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	104
8.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	105
8.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις.....	106

Κεφάλαιο Ένατο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Λακωνία

9.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Λακωνίας	108
9.2 Ιστορία Νομού Λακωνίας.....	108
9.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Λακωνίας.....	111
9.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία	111
9.3.2 Μουσεία.....	112
9.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	113
9.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	114
9.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις	115

Κεφάλαιο Δέκατο – Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αρκαδία

10.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Αρκαδίας	117
10.2 Ιστορία Νομού Αρκαδίας	117
10.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Αρκαδίας.....	119
10.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία.....	119
10.3.2 Μουσεία	120
10.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία	121
10.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος.....	122
10.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις	123

Κεφάλαιο Ενδέκατο – Συμπεράσματα-Προτάσεις

11.1 Συμπεράσματα και Προτάσεις	125
---------------------------------------	-----

Βιβλιογραφία.....	130
--------------------------	------------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

	Σελ.
Πίνακας 1 : <i>Κυριότερες Εναλλακτικές Μορφές του Σύγχρονου Τουρισμού</i>	21
Πίνακας 2 : <i>Παγκόσμιος Τουρισμός – Αφίξεις ανά περιοχή (Εκατομμύρια Επισκέπτες)</i>	24
Πίνακας 3 : <i>Παγκόσμιος Τουρισμός – Αφίξεις ανά περιοχή (Μερίδιο Αγοράς)</i>	25
Πίνακας 4 : <i>Διεθνής Τουρισμός Ελλάδος</i>	29
Πίνακας 5 : <i>Η Τουριστική εικόνα της Ελλάδος</i>	31
Πίνακας 6 : <i>Γενική Τυπολογία των Πόρων του Πολιτιστικού Τουρισμού</i>	40
Πίνακας 7 : <i>Χώρα Προέλευσης Επισκεπτών Ελληνικών Πολιτιστικών Τοποθεσιών, Καλοκαίρι 1992</i>	55
Πίνακας 8 : <i>Επισκεψιμότητα Ελληνικών Τουριστικών Θελητήρων</i>	55
Πίνακας 9 : <i>Σημασία των Πολιτιστικών Θελητήρων στην απόφαση των Αλλοδαπών να επισκεφθούν κάποια τοποθεσία</i>	56
Πίνακας 10: <i>Τύποι Απασχόλησης που συνδέονται με τον Πολιτισμό - Αλλοδαποί Τουρίστες</i>	56
Πίνακας 11: <i>Επισκέπτες Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων Ελλάδας και Συνολικές Εισπράξεις</i>	57
Πίνακας 12: <i>Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφέρειας Πελοποννήσου</i>	60

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

	Σελ.
Διάγραμμα 1 : <i>Αριθμός Τουριστών στην Ελλάδα 1990-99.....</i>	30
Διάγραμμα 2 : <i>Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών και Ημεδαπών στα Ξενοδοχειακά Καταλύματα το 1999.....</i>	33
Διάγραμμα 3 : <i>Πληρότητα κατά Περιφέρεια το 1999.....</i>	34
Διάγραμμα 4 : <i>Πολιτιστικοί Τουρίστες Κάτω Χωρών.....</i>	45
Διάγραμμα 5 : <i>Σχέση Πολιτιστικού Τουρισμού με Άλλες Μορφές Τουρισμού.....</i>	53

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

E.O.T.	:	<i>Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού</i>
E.Σ.Υ.Ε.	:	<i>Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος</i>
I.T.E.Π.	:	<i>Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων</i>
M.M.E.	:	<i>Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης</i>
O.H.E.	:	<i>Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών</i>
Π.Ο.Τ.	:	<i>Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού</i>
Σ.Ε.Τ.Ε.	:	<i>Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων</i>
A.T.L.A.S.	:	<i>Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος για τον Τουρισμό και την Εκπαίδευση στον Ελεύθερο Χρόνο</i>
C.R.S.	:	<i>Computer Reservation System</i>
I.U.O.T.O.	:	<i>International Union of Official Travel Organizations</i>
U.N.E.S.C.O.	:	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
W.T.O.	:	<i>World Tourism Organization</i>

Εισαγωγή

Ο τομέας του Τουρισμού είναι εξαιρετικής σημασίας για την Ελλάδα καθώς θεωρείται σημαντικό οικονομικό μέγεθος για τη χώρα.

Το ελληνικό τουριστικό προϊόν, το οποίο βασίζεται κυρίως στο μοντέλο του μαζικού παράκτιου τουρισμού, χαρακτηρίζεται από τουριστική μονοκαλλιέργεια, εποχικότητα καθώς και συγκέντρωση του τουριστικού ρεύματος σε ορισμένες κυρίως περιοχές της χώρας.

Στην Ελλάδα όμως, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού οι οποίες προσφέρουν στους ταξιδιώτες την δυνατότητα να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους με προγράμματα «εξειδικευμένων δράσεων», καθιστώντας έτσι τη χώρα τουριστικό προορισμό όχι μόνο για τουρισμό «κλασσικού τύπου» αλλά και εναλλακτικών διακοπών.

Στις δημοφιλέστερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού παγκοσμίως αλλά και στην Ελλάδα ιδιαίτερα, καθώς είναι μία χώρα με πλούσια Ιστορία και Πολιτισμό, συγκαταλέγεται ο **Πολιτιστικός Τουρισμός**. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού ως Πολιτιστικός Τουρισμός ορίζεται το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό – περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία καθώς και η μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης.

Στη χώρα μας γίνεται μία προσπάθεια ο Πολιτιστικός Τουρισμός να αποτελέσει μοχλό διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς καθώς και επανατοποθέτησης του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος, διαφοροποιώντας το έτσι από το κυρίαρχο μοντέλο του μαζικού τουρισμού.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει μία προσέγγιση στην έννοια και τα στοιχεία που απαρτίζουν τον πολιτιστικό τουρισμό αλλά κυρίως να αναφερθεί στη σημασία αυτού στο ελληνικό τουριστικό ρεύμα.

Ως ιδιαίτερη περίπτωση εξετάζεται η Πελοπόννησος. Προς την κατεύθυνση αυτή γίνεται εκτενής αναφορά στα στοιχεία πολιτιστικού τουριστικού ενδιαφέροντος κάθε νομού της Πελοποννήσου, τονίζοντας έτσι την επιτακτική ανάγκη ανάπτυξης του Πολιτιστικού Τουρισμού τόσο στην Πελοπόννησο όσο και στην Ελλάδα γενικότερα.

Για την εκπόνηση της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας χρησιμοποιήθηκε ξένη και ελληνική βιβλιογραφία καθώς και πλήθος ιστοσελίδων.

Συγκεκριμένα στο **Πρώτο Κεφάλαιο** παρουσιάζονται οι βασικές τουριστικές έννοιες καθώς και οι τουριστικές τάσεις παγκοσμίως. Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο** γίνεται ανασκόπηση των τάσεων που επικρατούν στον ελληνικό τουρισμό, καθώς και των χαρακτηριστικών αυτού. Επιπλέον γίνεται αναφορά στη σύνδεση αυτού με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Στο **Τρίτο Κεφάλαιο** της Πτυχιακής Εργασίας επιχειρείται ο προσδιορισμός της έννοιας του Πολιτιστικού Τουρισμού. Αναφέρονται τα χαρακτηριστικά του, οι επιπτώσεις που επιφέρει καθώς και η σχέση του με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τέλος, εξετάζεται ο Πολιτιστικός Τουρισμός στην Ελλάδα και στην Πελοπόννησο. Από το **Τέταρτο** έως το **Δέκατο Κεφάλαιο** γίνεται εκτενής καταγραφή των πολιτιστικών στοιχείων (αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, μουσεία, εκκλησιαστικά μνημεία, φεστιβάλ και πολιτιστικές εκδηλώσεις) κάθε νομού της Πελοποννήσου. Επιπλέον αναφέρονται ορισμένα γενικά στοιχεία και συνοπτικά το ιστορικό παρελθόν κάθε νομού. Τέλος, στο **Ενδέκατο Κεφάλαιο** αποτυπώνονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προκύπτουν από τη μελέτη αυτή.

Κεφάλαιο Πρώτο

Το Τουριστικό Φαινόμενο

1.1 Προσδιορισμός των Θεμελιωδών Τουριστικών Εννοιών

1.1.1 Η έννοια του Τουριστικού Φαινομένου

Ο Τουρισμός μπορεί να προσδιορισθεί ως η πρόσκαιρη μετακίνηση ατόμου (ή ατόμων) από το γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμης διαμονής του (των), σε ένα τουλάχιστον άλλο γεωγραφικό περιβάλλον, με σκοπό την ικανοποίηση ψυχικών επιθυμιών ή πνευματικών περιεργειών και η οποία έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων.

Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του Τουρισμού είναι τα εξής:

- *Δύο τουλάχιστον ή περισσότερα περιβάλλοντα*
- *Το ανθρώπινο στοιχείο*
- *Ο προσωρινός χαρακτήρας της τουριστικής μετακινήσεων*
- *Η πρόκληση δημιουργίας οικονομικών δραστηριοτήτων*

1.1.2 Η Έννοια του Τουρίστα

Το 1968, ύστερα από την πρώτη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για Διεθνή Ταξίδια και Τουρισμό, που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1963, η Επιτροπή Στατιστικών Εμπειρογνομώνων του ΟΗΕ εξέδωσε την ακόλουθη οδηγία:

«Για στατιστικούς λόγους, ο όρος “επισκέπτης” περιγράφει κάθε άνθρωπο που μεταβαίνει σε μία χώρα διαφορετική από τη χώρα μόνιμης διαμονής του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνο της άσκησης αμειβόμενης εργασίας από την χώρα την οποία επισκέπτεται».

Η Διεθνής Ένωση Επίσημων Τουριστικών Οργανισμών (International Union of Official Travel Organizations – IUOTO), που αργότερα μετονομάστηκε σε Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (World Tourism

---

Organization – WTO), ενέκρινε αυτό τον ορισμό. Ωστόσο, πρότεινε τον επιπλέον διαχωρισμό του όρου «ταξιδιώτης» σε δύο κατηγορίες: τους «τουρίστες», κατηγορία που περιλαμβάνει όλους τους επισκέπτες οι οποίοι κάνουν τουλάχιστον μία διανυκτέρευση στη χώρα ή στο μέρος που επισκέπτονται, και τους «εκδρομείς» ή ημερήσιους επισκέπτες. (Lickorish and Jenkins 2004:58)

1.2 Αναδρομή στην Ιστορία του Τουρισμού

1.2.1 Η Δημιουργία και η Εξέλιξη του Τουριστικού Φαινομένου στο χρόνο

Είναι γεγονός πως η ύπαρξη του φαινομένου της τουριστικής μετακίνησης άρχισε να υφίσταται από την εποχή της αρχαιότητας. Τα ίχνη του τουρισμού εντοπίζονται σχεδόν σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ανθρώπινης ζωής και φανερώνουν το διαρκές ανθρώπινο ενδιαφέρον γύρω από αυτό, που σήμερα αποκαλείται τουρισμός.

Η μελέτη πολλών γραπτών μνημείων της Αρχαίας Κίνας, της Ελλάδας και της Ρώμης αποδεικνύουν στην πράξη την ύπαρξη «υποτυπωδών τουριστικών κέντρων» της αρχαιότητας, αλλά και την διακίνηση ατόμων για λόγους θρησκευτικούς, θεραπευτικούς ή αθλητικούς, ιδίως στην Αρχαία Ελλάδα. Μερικά από τα δείγματα, υψηλής κοινωνικής και οικονομικής σημασίας, ανάπτυξης του τουριστικού φαινομένου την εποχή εκείνη είναι τα εξής:

- η έναρξη της διαδικασίας χάραξης οδικών αρτηριών
- η δημιουργία πόλεων με αυξημένο πληθυσμό
- η εμφάνιση του χρήματος ως μέσου συναλλαγής
- η ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας
- η θεσμοθέτηση διακρατικών διαδικασιών, όπως για παράδειγμα οι Ολυμπιακοί Αγώνες , οι θρησκευτικές τελετές (παραδείγματος χάρη τα Ελευσίνια Μυστήρια) κ.λπ.

Στην περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης η έμφαση στη μετακίνηση αφορά πλέον στην αναζήτηση ασφάλειας, ως κύριου παράγοντα για κάθε τουριστική μετακίνηση, ενώ τα κυρίαρχα στοιχεία παραμένουν το εμπόριο, η αναζήτηση νέων πολιτιστικών προτύπων, η ψυχαγωγία (ο τομέας αυτός αφορά κατά κύριο λόγο τα εύπορα άτομα των υψηλότερων κοινωνικών τάξεων), καθώς και οι μετακινήσεις για λόγους θρησκευτικούς (παραδείγματος χάρη Επίσκεψη στους Άγιους Τόπους, Σταυροφορίες κ.λπ.) και για λόγους εξερευνητικούς (όπως οι Βίκινγκς, ο Μάρκο Πόλο, οι Ισπανοί και Πορτογάλοι Εξερευνητές στη συνέχεια).

Η περίοδος μεταξύ 15^{ου} και 17^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από μία αλλαγή σε σχέση με τους σκοπούς των ταξιδιών, οι οποίοι πλέον αρχίζουν να αφορούν και τη μόρφωση και τον πολιτισμό.

Ο 19^{ος} αιώνας είναι η περίοδος, όπου γίνεται φανερό ότι ωριμάζουν συνολικά οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μέσα από τις οποίες σύντομα θα επακολουθήσει η ανάπτυξη του φαινομένου, με τη Γαλλία και την Αγγλία να έχουν την πρωτοκαθεδρία. Σημαντική συμβολή στην περίοδο αυτή έχει η εμφάνιση της ατμομηχανής με κύριο συνακόλουθο την εμφάνιση των σιδηροδρόμων και της ακτοπλοΐας, παράγοντες ενίσχυσης της μεταφοράς σε μεγάλο βαθμό, ενώ και η εμφάνιση πολλών άλλων βασικών εφευρέσεων όπως λόγου χάρη ο ηλεκτρισμός, ο τηλεγράφος κ.λπ. συνέβαλαν στην προώθηση του τουρισμού.

Στον ίδιο αιώνα η βιομηχανική επανάσταση αλλάζει ουσιαστικά τα δεδομένα, διαφοροποιεί τις κοινωνικές τάξεις της εποχής στην Ευρώπη, με κυρίαρχο στοιχείο την διεύρυνση της μεσαίας τάξης, την αύξηση των εισοδημάτων της και την αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων της εποχής, θέτοντας ταυτόχρονα τις βάσεις για όσα θα ακολουθήσουν την μαζικοποίηση του τουρισμού στον 20^ό αιώνα.

Η μεγαλύτερη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου παρατηρείται κατά την περίοδο που μεσολάβησε μεταξύ του τέλους του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και πριν την έναρξη του Δευτέρου, δηλαδή κατά το λεγόμενο διάστημα του Μεσοπολέμου. Παρά το γεγονός ότι η τουριστική μετακίνηση της περιόδου αυτής, σήμαινε και την ανάπτυξη ενός τουρισμού πολύ διαφορετικής έννοιας, οργάνωσης και έκτασης σε σχέση με το

αντίστοιχο φαινόμενο των προαναφερθεισών χρονικών περιόδων, η τουριστική μετακίνηση συνεχίζει να είναι προνόμιο των εύπορων και ανωτέρου μορφωτικού επιπέδου ατόμων. Έτσι, τα χρόνια που ακολούθησαν το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, άρχισε η ανοδική πορεία για την ανάπτυξη ενός τουρισμού, που θα αποκτούσε ακόμη περισσότερο εξελιγμένο περιεχόμενο καθώς και σημαντικά μεγαλύτερη διάδοση και σημασία.

Το 1963, πραγματοποιείται στη Ρώμη η ιστορικής σημασίας Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) που αφορά «τα διεθνή ταξίδια και τον τουρισμό». Στην διάσκεψη αυτή τέθηκαν για πρώτη φορά επί τάπητος τα θέματα διεθνούς συνεργασίας για την ανάπτυξη του παγκόσμιου τουρισμού, ως αποτέλεσμα της επέκτασης και γενίκευσης των πληρωμένων αδειών στους εργαζομένους σε ευρεία κλίμακα.

Από την περίοδο αυτή και μέχρι σήμερα, ο τουρισμός δεν περιορίζεται μόνο στα προνομιάτα άτομα των ανώτερων οικονομικών και κοινωνικών τάξεων, αλλά κοινωνικοποιείται και επεκτείνεται όντας κτήμα και των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων. Σήμερα αποτελεί πλέον γεγονός η ευρύτατη ατομική και μαζική μετακίνηση των ανθρώπων για τουριστικούς λόγους, γεγονός που υπογραμμίζει την επιτυχή επέκταση της δυνατότητας για τουριστική μετακίνηση, σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

1.2.2 Αιτίες ανάπτυξης του Τουριστικού Φαινομένου

Είναι γεγονός πως ο κύριος μοχλός ανάπτυξης και εξέλιξης του Τουρισμού, υπήρξε η μεγάλη ανάπτυξη της Τεχνολογίας που ακολούθησε την μεταπολεμική περίοδο από το 1945 μέχρι και σήμερα. Λόγω της τεχνολογικής αυτής ανάπτυξης, ακολουθούν αλλαγές στον Οικονομικό και Κοινωνικό τομέα αλλά και στον τρόπο ζωής και τις συνήθειες των ανθρώπων γενικότερα. Οι αιτίες ανάπτυξης του Τουρισμού μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- *Η μεγάλη Τεχνολογική εξέλιξη*
- *Η αύξηση του εισοδήματος των εργαζομένων*
- *Η καθιέρωση και επέκταση θεμελιωδών κοινωνικών παροχών*

-
- *Η άνοδος του πνευματικού και κατά συνέπεια πολιτιστικού επιπέδου των ανθρώπων*
  - *Η ειρηνική κατάσταση που επικρατεί σε μεγάλο μέρος του κόσμου.*
  - *Η μεταβολή του τρόπου ζωής μεγάλου μέρους του πληθυσμού*
  - *Η ρουτίνα, το άγχος και η πίεση της καθημερινής ζωής*
  - *Τέλος, η μεγάλη ανάπτυξη της διαφήμισης και η λήψη μεγάλου όγκου πληροφοριών μέσω των Μ.Μ.Ε.*

1.3 Μορφές Τουρισμού

1.3.1 Βασικές Μορφές Τουρισμού

Σύμφωνα με την Απόφαση της Επιτροπής της 9ης Δεκεμβρίου 1998 για τις διαδικασίες εφαρμογής της οδηγίας 95/57/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με τη συλλογή στατιστικών στοιχείων στον τομέα του τουρισμού, σε σχέση με μια δεδομένη χώρα, διακρίνονται *τρεις βασικές μορφές* τουρισμού:

1. **Ο Εγχώριος Τουρισμός** : περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των κατοίκων μιας δεδομένης χώρας που ταξιδεύουν και διαμένουν σε τόπους στο εσωτερικό της χώρας αλλά έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους.
2. **Ο Εισερχόμενος Τουρισμός** : περιλαμβάνει τις δραστηριότητες μη μονίμων κατοίκων μιας δεδομένης χώρας που ταξιδεύουν και διαμένουν σε τόπους στο εσωτερικό της χώρας αλλά έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους.
3. **Ο Εξερχόμενος Τουρισμός** : περιλαμβάνει τις δραστηριότητες μονίμων κατοίκων μιας δεδομένης χώρας που ταξιδεύουν και διαμένουν σε τόπους στο εξωτερικό της χώρας και έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους.

Πέραν όμως από τις τρεις προαναφερθείσες μορφές Τουρισμού, μπορεί ο Τουρισμός να διακριθεί στις παρακάτω μορφές, με βάση κάποια «ειδικά κριτήρια», όπως:

A) *Ο Αριθμός των Μετακινούμενων Ατόμων.* Με βάση το κριτήριο αυτό, ο τουρισμός χωρίζεται σε:

1. **Ατομικό Τουρισμό:** η πρωτοβουλία για την τουριστική μετακίνηση ανήκει σε συγκεκριμένο άτομο ή μικρή ομάδα ανθρώπων.
2. **Συλλογικό Τουρισμό:** η τουριστική μετακίνηση οφείλεται σε πρωτοβουλία ενός σωματείου, συλλόγου ή μίας τουριστικής επιχειρήσεως.

B) *Η Εποχή που πραγματοποιείται η Τουριστική Μετακίνηση.* Με βάση το κριτήριο αυτό, ο τουρισμός χωρίζεται σε:

1. **Συνεχή Τουρισμό:** η τουριστική μετακίνηση πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.
2. **Εποχιακό Τουρισμό:** η συντριπτική πλειοψηφία των τουριστικά μετακινούμενων ατόμων, μετακινείται σε μία ορισμένη εποχή του έτους.

Γ) *Το Χρησιμοποιούμενο Μεταφορικό Μέσο.* Ο διαχωρισμός εδώ πραγματοποιείται ανάλογα με το χρησιμοποιούμενο μεταφορικό μέσο κατά τη διάρκεια της τουριστικής μετακίνησης. Οι μορφές που προκύπτουν, είναι οι παρακάτω :

1. **Σιδηροδρομικός** Τουρισμός
2. **Ποδηλατικός** Τουρισμός
3. **Αεροπλοϊκός** Τουρισμός
4. **Αυτοκινητικός** Τουρισμός
5. **Πεζοπορικός** Τουρισμός

1.3.2 Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Μετά το 1970, στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, καταγράφονται ορισμένες αλλαγές στα κοινωνικά και καταναλωτικά πρότυπα που επηρεάζουν άμεσα την πορεία ανάπτυξης του τουρισμού, οδηγώντας σε νέα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Αυτά είναι καταρχήν η αύξηση ταξιδιών

μικρής διάρκειας με κίνητρα πολιτιστικά, περιβαλλοντικά ή επαγγελματικά, με αποτέλεσμα το ίδιο άτομο να κάνει διαφορετικού τύπου και χρονικής διάρκειας ταξίδια σε διαφορετικούς προορισμούς. Παράλληλα σημειώνεται μία εντυπωσιακή αύξηση των ταξιδιών ειδικών μορφών τουρισμού, βασικά χαρακτηριστικά των οποίων είναι αφενός ο σεβασμός της τοπικής κοινωνίας, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος και αφετέρου ένα πρότυπο ταξιδιού που δίνει έμφαση στη ζωή στην ύπαιθρο και στις ενεργητικές διακοπές, που χαρακτηρίζονται από ένα σύμπλεγμα δραστηριοτήτων σχετικών με την άθληση, τον πολιτισμό, την φυσιολατρία κ.λπ. .

Το γεγονός ότι ο οργανωμένος τουρισμός πουλά ένα τουριστικό ταξίδι ως καταναλωτικό προϊόν με διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικές τιμές, σε διαφορετικές κοινωνικοοικονομικά κατηγορίες τουριστών – καταναλωτών, ώστε να μπορεί να απευθύνεται στις διαφορετικές προτιμήσεις και κίνητρα των καταναλωτών, Η εξειδίκευση αυτή εμφανίζεται με την ανάπτυξη των ειδικών, εναλλακτικών και νέων μορφών τουρισμού οι οποίες προσφέρουν στους τουρίστες υπηρεσίες σχετικά με το ειδικό κίνητρο που τους οδήγησε σε αυτόν τον τύπο ταξιδιών. Τα πρώτα ταξίδια εναλλακτικού τουρισμού προβλήθηκαν στην δεκαετία του 1970 και θεωρήθηκαν πρότυπο «ενεργητικών» διακοπών. Ενωσιολογικά, οι όροι που επικράτησαν στην περιγραφή των νέων μορφών τουρισμού είναι «ειδικές» και «εναλλακτικές».

Οι **«ειδικές μορφές»** χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση (π.χ. συνέδρια, οικολογία, πολιτισμός) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές, που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής.

Οι **«εναλλακτικές μορφές»** τουρισμού αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και χαρακτηρίζονται, από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση, το οποίο συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα (π.χ. περιήγηση, αθλητισμός, περιβάλλον κ.λπ.). Στις εναλλακτικές μορφές οι τουρίστες συχνά επιλέγουν ένα τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού, στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επιπλέον, και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού καταγράφεται η ανάπτυξη μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί τους συγκεκριμένους τουρίστες. Τέλος κοινός

παρονομαστής, τόσο στη ζήτηση όσο και στην προσφορά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.

Είναι προφανές ότι καθοριστικό στοιχείο στην περίπτωση των ειδικών μορφών τουρισμού – άρα και των εναλλακτικών, είναι το κυρίαρχο κίνητρο ή η ομάδα κινήτρων που οδηγεί στην επιλογή του ταξιδιού. Με τις ειδικές μορφές η έμφαση δίνεται στο «ταξίδι – νόημα», στην προσπάθεια βίωσης εμπειριών, όπου το ταξίδι αποτελεί μια συνέχεια της κανονικής ζωής, εφόσον τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, χόμπι ή κοινωνικές ανησυχίες των τουριστών διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά του ταξιδιού.

Επιπλέον, η κοινωνική αυτή διάσταση ενισχύεται από το γεγονός ότι συνήθως το ταξίδι των ειδικών μορφών γίνεται αιτία για τη διεύρυνση του φάσματος των ενδιαφερόντων των τουριστών, για μία αυθεντική γνωριμία και επικοινωνία με τον τόπο υποδοχής και το κυριότερο με τη διαμόρφωση ενός πλαισίου, όπου αναδεικνύεται ο ιδιαίτερος κοινωνικός και εκπαιδευτικός ρόλος του τουρισμού, χωρίς παράλληλα να υποβαθμίζεται η σημασία της αναψυχής. Οι ειδικές μορφές τουρισμού επομένως, επανατοποθετούν το ταξίδι και τη σημασία του στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνικών συνθηκών, όπου η επικοινωνία, ο πολιτισμός και το περιβάλλον αναδεικνύονται σε αξίες κοινές για όλες τις κοινωνίες.)

Η πλειονότητα αυτών των μορφών αναπτύσσονται αυτόνομα μέσω ειδικών πρακτορείων, οργανώσεων, φορέων ή και χωρίς η χρήση οργανωμένων τουριστικών υπηρεσιών, ενώ πολλές από αυτές έχουν δημιουργήσει μία ειδική οργανωτική δομή που αναλαμβάνει την οργάνωση, την προβολή, την διαφήμιση και τις πωλήσεις.

Εκτός από την αυτόνομη ή και την μερικά αυτόνομη οργανωτική δομή στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών, ένα άλλο στοιχείο που τις διαφοροποιεί από το κυρίαρχο πρότυπο είναι ότι οι ειδικές μορφές έχουν την δυνατότητα να εντάσσονται στην τοπική κοινωνική, παραγωγική και περιβαλλοντική δομή επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο την ανάπτυξη μοντέλων ήπιου και αειφορικού τουρισμού.

Οι περισσότερο γνωστές και ευρύτερα διαδεδομένες εναλλακτικές μορφές του σύγχρονου τουρισμού, αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα :

Πίνακας 1 : Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές του σύγχρονου Τουρισμού

1. Γενικός Τουρισμός
2. Μορφωτικός Τουρισμός
3. Τουρισμός Εκθέσεων
4. Τουρισμός Υγείας
5. Τουρισμός Άθλησης
6. Τουρισμός Πόλης
7. Συνεδριακός Τουρισμός
8. Τουρισμός Περιπέτειας
9. Οικογενειακός Τουρισμός
10. Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας
11. Τουρισμός Χειμερινών Σπορ
12. Τουρισμός Παραχείμασης
13. Αγροτουρισμός
14. Ορεινός Τουρισμός
15. Θαλάσσιος Τουρισμός
16. Χρονομεριστικός Τουρισμός
17. Θρησκευτικός Τουρισμός
18. Επιλεκτικός Τουρισμός
19. Τουρισμός Κινήτρων
20. **Πολιτιστικός Τουρισμός**
21. Οικολογικός Τουρισμός
22. Λαϊκός Τουρισμός
23. Κοσμοπολίτικος Τουρισμός
24. Κοινωνικός Τουρισμός
25. Τουρισμός Αναπήρων

Πηγή : Ηγουμενάκης Νίκος, Τουριστική Οικονομία – Τόμος Α', 1997, σελ. 156 –

173

1.4 Οι Τουριστικές Τάσεις Σήμερα

Σήμερα, διαφορετικές ομάδες ανθρώπων ταξιδεύουν διασχίζοντας μεγαλύτερες αποστάσεις. Όσο οι άνθρωποι εξοικειώνονται με τον τουρισμό, το ταξιδιωτικό εμπόριο προσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες τους. Η ασφάλεια, η άνεση και η σιγουριά αποτελούν και σήμερα αναγκαίες προϋποθέσεις κάθε ταξιδιού. Στην Ευρώπη, η Οδηγία για τα Οργανωμένα

Ταξίδια (Package Tour Directive) της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπάθησε να βελτιώσει τις συνθήκες των ταξιδιών και της αγοράς τουριστικών πακέτων, προκειμένου να εξασφαλίσει την παροχή των ποιοτικών στάνταρ, που υπόσχονταν οι χώρες υποδοχής των τουριστών. Το παγκόσμιο ενδιαφέρον για την ποιότητα και την προστασία του περιβάλλοντος αρχίζει να επηρεάζει και τους επιχειρηματίες του τουρισμού, ως προς την επιλογή των συνεργατών τους και τις συνθήκες που αναμένουν οι τουρίστες στον προορισμό τους. Το μάνατζμεντ της χώρας προορισμού εξελίσσεται σε εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα στην τουριστική βιομηχανία.

Στην Ευρώπη η αύξηση του αριθμού των πολιτών τρίτης ηλικίας αποτελεί πηγή ώριμων τουριστών που διαθέτουν ελεύθερο χρόνο και χρήματα για τα ταξίδια. Οι τουρίστες της τρίτης ηλικίας, όπως αποκαλούνται, έχουν αναχθεί σε σημαντικό τμήμα της διεθνούς τουριστικής ζήτησης και αναμένεται να διατηρήσουν το ρόλο αυτό. Καθώς στην πλειοψηφία τους έχουν συνταξιοδοτηθεί, κι επομένως έχουν την επιλογή του χρόνου διεξαγωγής του ταξιδιού, μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας για ορισμένους προορισμούς.

Παρόλο που σήμερα εμφανίζεται μία τάση για ανεξάρτητα ταξίδια, οι οργανωμένες εκδρομές δεν έχουν χάσει την ισχύ ή την σημασία τους. Αυτά τα πακέτα μεταφοράς, διαμονής και παροχής υπηρεσιών σε ειδική τιμή έχουν γίνει πιο ελαστικά. Τα μέλη του γκρουπ δεν είναι απαραίτητο να μένουν στο ίδιο ξενοδοχείο, ούτε καν στο ίδιο θέρετρο, ενώ η ποιότητα της διαμονής μεταβάλλεται ανάλογα με τις τιμές. Επομένως, μια οργανωμένη εκδρομή, μπορεί να ξεκινά με μια κοινή για όλους πτήση τσάρτερ, αλλά στον προορισμό να προσφέρει ποικιλία επιλογών: διαμονή με παροχή υπηρεσιών, καταλύματα αυτοεξυπηρετούμενου χαρακτήρα, δωμάτια σε ιδιωτικές κατοικίες ή διαμονή σε τροχόσπιτα. Η ποικιλία στις επιλογές δεν είναι σταθερή, όμως ο όγκος των τουριστών που έλκεται από αυτούς τους διακανονισμούς ευθύνεται για την δημιουργία οικονομιών κλίμακας που διατηρούν χαμηλές τις τιμές και καθιστούν πιο προσιτό τον διεθνή τουρισμό.

Οι οργανωμένες εκδρομές ενθάρρυναν τα ταξίδια όχι μόνο επειδή προσφέρουν μειωμένες τιμές, αλλά επίσης επειδή μείωσαν κατά πολύ τον κίνδυνο και την αβεβαιότητα που συνοδεύουν τα ταξίδια στο εξωτερικό. Το γεγονός αυτό απέβη ιδιαίτερα σημαντικό για την ανάπτυξη του τουρισμού σε

μακρινές, αναπτυσσόμενες χώρες. Τα προηγούμενα χρόνια, με τον τουρισμό μακρινών αποστάσεων ασχολούνταν κυρίως εξειδικευμένες εταιρίες, που πρόσφεραν υπηρεσίες σε μικρό αριθμό τουριστών, οι οποίοι όμως προέβαιναν σε υψηλές δαπάνες ανά ταξίδι. Ωστόσο, όσο αυξανόταν ο αριθμός των έμπειρων τουριστών που ενδιαφέρονται για «μακρινούς προορισμούς», πολλά μεγάλα ταξιδιωτικά πρακτορεία, άρχισαν να προσφέρουν εκδρομές σε προορισμούς όπως η Καραϊβική, η Αφρική, η Νέα Ζηλανδία και η Αυστραλία. Παρόλο που τα ταξίδια δεν αποφέρουν μεγάλα κέρδη, οι οικονομίες κλίμακας από τις οποίες επωφελούνται τέτοιες εταιρίες, τους επιτρέπουν να παρέχουν σχετικά φθηνές διακοπές σε μακρινούς προορισμούς, διευρύνοντας την αγορά.

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των μεγάλων ταξιδιωτικών πρακτορείων για μακρινούς προορισμούς αποτελεί ένα ακόμα δείγμα των αλλαγών που γίνονται στην τουριστική βιομηχανία. Τα πρακτορεία αυτά επεκτείνονται σε μερίδια της αγοράς που παλαιότερα απασχολούσαν μικρά, εξειδικευμένα τουριστικά γραφεία, ενώ και οι αεροπορικές εταιρίες πλέον προσφέρουν υπηρεσίες στον τομέα των διακοπών.

Πολλές μεγάλες, διεθνείς αεροπορικές εταιρίες έχουν αναπτύξει συνεργασία με τουριστικά γραφεία και διαθέτουν τα αεροσκάφη τους για πτήσεις τσάρτερ σε πλήρη ή μερική βάση. Η ανάπτυξη και η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφορίας, που είναι κυρίως εμφανής με την επέκταση των πληροφοριακών συστημάτων κρατήσεων (C.R.S.), έχει δώσει στις εταιρίες τη δυνατότητα να δημιουργούν βάσεις δεδομένων με σημαντικές πληροφορίες για το προφίλ των πελατών τους. Πολλές εταιρίες χρησιμοποιούν αυτές τις πληροφορίες όχι μόνο για τον προγραμματισμό και τις εργασίες τους, αλλά και για το μάρκετινγκ. Αρκετές αεροπορικές εταιρίες δεν διευκολύνουν απλώς τους διακανονισμούς των ταξιδιών, αλλά προσφέρουν πλήρη πακέτα διακοπών. Οι επιλογές των υποψήφιων τουριστών αυξάνονται όλο και περισσότερο. (Lickorish and Jenkins 2004:16 - 17)

Πίνακας 2 : Παγκόσμιος Τουρισμός – Αφίξεις ανά Περιοχή (εκατομμύρια επισκέπτες)

	Αμερική	Ασία/Ειρηνικός	Αφρική	Ευρώπη	Μ. Ανατολή	Σύνολο
<i>(Εκατομμύρια Επισκέπτες)</i>						
1980	62.3	23.6	7.3	177.5	7.5	278.2
1990	92.8	56.2	15.2	265.6	9.6	439
1991	95.3	59.7	16.0	263.5	9.4	443.9
1992	102.2	67.8	18.3	281.4	11.8	481.4
1993	102.2	74.5	18.7	287.4	11.9	494.7
1994	105.1	82.2	19.1	300.4	12.7	519.5
1995	109.0	82.4	20.3	315.0	13.7	540.0
1996	114.5	94.0	22.1	323.0	16.0	569.6
1997	116.2	93.0	23.0	343.3	17.0	592.5
1998	119.2	92.4	25.5	355.7	18.9	611.6
1999	121.9	102.3	26.9	360.5	22.5	634.1
2000	128.1	110.5	28.2	395.8	24.2	687.0
2001	122.1	120.7	28.9	383.8	25.0	680.4
2002	116.6	131.1	29.5	394.0	29.2	700.4
2003	113.1	113.3	31.0	407.1	29.5	694.0
2004	125.7	144.2	33.8	424.4	36.3	764.0
2005	133.5	155.4	36.7	441.5	39.1	806.0

Πηγή : U.N.W.T.O. : Compendium, Barometer, Tourism Highlights (διάφορα τεύχη)

Πίνακας 3 : Παγκόσμιος Τουρισμός – Αφίξεις ανά Περιοχή (Μερίδιο Αγοράς)

	Αμερική	Ασία/Ειρηνικός	Αφρική	Ευρώπη	Μ. Ανατολή	Σύνολο
<i>(Μερίδιο Αγοράς)</i>						
1980	22.4	8.5	2.6	63.8	2.7	100
1990	21.1	12.8	3.5	60.5	2.2	100
1991	21.5	13.4	3.6	59.4	2.1	100
1992	21.2	14.1	3.8	58.5	2.5	100
1993	20.7	15.1	3.8	58.1	2.4	100
1994	20.2	15.8	3.7	57.8	2.4	100
1995	20.2	15.3	3.8	58.3	2.5	100
1996	20.1	16.5	3.9	56.7	2.8	100
1997	19.6	15.7	3.9	57.9	2.9	100
1998	19.5	15.1	4.2	58.2	3.1	100
1999	19.2	16.1	4.2	56.9	3.5	100
2000	18.6	16.1	4.1	57.6	3.5	100
2001	17.9	17.7	4.2	56.4	3.7	100
2002	16.6	18.7	4.2	56.3	4.2	100
2003	16.3	16.3	4.5	58.7	4.3	100
2004	16.5	18.9	4.4	55.5	4.8	100
2005	16.6	19.3	4.6	54.8	4.9	100

Πηγή : U.N.W.T.O. : Compendium, Barometer, Tourism Highlights (διάφορα τεύχη)

Κεφάλαιο Δεύτερο
Ο Τουρισμός στην Ελλάδα

2.1 Η Εξέλιξη του Ελληνικού Τουρισμού τα τελευταία χρόνια

Στην Ελλάδα ο τουρισμός ως συγκροτημένο οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο εμφανίζεται από τη δεκαετία του είκοσι και μετά. Τα μεγέθη, μάλιστα που παρουσίασε ήταν ήδη αξιόλογα ώστε από τότε αποτέλεσε αντικείμενο κρατικής μέριμνας. Η επιταχυνόμενη αύξηση της τουριστικής κίνησης και ο μαζικός χαρακτήρας του φαινομένου διαμορφώνονται στην Ελλάδα κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης το οποίο υιοθετήθηκε μεταπολεμικά στην Ελλάδα και παραμένει κυρίαρχο μέχρι σήμερα συνδέεται με την ανάπτυξη υποδομών και υπηρεσιών του οργανωμένου μαζικού τουρισμού της θερινής κατά κύριο λόγο τουριστικής περιόδου. Ήδη, κατά τη δεκαετία του 1950 η δημιουργία των πρώτων βασικών υποδομών και η νομοθεσία, η οποία αφορούσε στις ιδιωτικές επενδύσεις, αποτέλεσαν τη βάση της διαμόρφωσης ενός τουριστικού προϊόντος, το οποίο ως κύριο χαρακτηριστικό είχε τις υποδομές και υπηρεσίες εξυπηρέτησης τουρισμού διακοπών. (Ζαχαράτος 1988, Τσάρτας 2000: 189-211)

Επί πολλά χρόνια το ελληνικό τουριστικό προϊόν συνθέτουν οι υποδομές και υπηρεσίες που απευθύνονται στον τουρισμό διακοπών. Αντίθετα άλλα τουριστικά προϊόντα των οποίων η ζήτηση έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να είναι δυναμική, είτε αναπτύχθηκαν αποσπασματικά (υποτυπώδεις υποδομές, έλλειψη θεσμικού πλαισίου, έλλειψη συστηματικής προβολής), είτε με χρονική υστέρηση (κατά κύριο λόγο μετά το 1980). Τα περισσότερα από αυτά τα προϊόντα σχετίζονται με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού (οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, αγροτουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός, τουρισμός υγείας κ.λπ.) και απευθύνονται σε ομάδες τουριστών με ειδικά κίνητρα και συνήθως ποιοτικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά.

Οι γενικές τάσεις του ελληνικού τουρισμού είναι μακροχρόνια αυξητικές, ώστε σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού να κατατάσσεται η Ελλάδα, με 12.5 εκατομμύρια τουριστών για το 2000, στην 15^η θέση στον κόσμο και στην 10^η μεταξύ των ευρωπαϊκών προορισμών.

Κατά την περίοδο 2000 – 2004, παρατηρείται μία «καθίζηση» του αλλοδαπού τουρισμού στην Ελλάδα, η οποία οφείλεται όχι μόνο στην

απουσία της Ελλάδας από τα τουριστικά δρώμενα ανά τον κόσμο (εκθέσεις, εκδηλώσεις διάφορες κ.λπ.) αλλά και στην «καθίζηση» της ολικής ποιότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, η οποία οφείλεται τόσο στην υποβάθμιση του εξωξενοδοχειακού τουριστικού περιβάλλοντος, όσο και στην αδράνεια της Πολιτείας απέναντι στο μεγάλο ζήτημα της ανάγκης αναβάθμισης του μέσου όρου των παρεχόμενων ξενοδοχειακών υπηρεσιών. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πάνω από τα 2/3 του καταλυματικού δυναμικού της χώρας, λόγω μεγέθους και κατηγορίας δεν ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις της διεθνούς ζήτησης.

Το 2005, υπήρξε η χρονιά που σηματοδότησε την ανάκαμψη του ελληνικού τουριστικού τομέα. Η ανάκαμψη αυτή που ξεκίνησε το 2005 και εντάθηκε το 2006, υποδεικνύει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει η τουριστική πολιτική της χώρας, ώστε τα πρόσφατα επιτεύγματα να αποτελέσουν στέρεες βάσεις για την περαιτέρω πορεία. Η συνέχιση της ανοδικής πορείας προϋποθέτει τη συνέχιση της προσπάθειας που έχει μέχρι τώρα καταβληθεί και επέκταση αυτής παράλληλα και στην ποιότητα των υποδομών και του γενικότερου τουριστικού περιβάλλοντος, εντός του οποίου ο επισκέπτης αναζητά την αναψυχή, την γνωριμία με την διαχρονική πολιτιστική ταυτότητα καθώς και το πολυδιάστατο φυσικό κάλλος της χώρας.

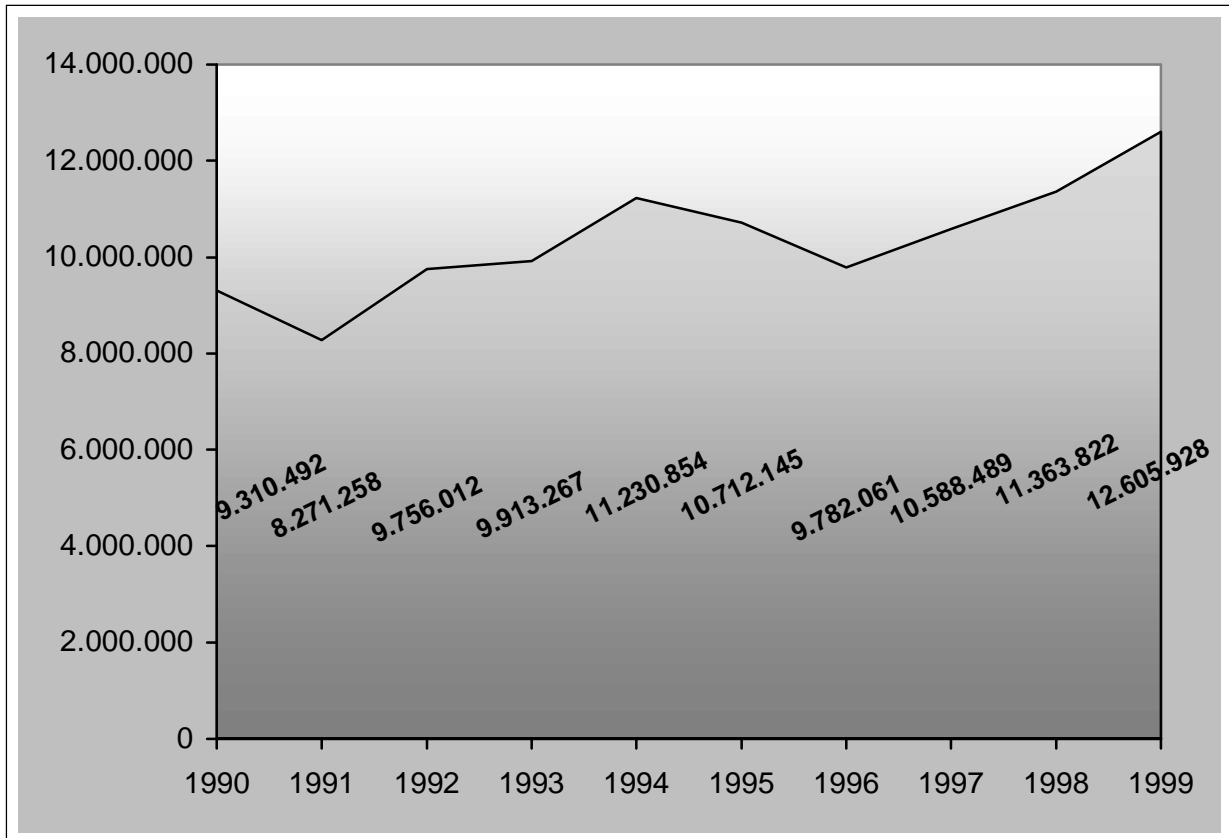
Και για το 2007, οι προβλέψεις του Ε.Ο.Τ. είναι εξαιρετικά ευοίωνες . Σημαντικές αναμένονται να είναι οι αυξήσεις στις αφίξεις ξένων επισκεπτών από τις κυριότερες αγορές άντλησης τουριστών στη χώρα μας. Οι εκπρόσωποι εξειδικευμένων Τουριστικών Οργανισμών που πραγματοποιούν κρατήσεις για την Ελλάδα ισχυρίζονται, σύμφωνα με δειγματοληπτική συλλογή στοιχείων που διενήργησαν, πως οι τάσεις για τη χώρα μας είναι θετικές.

Πίνακας 4 : Διεθνής Τουρισμός Ελλάδος

Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών ανά Χώρα Προελεύσεως								
	Αγγλία	Γερμανία	Ιταλία	Γαλλία	Η.Π.Α.	Σκανδιναβικές Χώρες	Κάτω Χώρες	Σύνολο
1960	10.2	10.1	4.0	7.6	18.9	2.6	2.6	56.0
1970	10.4	8.9	4.7	7.2	18.9	3.2	2.8	56.0
1980	16.0	14.5	4.1	6.3	6.0	11.0	5.2	63.1
1990	18.6	21.7	7.0	6.4	3.1	9.8	7.9	74.4
1980	16.0	14.5	4.1	6.3	6.0	11.0	5.2	63.1
1981	18.9	12.3	4.4	5.8	6.3	11.3	4.9	64
1982	20.3	12.0	4.5	6.7	6.6	12.8	4.0	67.0
1983	18.6	15.2	6.9	6.3	8.5	11.8	4.8	72.1
1984	18.9	15.6	6.0	7.4	8.6	10.1	4.9	71.4
1985	20.2	16.0	5.5	6.7	7.1	10.2	5.6	71.4
1986	24.1	16.2	6.2	6.6	2.9	10.8	6.3	73.1
1987	26.2	15.9	6.2	6.7	3.4	10.4	6.4	75.2
1988	23.0	17.8	7.0	6.0	3.8	10.3	7.3	75.2
1989	20.2	20.5	7.0	5.9	3.5	11.2	7.3	75.5
1990	18.6	21.7	7.0	6.4	3.1	9.8	7.9	74.4
1991	20.9	19.5	6.5	5.9	2.3	9.5	7.9	72.2
1992	23.1	20.8	6.7	5.8	3.0	9.3	8.3	76.9
1993	23.3	22.0	6.7	5.9	2.7	8.4	7.8	76.7
1994	21.6	21.5	6.4	5.5	2.4	8.8	7.6	73.8
1995	22.2	22.7	6.4	5.5	2.4	10.3	7.5	77.1
1996	18.7	21.1	5.4	5.1	2.5	11.3	7.4	71.5
1997	17.5	20.4	5.5	4.4	2.5	11.5	7.1	68.8
1998	19.8	20.7	6.4	4.7	2.1	11.0	8.0	72.6
1999	21.2	21.3	6.5	4.8	2.0	11.0	8.3	75.0
2000	22.4	19.3	6.7	4.9	1.8	10.5	8.0	73.5
2001	22.5	18.0	6.8	5.6	1.3	9.5	8.5	72.3
2002	22.1	19.4	6.2	5.7	1.1	8.8	8.4	71.8
2003	23.4	17.6	6.7	5.6	1.2	7.9	7.9	70.4
2004	23.7	18.1	7.4	5.1	1.3	8.2	8.1	72.0
2005	21.2	17.5	8.8	5.3	1.6	7.5	8.3	70.4

Πηγή : Ι.Τ.Ε.Π., Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός, Τεύχος 22

Διάγραμμα 1: Αριθμός Τουριστών στην Ελλάδα 1990-1999

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης

2.2 Η Εικόνα του Ελληνικού Τουρισμού

Η χώρα μας μαζί με άλλες μεσογειακές χώρες προσφέρουν όμοια, αν και όχι ακριβώς τα ίδια τουριστικά προϊόντα (ήλιο, θάλασσα, αμμουδιά, λαογραφία, αρχαιολογικά κ.λπ.). Η Ελλάδα άρχισε να θεωρείται ως τουριστικός προορισμός τη δεκαετία του 1960. Οι πρώτοι τουρίστες που την επισκέφθηκαν τοποθετούνται στο υψηλό τμήμα της αγοράς και ο κύριος λόγος προσέλκυσης ήταν οι αρχαιολογικοί χώροι σε συνδυασμό με λίγες ημέρες ανάπαυσης στις ελληνικές ακτές.

Είναι εύκολο να αναγνωρισθούν κάποια πολύ τυπικά ισχυρά χαρακτηριστικά της χώρας μας. Το πιο σημαντικό είναι η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και η ιστορία της. Ο απλός τρόπος ζωής του Έλληνα σε συνδυασμό με τις οικογενειακές ξενοδοχειακές μονάδες εξασφαλίζουν αμεσότητα με τον τουρίστα, καθιστώντας την Ελλάδα με τον τρόπο αυτό γνωστή για την φιλοξενία της. Το κλίμα σε συνδυασμό με το μεγάλο αριθμό

νησιών και οι απέραντες παραλίες δίνουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα να απολαύσει άνετες και ευχάριστες διακοπές.

Πίνακας 5: Η Τουριστική Εικόνα της Ελλάδας

Παράγοντες	%
Καλό κλίμα	51
Φιλοξενία	38
Κουλτούρα	33
Φιλικοί Άνθρωποι	32
Καλό Φαγητό / Κρασί	27
Προσβασιμότητα	24
Ασφαλή Ταξίδια	21
Αναψυχή – Σπορ	13
Υγιές Περιβάλλον	11
Καλές Τηλεπικοινωνίες	6
Καλή Μεταφορά	5
Υψηλό Επίπεδο Παροχής Υπηρεσιών	4

Πηγή: Financial Times (Επενδυτής, 12-13/09/1998)

Η πολιτική σταθερότητα και οι κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα σε συνδυασμό με το θετικό οικονομικό κλίμα που επικράτησε τα τελευταία χρόνια, αποτελούν θετικούς παράγοντες που επηρεάζουν την τουριστική βιομηχανία της χώρας. Από την άλλη πλευρά όμως, η Ελλάδα είναι γεωγραφικά απομονωμένη από τις κύριες αγορές προέλευσης τουριστών της κεντρικής Ευρώπης.

Οι κυριότεροι ανταγωνιστικοί προορισμοί της χώρας μας είναι η Ισπανία, Ιταλία και Τουρκία. Οι δύο πρώτες χώρες βρίσκονται πιο κοντά στις αγορές της Ευρώπης και έχουν οργανώσει την προσφορά του τουριστικού τους προϊόντος σε καλύτερη βάση από τη χώρα μας, ενώ η Τουρκία διαθέτει και αυτή εκτεταμένες ακτές, δεν έχουν όμως την έκταση και την ποικιλία που έχουν οι ελληνικές, αλλά προσφέρει πολύ χαμηλότερες τιμές.

Ένα από τα αδύνατα σημεία του ελληνικού τουρισμού είναι η έντονη εποχικότητα που παρουσιάζει, η οποία επηρεάζει αρνητικά το κόστος και την

ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών με αρνητικές συνέπειες στην ανταγωνιστικότητά του. Το 50% περίπου των επισκεπτών της χώρας μας έρχεται το τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου. Το τουριστικό αυτό πρότυπο επηρεάζει αρνητικά την αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού του κλάδου, που σε συνδυασμό με τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αποσβέσεων των ενεργητικών στοιχείων και την κατανομή του κόστους σε επτά αντί για δώδεκα μήνες το χρόνο εξασθενεί την ανταγωνιστική θέση του ελληνικού προϊόντος. (Πατσουράτης 2002: 26-28)

2.3 Τα χαρακτηριστικά του Ελληνικού Τουρισμού

2.3.1 Τουριστική μονοκαλλιέργεια

Η ζήτηση για τη χώρα μας και τους επί μέρους προορισμούς της αφορά σε συντριπτικό βαθμό την κυρίαρχη μορφή οργανωμένης ζήτησης για «Ήλιο και Θάλασσα». Οι ειδικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν μεσοπρόθεσμα «αγορές-θύλακες», που διακινούν μικρά μεν πλην όμως ενδιαφέροντα από τη σκοπιά της οικονομικής απόδοσης, μεγέθη.

2.3.2 Μέση διάρκεια παραμονής

Η διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών ποικίλλει ανάλογα με τον σκοπό του ταξιδιού και την περιοχή του προορισμού τους. Η μέση διάρκεια των διακοπών αλλοδαπών στα ελληνικά θέρετρα είναι 15 ημέρες, ενώ η μέση διάρκεια παραμονής τους σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι 6 ημέρες.

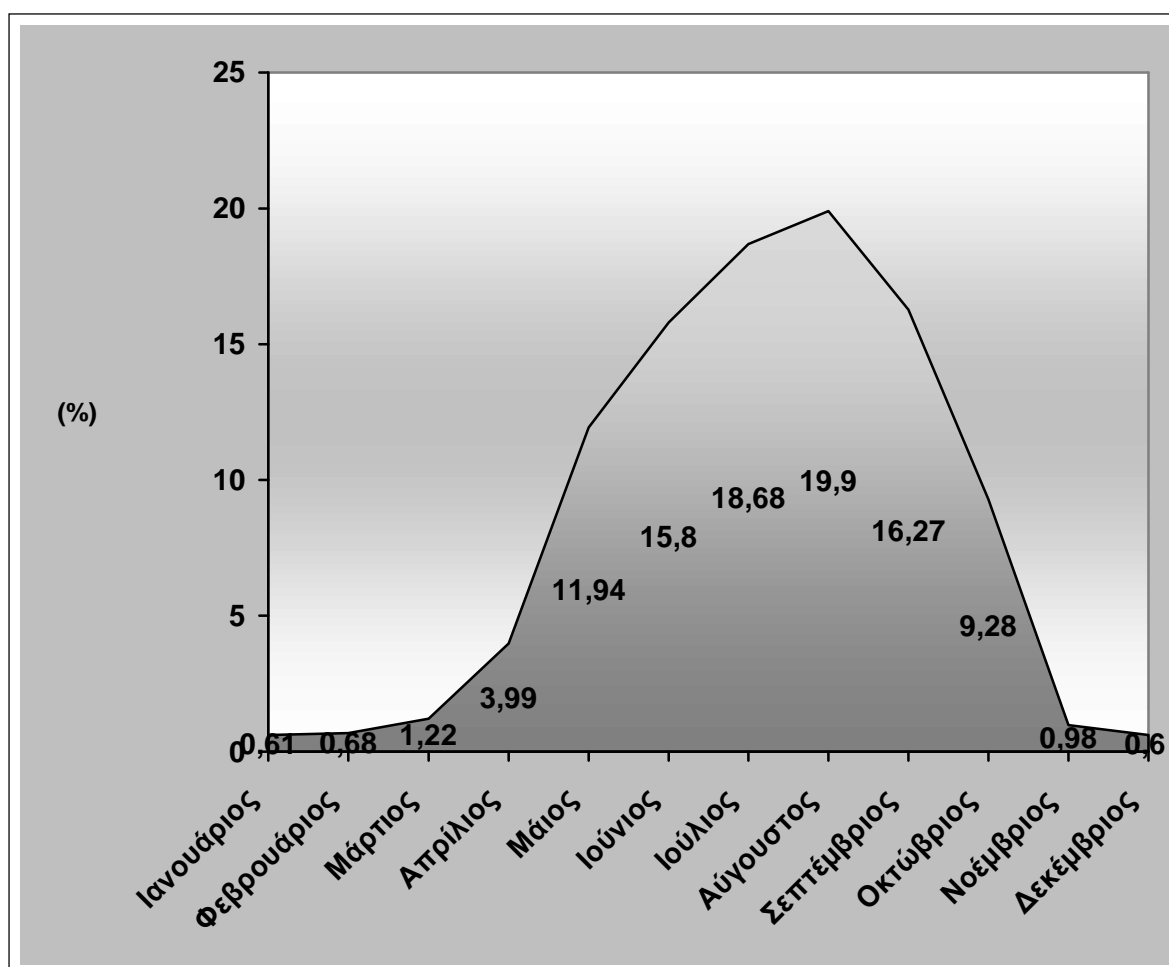
2.3.3 Εποχικότητα του Ελληνικού Τουρισμού

Η Ελλάδα παρουσιάζει τους χειρότερους δείκτες εποχικότητας μεταξύ των Μεσογειακών χωρών χωρίς μάλιστα να σημειώνεται τάση βελτίωσης. Πράγματι, ο ελληνικός τουρισμός παρουσιάζει έντονη εποχικότητα αφού πάνω από το 49% της τουριστικής κίνησης σημειώνεται τους τρεις μήνες Ιούνιο – Ιούλιο – Αύγουστο. Το πρότυπο αυτό του τουρισμού οφείλεται στα χαρακτηριστικά του προσφερόμενου προϊόντος, τη γεωγραφική θέση της

χώρας (απομακρυσμένη από τις πηγές προέλευσης των τουριστών) και τις επιλογές των tour – operators. Ένα τέτοιο τουριστικό πρότυπο όμως επηρεάζει το βαθμό χρησιμοποίησης της υπάρχουσας υποδομής που σε συνδυασμό με τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αποσβέσεων των ενεργητικών στοιχείων των επιχειρήσεων και την κατανομή του σταθερού κόστους σε επτά αντί για δώδεκα μήνες το χρόνο, εξασθενεί την ανταγωνιστική θέση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον η εποχικότητα επηρεάζει την απασχόληση και εκπαίδευση του προσωπικού που απασχολείται στον τουριστικό τομέα.

Διάγραμμα 2: Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών και Ημεδαπών στα Ξενοδοχειακά Καταλύματα το 1999

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε – Ε.Ο.Τ.

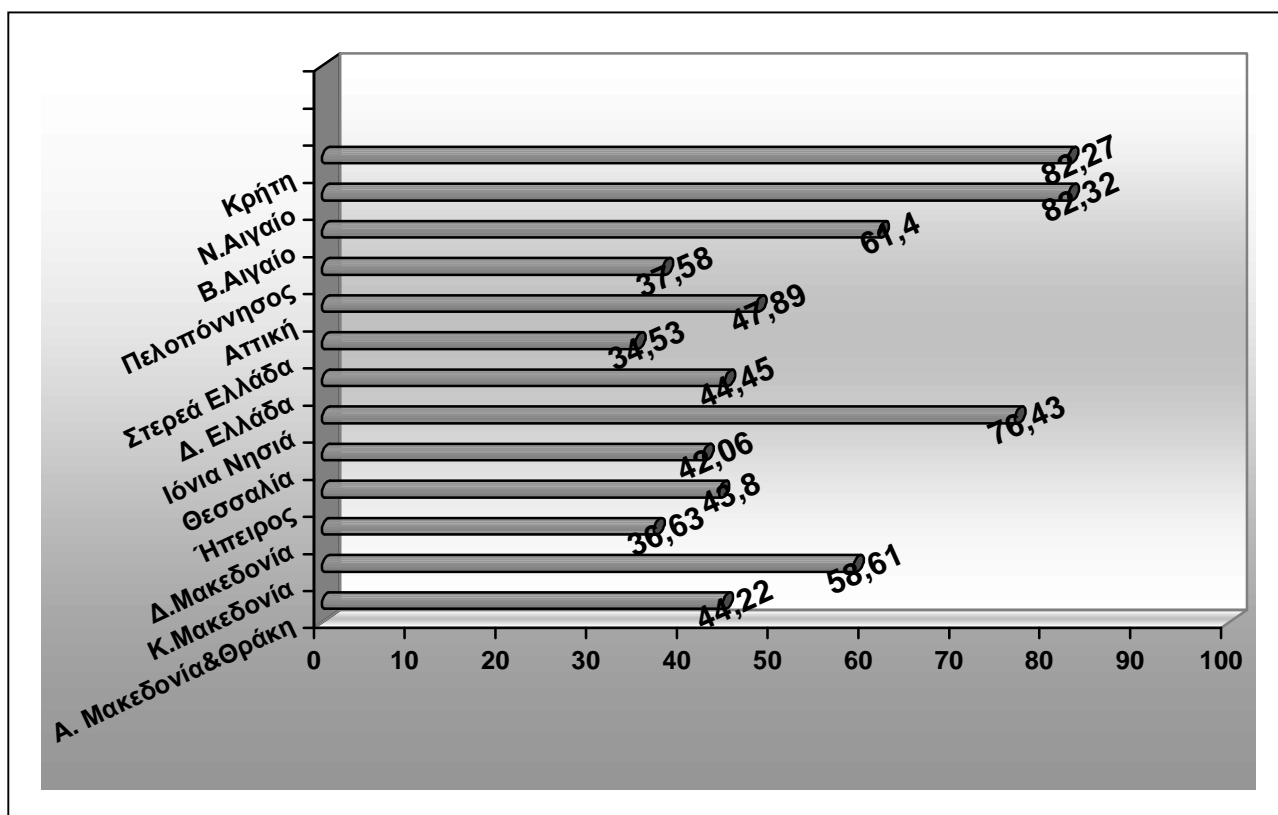
2.3.4 Γεωγραφική Κατανομή του Ελληνικού Τουρισμού

Κύριο χαρακτηριστικό της κατανομής των διανυκτερεύσεων τουριστών κατά περιοχή της χώρας είναι η μεγάλη συγκέντρωση σε λίγες περιοχές αυτής.

Τα νησιά του Ν. Αιγαίου και η Κρήτη φαίνεται ότι πραγματοποιούν περισσότερο από το ήμισυ του συνόλου των διανυκτερεύσεων στη χώρα. Ακολουθούν τα Ιόνια Νησιά, η Κεντρική Μακεδονία και η Αττική με μικρότερα μερίδια. Το πρότυπο αυτής της γεωγραφικής κατανομής των τουριστών στη χώρα θεωρείται φυσιολογικό. Αναπτύχθηκαν τουριστικά γεωγραφικές περιοχές της χώρας οι οποίες διαθέτουν φυσικά, ιστορικά και άλλα προσόντα, τα οποία προσελκύουν τον τουρίστα.

Οι αλλοδαποί τουρίστες συγκεντρώνονται κατά πρώτο λόγο στο Ν. Αιγαίο και στην Κρήτη και κατά δεύτερο λόγο στα Ιόνια Νησιά και την Αττική. Η Αττική και το Ν. Αιγαίο συγκεντρώνουν επίσης τα μεγαλύτερα μερίδια διανυκτερεύσεων των ημεδαπών τουριστών. (Πατσουράτης 2002: 26-28)

Διάγραμμα 3: Πληρότητα κατά Περιφέρεια το 1999

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. – Ε.Ο.Τ.

2.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Ελληνικός

Τουρισμός

Το μεγαλύτερο μέρος των αλλοδαπών τουριστών , οι οποίοι επισκέπτονται την Ελλάδα τους καλοκαιρινούς μήνες, ανήκει στην κατηγορία του μαζικού τουρισμού. Η τουριστική εικόνα που είχε δημιουργηθεί για την χώρα ήταν αυτή του τουρισμού αναψυχής, ήλιου και θάλασσας. Όμως τα τελευταία χρόνια ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός τουριστών στρέφεται στον εναλλακτικό τουρισμό.

Ο τεράστιος πολιτιστικός και ιστορικός πλούτος της Ελλάδας σε συνδυασμό με το φυσικό πλούτο της χώρας είναι οι βασικοί μοχλοί περεταίρω ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Μέσω της ανάπτυξης των μορφών αυτών διάφορα μειονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού, όπως η εποχικότητα του ελληνικού τουρισμού , η άνιση γεωγραφική κατανομή του ελληνικού τουρισμού κ.λπ., μπορούν να εξαλειφθούν.

Βέβαια, είναι λάθος να θεωρούνται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως ένα υποκατάστατο του τουρισμού αναψυχής ο οποίος είναι ανεπτυγμένος τις τελευταίες δεκαετίες στη χώρα. Είναι γεγονός πως ο ήλιος και η θάλασσα δεν έχουν υποκατάστατα, έχουν όμως δυνατότητες εμπλουτισμού του προϊόντος που παράγουν με συμπληρωματικές υπηρεσίες.

Θα πρέπει αρχικά να αξιοποιηθεί το κατεξοχήν συγκριτικό πλεονέκτημα του ελληνικού τουρισμού (ήλιος – θάλασσα) και στην πορεία να εμπλουτιστεί με την δημιουργία βιώσιμων ειδικών μορφών. Η επιλογή των μορφών τουρισμού που θα προσφέρει η χώρα είναι θέμα συνδυασμού των προτιμήσεων των αλλοδαπών τουριστών και των δυνατοτήτων της χώρας, οι οποίες θα ανταποκρίνονται στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις για περισσότερο σεβασμό στον άνθρωπο, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον.

Κεφάλαιο Τρίτο

Πολιτιστικός Τουρισμός

3.1 Σχέση Τουρισμού και Πολιτισμού

Πολιτισμός είναι η κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος έχει αναπτύξει ηθική, κοινωνική, πνευματική, τεχνική, πολιτική και καλαίσθητη ζωή, σε αντίθεση με τους απολίτιστους και άγριους ανθρώπους που έχουν πρωτόγονη ή άγρια ζωή.

Ανάλογα με τον τομέα στον οποίο αναφέρεται ο πολιτισμός διακρίνονται διάφορες μορφές του, όπως ο Ηθικός πολιτισμός, ο Κοινωνικός πολιτισμός, ο Πολιτικός πολιτισμός, ο Τεχνικός πολιτισμός κ.λπ. . (Τσακηρίδη 1991) Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στον Πολιτιστικό Πολιτισμό που είναι μέρος του Πνευματικού Πολιτισμού και αναφέρεται στα Γράμματα και στις Τέχνες , στα Καλλιτεχνικά δημιουργήματα και στις Πολιτιστικές Εκδηλώσεις. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις είναι οι εκδηλώσεις που αναφέρονται στα θέματα του Πολιτιστικού Τουρισμού.

Ο διεθνής όρος που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό των εννοιών πολιτισμός, πολιτιστικός πολιτισμός, πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι ο όρος Κουλτούρα (culture: πνευματική καλλιέργεια, εκπαίδευση, αισθητική καλλιέργεια, κ.λπ.), που κατά έναν από τους πολλούς ορισμούς της, είναι το σύνολο των προτύπων συμπεριφοράς και σκέψης των ανθρώπων που ζουν στις ανθρώπινες κοινωνίες, που προσδιορίζουν τα πιστεύω, την συμπεριφορά, τη γλώσσα, την τέχνη και την τεχνολογία , τη θρησκεία , τα πολιτικά και οικονομικά συστήματα , τον τρόπο έκφρασης , ένδυσης , διατροφής κ.λπ.

Ο **Τουρισμός** μπορεί να προσδιορισθεί ως η πρόσκαιρη μετακίνηση ατόμου (ή ατόμων) από το γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμης διαμονής του (των), σε ένα τουλάχιστον άλλο γεωγραφικό περιβάλλον, με σκοπό την ικανοποίηση ψυχικών επιθυμιών ή πνευματικών περιεργειών και η οποία έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η σχέση του τουρισμού με τον πολιτισμό, που εκφράζεται και προσδιορίζεται κυρίως από τον πολιτιστικό τουρισμό, αλλά και από άλλες μορφές τουρισμού, αρχίζει από τα πρώτα βήματα της τουριστικής ανάπτυξης και δεν θα ήταν υπερβολικό να υποστηριχθεί ότι ένα από τα κυριότερα γενεσιουργά αίτια του τουρισμού ήταν ο πολιτισμός.

Οι πρώτοι τουρίστες ήταν οι πρώτοι ταξιδιώτες, που ταξίδευαν κυρίως για βιοποριστικούς λόγους, έκαναν δηλαδή ένα είδος επαγγελματικού τουρισμού, με την ευρεία έννοια του όρου. Αργότερα εμφανίστηκαν τα ταξίδια περιήγησης και αναψυχής τα οποία ήταν καθαρά τουριστικά ταξίδια και στα οποία η περιήγηση ήταν πολιτιστική δραστηριότητα που συνέδεε άμεσα τον τουρισμό με τον πολιτισμό. (Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας 1998: 160).

Ο Θρησκευτικός Τουρισμός και οι εξερευνήσεις που ακολούθησαν συνδέονταν έντονα με τον Πολιτισμό. Ο Θρησκευτικός Τουρισμός είναι στην ουσία Πολιτιστικός Τουρισμός, αφού η θρησκεία είναι πολιτιστικό στοιχείο, και οι εξερευνήσεις είχαν σκοπό την έρευνα και τη μελέτη άγνωστων τόπων, αποτελούσαν δηλαδή μία πολιτιστική δραστηριότητα.

Από πολύ νωρίς και σε όλη την ιστορική διαδρομή του τουριστικού φαινομένου, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή, οι άνθρωποι διάβαζαν, άκουγαν και μάθαιναν από Ιστορικά, Γεωγραφικά, Ταξιδιωτικά βιβλία και από διηγήσεις συνανθρώπων τους για τους πολιτισμούς και τους τρόπους ζωής των άλλων ανθρώπινων κοινωνιών και άλλων περιοχών και πάντα είχαν την περιέργεια και την επιθυμία να γνωρίσουν στην πραγματικότητα αυτά που μόνο με την πληροφόρηση ήξεραν. Στην θεωρία του τουρισμού αυτή η επιθυμία ονομάστηκε σύμπλεγμα του άπιστου Θωμά. Το σύμπλεγμα αυτό αποτελεί τουριστικό κίνητρο για την ικανοποίηση του οποίου οι τουρίστες παρακινούνται να ταξιδέψουν για να δουν προσωπικά, να γνωρίσουν επί τόπου και να «αγγίξουν» τα πολιτιστικά στοιχεία για τα οποία μόνο πληροφόρηση είχαν.

Κατά τον 18^ο αιώνα κορυφώθηκαν τα ταξίδια της «μεγάλης περιήγησης», της περιπλάνησης δηλαδή στην Ευρώπη με την οποία οι γόνιμοι πλούσιων οικογενειών είχαν τη δυνατότητα να γίνουν πολιτισμένοι διαμέσου της επαφής τους με την Ευρωπαϊκή τέχνη, τη μουσική και τους τρόπους κοινωνικής ζωής και εκπαίδευσης. (Ζαχαράτος 2000: 65)

Στη σύγχρονη εποχή το σύμπλεγμα αυτό ενεργεί πάντα σαν τουριστικό κίνητρο. Ο σκοπός πολλών τουριστών συμπίπτει λίγο ή πολύ με το σκοπό των τουριστών της «μεγάλης περιήγησης». Και η κοινή γνώμη συχνά ταυτίζει τον τουρισμό με τον πολιτισμό. Αυτός που ταξιδεύει θεωρείται πολιτισμένος. Ο πολυταξιδεμένος θεωρείται κοσμοπολίτης. Πολίτης του κόσμου, που είναι κοινωνός όλων των πολιτισμών. Και κατά κοινή παραδοχή ο τουρισμός

σήμερα αποτελεί ένα δυναμικό μέσο γνωριμίας και κατανόησης του πολιτισμού και της Ιστορίας των Κρατών.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι ο τουρισμός στην Ελλάδα και κυρίως ο εξωτερικός τουρισμός, άρχισε με τη μορφή του πολιτιστικού τουρισμού. Οι ξένοι τουρίστες άρχισαν να επισκέπτονται συστηματικά την Ελλάδα για να γνωρίσουν και να θαυμάσουν τα μνημεία του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού . (Σφακιανάκης 2000: 291-293)

3.2 Εννοιολογικός Προσδιορισμός του Πολιτιστικού

Τουρισμού

Ο MacCannell (1976: 25) αναφέρεται στις «πολιτιστικές παραγωγές», όρος ο οποίος αναφέρεται όχι μόνο στην διαδικασία του πολιτισμού, αλλά επίσης και στα προϊόντα που έχει ως αποτέλεσμα η διαδικασία αυτή.

Το εύρος των πολιτιστικών προϊόντων είναι τεράστιο και ο όρος πολιτιστικός τουρισμός χρησιμοποιείται για να περιγράψει την κατανάλωση τέχνης, κληρονομιάς, λαογραφίας και πλήθους άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων από τους τουρίστες. Είναι τόσες οι πιθανές χρήσεις του όρου, ώστε δεν έχει ανακύψει ακόμα ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός του πολιτιστικού τουρισμού. (Richards 1993)

Μία ανασκόπηση των ορισμών του πολιτιστικού τουρισμού που ήδη υπάρχουν επιχειρεί ο Borink (1992), δίνοντας στον πολιτιστικό τουρισμό δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση αφορά στις τοποθεσίες και τα μνημεία, επικεντρώνεται στην περιγραφή των τύπων θελγήτρων τα οποία επισκέπτονται τουρίστες του πολιτιστικού τουρισμού και σχετίζεται ξεκάθαρα με τον ορισμό του πολιτισμού ως προϊόν βάση του πολιτιστικού τουρισμού.

Στην παρακάτω λίστα παρουσιάζονται οι τοποθεσίες και τα θέλγητρα που ελκύουν τους πολιτιστικούς τουρίστες: (Ectarc, 1989)

1. Αρχαιολογικές τοποθεσίες και μουσεία
2. Αρχιτεκτονική (ερείπια, διάσημα κτίρια, ολόκληρες πόλεις)
3. Τέχνη, γλυπτική, χειροτεχνίες, πινακοθήκες, φεστιβάλ, διάφορα πολιτιστικά γεγονότα

-
4. Μουσική και χορός (κλασσικός, παραδοσιακός)
  5. Δράμα (θεατρικά έργα, ταινίες)
  6. Γλωσσική και λογοτεχνική και μελέτη, περιοδικές, γεγονότα
  7. Θρησκευτικές εορτές, θρησκευτικά προσκυνήματα

Αυτά τα χαρακτηριστικά σχετίζονται ξεκάθαρα με την έννοια του πολιτιστικού τουρισμού ως « υψηλής κουλτούρας», κατανάλωσης πολιτιστικών αγαθών, παρά εμπλοκή σε πολιτιστικές διεργασίες.

Μία παρόμοια προσέγγιση δίνει ο Munsters (1994) στην τυπολογία του για τον πολιτιστικό τουρισμό θελγέτρων και πολιτιστικών γεγονότων.

Πίνακας 6 : Γενική Τυπολογία των πόρων του Πολιτιστικού Τουρισμού

1. Θέλγητρα

(α) Μνημεία

- Θρησκευτικά Κτίρια
- Δημόσια Κτίρια
- Ιστορικά Σπίτια
- Κάστρα και Παλάτια
- Πάρκα και Κήποι
- Αμυντικά Έργα
- Αρχαιολογικές Τοποθεσίες
- Βιομηχανικά – Αρχαιολογικά κτίρια

(β) Μουσεία

- Μουσεία Παράδοσης
- Μουσεία Τέχνης

(γ) Διαδρομές

- Πολιτιστικές – Ιστορικές Διαδρομές
- Διαδρομές Τέχνης

(δ) Θεματικά Πάρκα

- Πολιτιστικά – Ιστορικά πάρκα
- Αρχαιολογικά Πάρκα
- Αρχιτεκτονικά Πάρκα

2. Γεγονότα

(α) Πολιτιστικά – Ιστορικά Γεγονότα

- Θρησκευτικοί Εορτασμοί
- Λαϊκοί Εορτασμοί
- Παραδοσιακοί Εορτασμοί

(β) Γεγονότα Τέχνης

- Εκθέσεις Τέχνης
- Εορτασμοί Τέχνης

Πηγή : Munsters (1994)

Η δεύτερη προσέγγιση του όρου περικλείει εννοιολογικούς ορισμούς του πολιτιστικού τουρισμού που επιχειρούν να περιγράψουν τα κίνητρα και τη σημασία του πολιτιστικού τουρισμού συνδεδεμένα με την πολιτιστική τουριστική δραστηριότητα.

Ο πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται από τους MacIntosh και Goeldner (1986) ως το είδος τουρισμού το οποίο «συμβιβάζει» όλες τις πλευρές του ταξιδιού, στο οποίο οι ταξιδιώτες μαθαίνουν για την ιστορία και την κληρονομιά των άλλων ή για τον σύγχρονο τρόπο ζωής ή σκέψης. Με άλλα λόγια, οι πολιτιστικοί τουρίστες μαθαίνουν για τα προϊόντα και τις διαδικασίες των άλλων πολιτισμών.

Από την άλλη, ο Wood (1984) θεωρεί ότι «ο ρόλος του πολιτισμού είναι να διαμορφώνει την τουριστική εμπειρία γενικά, χωρίς να στοχεύει στην μοναδικότητα μιας συγκεκριμένης πολιτιστικής ταυτότητας, σε αντίθεση με τον εθνικό τουρισμό, που στοχεύει άμεσα σε ανθρώπους που ζουν χωρίς την πολιτιστική ταυτότητα, την οποία η μοναδικότητά της καθιστά προϊόν εμπορευματοποίησης για τουρίστες. Με άλλα λόγια ο Wood ισχυρίζεται ότι όταν η εθνικότητά είναι το προϊόν, έχουμε να κάνουμε περισσότερο με εθνικό τουρισμό παρά με πολιτιστικό τουρισμό.

Αυτοί οι τύποι προσεγγίσεων διευκρινίζουν ότι οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί μπορούν να χρησιμεύσουν στο να επικεντρωθούμε στο γιατί και πώς οι άνθρωποι ασχολούνται με τον πολιτιστικό τουρισμό, παρά με το πόσοι πολιτιστικοί τουρίστες υπάρχουν. (Richards 1996: 22-23)

Το πρόβλημα του προσδιορισμού του πολιτιστικού τουρισμού υπήρξε ερέθισμα για την βάση της Μελέτης του Πολιτιστικού Τουρισμού που διενεργήθηκε από τον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο για τον Τουρισμό και την Εκπαίδευση στον Ελεύθερο Χρόνο (A.T.L.A.S.), το 1991. Οι ορισμοί που διεξήχθησαν από την έρευνα αυτή, ήταν οι εξής δύο:

- *Εννοιολογικός Ορισμός:* « Η μετακίνηση ατόμων προς τουριστικά θέλγητρα μακριά από τον τόπο παραμονής τους και με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών και εμπειριών που ικανοποιούν τις πολιτιστικές τους ανάγκες.»
- *Τεχνικός Όρος:* « Όλες οι μετακινήσεις των ανθρώπων σε συγκεκριμένα πολιτιστικά θέλγητρα όπως πολιτιστικά μνημεία,

---

εορτασμοί τέχνης και πολιτισμού, μορφές τέχνης και θέατρο, εκτός του μόνιμου τόπου παραμονής αυτών. (Richards 1996: 23-24)

Τέλος, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (W.T.O.) θεωρεί πως πολιτιστικός τουρισμός είναι το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό – περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης.

3.3 Χαρακτηριστικά του Πολιτιστικού Τουρισμού

Τα κύρια γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν τον πολιτιστικό τουρισμό, είναι τα εξής:

- Θεωρείται σαν μορφωτικός τουρισμός (ορισμένοι ταυτίζουν τον πολιτιστικό με τον μορφωτικό τουρισμό), γιατί μέσω της τουριστικοπολιτιστικής δραστηριότητας οι τουρίστες μαθαίνουν τον πολιτισμό του τουριστικού προορισμού. (Τσάρτας 1995: 88)
- Συνδέεται με τις έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού πλούτου του τουριστικού προορισμού, τα συστατικά στοιχεία των οποίων χρησιμοποιεί σαν τουριστικά προϊόντα.
- Συντελεί στην προβολή των χαρακτηριστικών του πολιτισμού του τουριστικού προορισμού και προκαλεί την ανάπτυξη, αναβίωση και προστασία των πολιτιστικών στοιχείων από τα οποία και αυτός εξαρτάται.
- Αναπτύσσεται παράλληλα με άλλες μορφές τουρισμού.
- Θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού αφού απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, προστασία που αυτή καθεαυτή θεωρείται πολιτιστική ενέργεια.

-
- Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να εκδηλωθεί σε όλες τις εποχές του έτους, θεωρείται δηλαδή αντιεποχική μορφή τουρισμού.
  - Προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των τουριστικών φορέων και η εκπαίδευση τους στον κανονικό τρόπο διαχείρισης και προστασίας του Πολιτιστικού Πλούτου και τη διάθεσή των πολιτιστικών προϊόντων. (Σφακιανάκης 2000: 294)

3.4 Τα Χαρακτηριστικά των Πολιτιστικών Τουριστών

Όπως έχει διαπιστωθεί γενικότερα στην περίπτωση της πολιτιστικής συμμετοχής, η συμμετοχή στον πολιτιστικό τουρισμό συνδέεται άρρηκτα με την γνώση του πολιτισμού. Στην περίπτωση του τουρισμού υπάρχει το άμεσο οικονομικό κόστος συμμετοχής, κάτι το οποίο προϋποθέτει υψηλό κόστος επένδυσης από οποιαδήποτε άλλη μορφή πολιτιστικής κατανάλωσης. Στην συνέχεια παρατίθενται τα βασικά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν τους πολιτιστικούς τουρίστες:

● Μόρφωση

Ο αρχικός ορισμός του πολιτισμού ως μέσου πνευματικής καλλιέργειας, υπογραμμίζει το πόσο στενά συνδέονται η εκπαίδευση και ο πολιτισμός. (Williams 1983) Η μεταγενέστερη ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος έχει συμβάλλει αποτελεσματικά στην μετάδοση του πολιτιστικού κεφαλαίου. (Bourdieu 1984) Ο σύνδεσμος μεταξύ τουρισμού και πολιτισμού είναι ακόμα πολύ ισχυρός. Η ανάπτυξη σχολείων διαφόρων γλωσσών, προσφέρουν μία γεύση τοπικών και εθνικών πολιτισμών. Μελέτες για την συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα έχουν αναδείξει την εκπαίδευση ως έναν από τους κυρίαρχους παράγοντες ώθησης στην πολιτιστική συμμετοχή.

● Κοινωνικοοικονομική Κατάσταση

Η πολιτιστική συμμετοχή συνδέεται άμεσα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Άνθρωποι από τα «ανώτερα» κοινωνικά στρώματα, σε γενικές γραμμές, έχουν καλύτερη πρόσβαση στα δρώμενα του πολιτιστικού τουρισμού όπως επίσης διαθέτουν και το απαιτούμενο κεφάλαιο για την διευκόλυνση της συμμετοχής τους. Ο Schuster (1993), στην κριτική του για την παρουσία των μουσείων στην Ευρώπη, συμπεραίνει πως το ποσοστό συμμετοχής είναι πολύ μεγαλύτερο στις υψηλές κοινωνικοοικονομικές ομάδες.

● Απασχόληση

Τα στοιχεία των ερευνών αποδεικνύουν ότι η πολιτιστική συμμετοχή, γενικά, και ο πολιτιστικός τουρισμός ειδικότερα είναι κατά ένα μέρος ανεπτυγμένα από ανθρώπους, των οποίων οι ασχολίες σχετίζονται με τον τουρισμό.

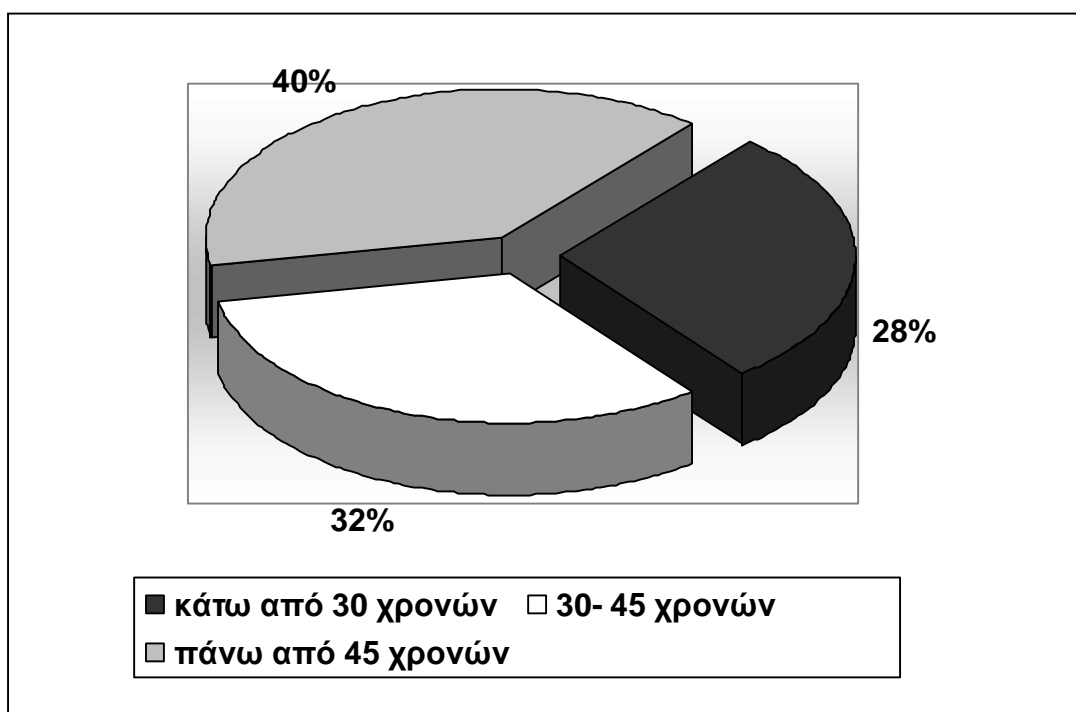
Ο Bevers (1993:214) αναφέρει ότι το 50% των επισκεπτών του μουσείου Stedelijk στο Άμστερνταμ είναι καλλιτέχνες καθώς επίσης πως το 70% των επισκεπτών γκαλερί μοντέρνας τέχνης στην Αμερική είναι άτομα με «επαγγελματικό ενδιαφέρον» στην τέχνη. Πολλές φορές οι παραγωγοί και καταναλωτές του πολιτισμού, είναι συχνά τα ίδια άτομα. Όσοι εργάζονται στις πολιτιστικές βιομηχανίες δεν έχουν ενδιαφέρον μόνο σαν τελικοί καταναλωτές των πολιτιστικών προϊόντων αλλά ως «εξερευνητές» και διερμηνείς του πολιτισμού, οι οποίοι μεταδίδουν τις πολιτιστικές τους εμπειρίες μέσω των M.M.E. .

● Ηλικία

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το παρελθόν, την Ιστορία και τον πολιτισμό γενικότερα.

Στοιχεία από τις Κάτω Χώρες (βλ. διάγραμμα 4) δείχνουν πως το μεγαλύτερο ποσοστό πολιτιστικών κινήτρων κατέχουν οι ηλικιωμένοι τουρίστες. (Richards 50 - 55)

Διάγραμμα 4: Πολιτιστικοί Τουρίστες Κάτω Χωρών

Πηγή : Nederlands Bureau voor Toerisme, 1988

Στην πελατεία του πολιτιστικού τουρισμού δεν συμπεριλαμβάνονται οι εκδρομείς της μίας ημέρας που έχουν πολιτιστικές δραστηριότητες, αφού οι εκδρομείς δεν έχουν την ίδια ιδιότητα του τουρίστα.

Όσον αφορά την ταυτότητα των τουριστών του πολιτιστικού τουρισμού και με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι οι τουρίστες είναι συνήθως μέσης και μεγάλης ηλικίας, υψηλού οικονομικού επιπέδου και κυρίως υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Είναι άνθρωποι που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα άλλων λαών, τα γράμματα και τις τέχνες, τις λαϊκές παραδόσεις. Και το ενδιαφέρον τους αυτό δεν δημιουργείται από τις τουριστικές τους εμπειρίες, αλλά προϋπάρχει. Έχουν διαβάσει για την πολιτιστική ταυτότητα και τα πολιτιστικά δρώμενα του τουριστικού τους προορισμού. Γνωρίζουν όλους τους τουριστικούς του πόρους και με τα ταξίδια τους επιβεβαιώνουν τις γνώσεις τους.

Επιπλέον, οι πολιτιστικοί τουρίστες προέρχονται κυρίως από τις θεωρούμενες αναπτυγμένες χώρες στις οποίες το επίπεδο της πολιτιστικής ενημέρωσης, το οποίο συνιστά και τον κινητήριο μοχλό του πολιτιστικού τουρισμού, είναι υψηλό.

3.5 Οι Επιπτώσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

3.5.1 Οι Θετικές Επιπτώσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουριστικής ανάπτυξης η οποία, είναι ενταγμένη στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο. Επομένως, οι συνέπειες που απορρέουν έχουν αντίκτυπο τόσο στον τόπο στον οποίο αναπτύσσεται όσο και στη συμπεριφορά και δράση των ντόπιων στην συμπεριφορά τους και στην καθημερινή τους ζωή. Τα πλεονεκτήματα του πολιτιστικού τουρισμού παρατίθενται παρακάτω :

- **Μέσο Οικονομικής Αναγέννησης και Ανάπτυξης**

Είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες, χρησιμοποιείται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις ως μέσο οικονομικής αναγέννησης και ανάπτυξης. Έτσι δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας για ανειδίκευτο προσωπικό, συμβάλλοντας έτσι ουσιαστικά στο πρόβλημα της ανεργίας.

- **Ο Πολιτιστικός Τουρισμός βοηθά μία Χώρα στο χτίσιμο της Εικόνας της**

- **Δημιουργία Πολιτιστικών Υποδομών**

Και αυτό γιατί ο πολιτιστικός τουρισμός θεωρείται σημαντικός παράγοντας για προσέλκυση επενδύσεων και ανάπτυξης (π.χ. οι Ολυμπιακοί Αγώνες ή ο Θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης). Με την ύπαρξη των πολιτιστικών υποδομών, καταναλώνονται οι υφιστάμενοι πολιτιστικοί πόροι από τους τουρίστες , βελτιώνεται η ποιότητα ζωής των κατοίκων, αυξάνονται τα έσοδα της τοπικής οικονομίας, ενώ δημιουργείται ζήτηση για τα τοπικά προϊόντα.

- **Προστασία Αρχαιολογικών και Ιστορικών Χώρων**

Ο πολιτιστικός τουρισμός παρέχει το κίνητρο και βοηθά στην εξεύρεση πόρων για την προστασία ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων (καθώς αποτελούν τουριστικά αξιοθέατα), οι οποίοι διαφορετικά μπορεί να υποβαθμίζονταν και να καταστρέφονταν.

● **Ενδυνάμωση Εθνικής Ταυτότητας Ντόπιων**

Κατά την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, η κουλτούρα και η καθημερινότητα του ντόπιου εκτίθεται στους τουρίστες που επισκέπτονται τον τόπο του. Το γεγονός αυτό βοηθά θετικά τους ντόπιους καθώς έτσι ενδυναμώνεται η εθνική ταυτότητά τους, αναπτύσσονται συναισθήματα όπως κατανόηση, περηφάνια, αλληλεγγύη, τονώνεται η αυτοπεποίθησή τους και διευρύνεται το πνεύμα τους.

● **Ανάμειξη Στοιχείων από Διαφορετικές Κουλτούρες**

Μέσω του πολιτιστικού τουρισμού, αναμειγνύονται πολιτιστικά στοιχεία από διαφορετικές κουλτούρες, ενώ προωθούνται μηνύματα και αξίες όπως «ειρήνη, ισότητα», αφού χωρίς ειρήνη δεν μπορεί να υπάρξει τουρισμός και μετακινήσεις.

● **Παραμονή του πληθυσμού στον τόπο γέννησής τους**

Όταν αναπτύσσεται πολιτιστική τουριστική δραστηριότητα, περιορίζεται η εγκατάλειψη του τόπου και ενισχύεται η παραμονή του ντόπιου πληθυσμού, στις περιοχές από τις οποίες κατάγονται.

3.5.2 Οι Αρνητικές Επιπτώσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

Οι πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού που περιγράφονται παρακάτω, αφορούν τα αποτελέσματα που έχουν στις τοπικές κοινωνίες οι άμεσες και έμμεσες σχέσεις με τουρίστες και η αλληλεπίδρασή τους με την τουριστική βιομηχανία. Οι αρνητικές επιπτώσεις ανακύπτουν, όταν ο τουρισμός φέρει αλλαγές στα συστήματα αξιών και συμπεριφοράς. Οι αρνητικές επιπτώσεις του πολιτιστικού τουρισμού, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

● **Εμπορευματοποίηση των τοπικών πολιτιστικών αξιών**

Ο τουρισμός μπορεί να μετατρέψει τον τοπικό πολιτισμό σε προϊόντα, στην περίπτωση που μειωθούν οι θρησκευτικές παραδόσεις, τα τοπικά έθιμα και οι γιορτές προκειμένου να προσαρμοστούν στις προσδοκίες των τουριστών και

καταλήγοντας έτσι σε αυτό που ονομάζεται "αναδημιουργημένη εθνολογία".

- **Τυποποίηση**

Οι διάφοροι προορισμοί κινδυνεύουν να τυποποιηθούν μέσα στην όλη διαδικασία ικανοποίησης των τουριστικών επιθυμιών: ενώ από τη μια πλευρά το τοπίο, τα καταλύματα, το φαγητό, τα ποτά κ.λπ. θα πρέπει να ικανοποιούν την επιθυμία των τουριστών για κάτι καινούριο και άγνωστο σε αυτούς, από την άλλη ταυτοχρόνως θα πρέπει να μην είναι τόσο καινούρια ή παράξενα, διότι λίγοι είναι οι τουρίστες που πραγματικά ψάχνουν για εντελώς καινούρια πράγματα.

- **Προσαρμογή στις τουριστικές απαιτήσεις**

Οι τουρίστες επιθυμούν αναμνηστικά δώρα, καλλιτεχνικές δημιουργίες, πολιτιστικές εκδηλώσεις. Σε πολλούς τουριστικούς προορισμούς, οι βιοτέχνες έχουν ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση και έχουν αλλάξει το σχεδιασμό των προϊόντων τους, προκειμένου αυτά να συμφωνούν περισσότερο με τις προτιμήσεις των καταναλωτών. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζεται από τους τουρίστες μπορεί να συμβάλει με την έννοια της ατομικής αξίας των καλλιτεχνών και να βοηθήσει στη διαφύλαξη της πολιτιστικής παράδοσης. Η πολιτιστική διάβρωση μπορεί να παρουσιαστεί κατά τη διαδικασία εμπορευματοποίησης των πολιτιστικών αγαθών.

- **Πολιτιστικές Αντιθέσεις – Διαφωνίες**

Λόγω του γεγονότος ότι ο τουρισμός αφορά την μετακίνηση ανθρώπων σε διαφορετικές γεωγραφικές τοποθεσίες και την καλλιέργεια κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα σε άτομα τα οποία διαφορετικά δεν θα συναντιούνταν, μπορούν να παρουσιαστούν πολιτιστικές αντιθέσεις ως αποτέλεσμα των διαφορών που διακρίνουν τους πολιτισμούς, τις θρησκευτικές και εθνικές ομάδες, τις αξίες, τον τρόπο ζωής, τις γλώσσες και τα επίπεδα ευημερίας. Η συμπεριφορά των ντόπιων απέναντι στην τουριστική ανάπτυξη μπορεί να παρουσιαστεί μέσα από τα

στάδια της ευφορίας όπου οι επισκέπτες είναι ιδιαίτερα καλοδεχόμενοι, της απάθειας, της ενόχλησης και πιθανώς του ανταγωνισμού όταν αρχίσει να αναπτύσσεται αντιτουριστική συμπεριφορά ανάμεσα στους ντόπιους.

● **Πολιτιστική Υποβάθμιση**

Η ζημία στην πολιτιστική κληρονομιά, η πολιτιστική υποβάθμιση ενός τόπου εν ολίγοις, μπορεί να προκύψει από βανδαλισμούς, ρύπανση, μικροβανδαλισμούς και παράνομη αφαίρεση στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς, ή με αλλαγή του ιστορικού τοπίου που περιβάλλει την περιοχή.

● **Υπερβολική ή Ανεπαρκής χρήση των Αξιοθέατων**

Η λάθος εκτίμηση του εκάστοτε τουριστικού θέλγητρου μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα χωρική και χρονική υπερσυγκέντρωση του μνημείου, να υπάρχει δηλαδή μεγαλύτερη προσέλευση τουριστών από αυτή που το μνημείο «αντέχει».

Στην αντίθετη περίπτωση, όταν η ελκυστικότητα των αξιοθέατων είναι υπερεκτιμημένη, και εάν οι επεμβάσεις στα μνημεία εξαρτώνται από τα τουριστικά έσοδα εν μέρει, η κάθε απρόσμενη χαμηλή ροή επισκεπτών θα δυσκολέψει τη διατήρηση και συντήρηση του μνημείου.

3.6 Πολιτιστικός Τουρισμός και άλλες Μορφές Τουρισμού

3.6.1 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Θρησκευτικό

Τουρισμό

Η στενή σχέση μεταξύ των δύο αυτών μορφών τουρισμού είναι αυταπόδεικτη, αφού ο θρησκευτικός τουρισμός είναι πολιτιστικός τουρισμός, η θρησκεία είναι στοιχείο του πολιτισμού, τα θρησκευτικά μνημεία (εκκλησίες, μοναστήρια) είναι πολιτιστικά στοιχεία και οι θρησκευτικές εκδηλώσεις (Εορτές, Πανηγύρια, Τελετές) είναι πολιτιστικές εκδηλώσεις.

3.6.2 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Τουρισμό Πόλεων

Ο τουρισμός Πόλεων είναι ο τουρισμός που έχει σαν τουριστικό προορισμό μία ή περισσότερες πόλεις. Κύρια τουριστική δραστηριότητα των τουριστών είναι η περιήγηση των πόλεων και κυρίως η γνωριμία των πολιτιστικών στοιχείων τους και η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις ή η παρακολούθηση αυτών.

Ο τουρισμός πόλεων συνδέεται φυσικά και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες : ο τουρίστας ενδιαφέρεται να γνωρίσει μία πόλη, να δει τα αξιοθέατα της, να θαυμάσει τα μνημεία της, να γνωρίσει το περιβάλλον της, να έλθει σε επαφή με τον πληθυσμό της και τον τρόπο ζωής του, δραστηριότητες που έχουν άμεση και στενή σχέση με τον πολιτιστικό τουρισμό. Επιπλέον, είναι γνωστό πως τα περισσότερα στοιχεία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και του Πολιτιστικού Πλούτου μιας χώρας βρίσκονται συγκεντρωμένα στις πόλεις, οι οποίες συνεπώς και αποτελούν τουριστικούς προορισμούς του πολιτιστικού τουρισμού.

3.6.3 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Μαζικό Παράκτιο Τουρισμό

Οι δύο αυτές αντίθετες και αντικρουόμενες εν πολλοίς, μορφές τουρισμού με τα διαφορετικά δόγματα και τις διαφορετικές πρακτικές, έχουν μία κοινή σχέση. Η σχέση αυτή δημιουργείται από τον εμπλουτισμό των τουριστικών πακέτων, με πολιτιστικά προϊόντα . Οι Tour Operators δηλαδή για να κάνουν πιο ελκυστικά τα πακέτα τους και ανταποκρινόμενοι σε σχετική ζήτηση, χορηγούν μαζί με τα προϊόντα του Μαζικού Τουρισμού και προϊόντα Πολιτιστικού Τουρισμού ή προβλέπουν στα προγράμματά τους χρονικές χορηγήσεις, ώστε να μπορούν οι τουρίστες να έχουν και πολιτιστικές δραστηριότητες.

3.6.4 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Αγροτουρισμό

Στις αγροτικές περιοχές, στις οποίες αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός, συχνά υπάρχουν στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού πλούτου. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι αγροτικά οικήματα με ιδιαίτερη

αρχιτεκτονική, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά μνημεία, ιστορικά τοπία, χαρακτηριστικά αρχιτεκτονήματα (Φρούρια, Πύργοι, Γέφυρες κ.λπ.), μοναστήρια, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κ.λπ.

Πολιτιστικά στοιχεία θεωρούνται ακόμη ο τοπικός πολιτισμός, ο τρόπος της αγροτικής ζωής, τα τοπικά ήθη και έθιμα, τα τοπικά προϊόντα, τα τοπικά φαγητά, η τοπική ενδυμασία, οι διάφορες εκδηλώσεις κ.λπ.

Έτσι ένας αγροτουρίστας έχει τη δυνατότητα να απολαύσει πολιτιστικά προϊόντα, να είναι δηλαδή και πολιτιστικός τουρίστας, και αντίθετα. Άρα η σχέση του Αγροτουρισμού και του Πολιτιστικού Τουρισμού είναι σχέση αλληλεξάρτησης. Τα προϊόντα και των δύο αυτών μορφών τουρισμού αλληλοσυμπληρώνονται και συνυπάρχουν στον ίδιο τουριστικό προορισμό.

3.6.5 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Περιπατητικό

Τουρισμό και τον Τουρισμό Υπαίθρου

Για τον περιπατητικό τουρισμό σημειώνεται ότι τα περιπατητικά μονοπάτια (Ευρωπαϊκά μονοπάτια, τοπικά μονοπάτια) χαράσσονται με τρόπο ώστε να συμπίπτουν με τα λεγόμενα πολιτιστικά μονοπάτια, με τα μονοπάτια δηλαδή που περνούν από τις περιοχές όπου βρίσκονται πολιτιστικά στοιχεία και έτσι ο τουρίστας του περιπατητικού τουρισμού αναπτύσσει και δραστηριότητες πολιτιστικού τουρισμού.

Για τον τουρισμό Υπαίθρου και τις επιμέρους μορφές του, σημειώνεται ότι επειδή αναπτύσσονται στην Ύπαιθρο και στις αγροτικές περιοχές, ισχύουν τα αναφερθέντα για τη σχέση αγροτουρισμού και πολιτιστικού τουρισμού.

3.6.6 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Οικοτουρισμό

Η σχέση αυτή στηρίζεται στην κοινή επιδίωξη και των δύο μορφών Τουρισμού να προστατεύσουν το περιβάλλον και στην παραδοχή ότι αυτή η προστασία αποτελεί αυτή καθαυτή πολιτιστική δραστηριότητα. Πράγματι στοιχείο του Πολιτισμού και δείκτης του επιπέδου του, είναι η πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος, φυσικού και δομημένου. Τα στοιχεία του

περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού, είναι και στοιχεία του Οικοτουρισμού και του Πολιτιστικού Τουρισμού, στοιχεία που αποτελούν και τα αντίστοιχα τουριστικά προϊόντα.

3.6.7 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Τουρισμό Υγείας

Ο σύγχρονος τουρισμός Υγείας, ο τουρισμός δηλαδή που αναπτύσσεται μέσα στα σύγχρονα μεγάλα Κέντρα Υγείας, έχει άμεση σχέση με τον Πολιτιστικό τουρισμό, για τρεις κυρίως λόγους.

Πρώτος λόγος είναι ότι τα κέντρα αυτά κατασκευάζονται εξ αρχής με τρόπο που να μπορούν να φιλοξενήσουν αυτοτελώς και τον πολιτιστικό τουρισμό.

Δεύτερος λόγος είναι ότι ο τουρισμός υγείας υποστηρίζεται από τον πολιτιστικό υπό την έννοια ότι ένας τουρίστας με προβλήματα υγείας, πρέπει να βρίσκει διέξοδο, να «ξεσκάει» με αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Τρίτος λόγος είναι ότι η τουριστική πελατεία του τουρισμού Υγείας έχει τα ίδια δημογραφικά χαρακτηριστικά και μερικά από τα ψυχογραφικά χαρακτηριστικά (Στάσεις, ενδιαφέροντα, γνώμες) με την τουριστική πελατεία του Πολιτιστικού Τουρισμού.

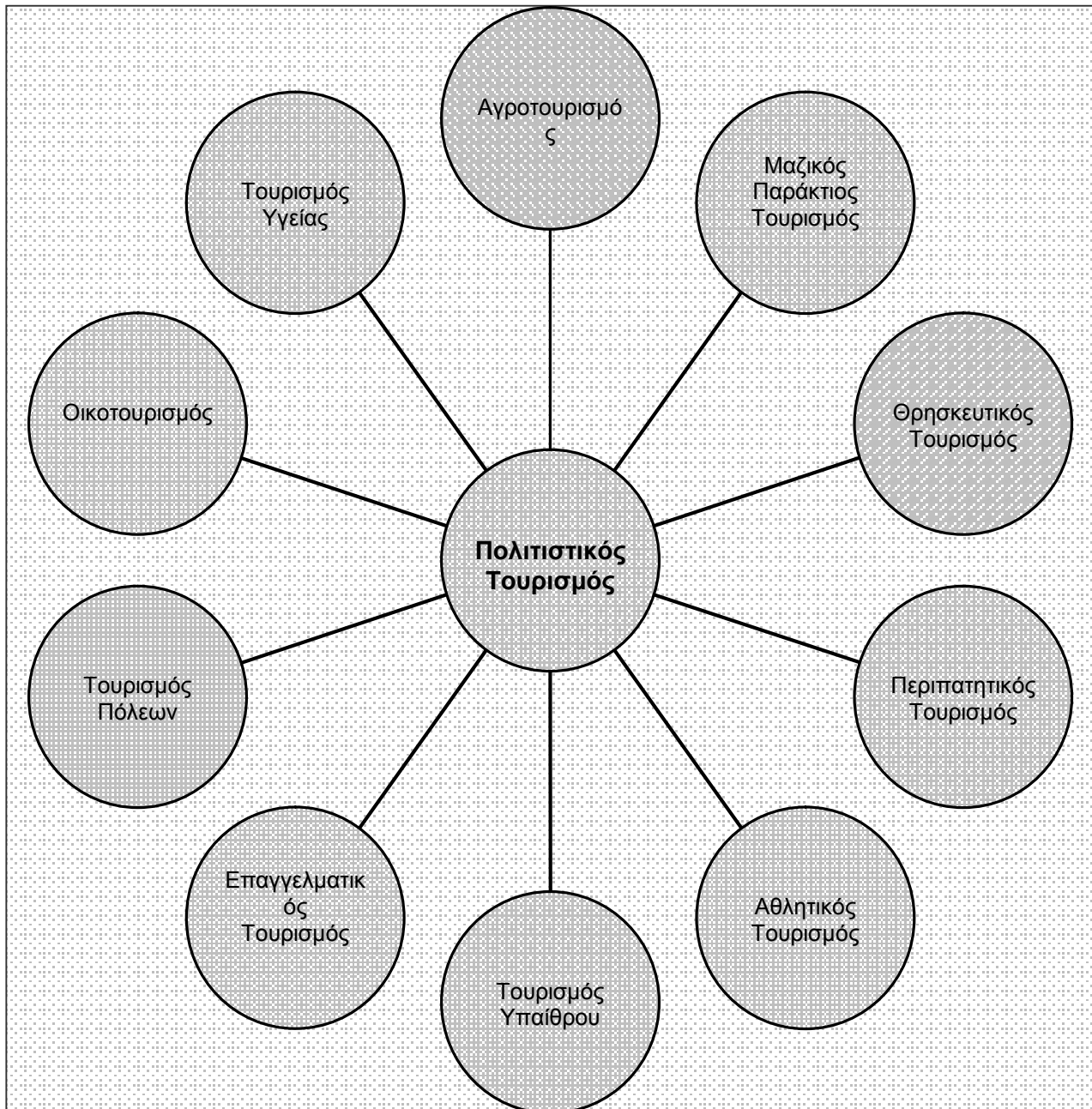
3.6.8 Σχέση του Πολιτιστικού Τουρισμού με τον Επαγγελματικό και

Αθλητικό Τουρισμό

Τόσο ο επαγγελματικός τουρισμός (συνεδριακός, εκθεσιακός, κινήτρων), όσο και ο Αθλητικός Τουρισμός, αναπτύσσονται σε τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται μέσα ή κοντά στα αστικά κέντρα. Και είναι φυσικό οι παράλληλες με τις επαγγελματικές και αθλητικές τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται, να αναπτύσσονται μέσα στα αστικά κέντρα και να παίρνουν τη μορφή του τουρισμού πόλεων, που έχει, όπως προαναφέρθηκε άμεση σχέση με τον πολιτιστικό τουρισμό. Ιδιαίτερα η τουριστική πελατεία του επαγγελματικού τουρισμού, που αποτελείται από τουρίστες υψηλού μορφωτικού επιπέδου με πολλές πολιτιστικές γνώσεις και απαιτήσεις, ζητά πολιτιστικά προϊόντα και οι οργανωτές του επαγγελματικού

τουρισμού, ικανοποιούν πλήρως αυτή τη ζήτηση. Γι' αυτό και πολλά συνέδρια γίνονται στις μεγάλες ιστορικές πρωτεύουσες της Ευρώπης και της Αμερικής με το μεγάλο πολιτιστικό πλούτο και με την ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική παράδοση που διαθέτουν.

Διάγραμμα 5 : Σχέση Πολιτιστικού Τουρισμού με άλλες Μορφές Τουρισμού

3.7 Ο Πολιτιστικός Τουρισμός στην Ελλάδα

Ο πολιτισμός έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα. Τα αρχαιολογικά μνημεία της Ελλάδας σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά μουσεία της χώρας, υπήρξαν πόλος έλξης για τους ξένους επισκέπτες και είναι αυτά που έχουν συνεισφέρει στον σχηματισμό της «εθνικής» εικόνας της Ελλάδας. Προσφάτως η προσοχή έχει στραφεί στην διεύρυνση του φάσματος των πολιτιστικών θελγήτρων της χώρας, έτσι ώστε να περικλείουν και στοιχεία του μοντέρνου ελληνικού πολιτισμού.

Στο παρελθόν ο πολιτισμός αντιμετωπιζόταν ως ένα μέρος ενσωματωμένο στον ελληνικό τουρισμό και όχι ως ειδική μορφή όπως τείνει να επικρατήσει τώρα. Ο πολιτιστικός τουρισμός πλέον αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σημασία, σε μία χώρα της οποίας το τουριστικό προϊόν είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις διακοπές «ήλιου και θάλασσας». Οι κλασσικές αρχαιολογικές τοποθεσίες λειτουργούν ως κύριος πόλος έλξης για τον εισερχόμενο τουρισμό της Ελλάδας. Η χώρα διαθέτει 38 τοποθεσίες διεθνούς σημασίας, που χαρακτηρίζονται είτε ως αρχαιολογικές είτε ως ιστορικές πηγές.

Το ενδιαφέρον των Ελλήνων για την παράδοση και τον πολιτισμό αντικατοπτρίζεται στον αριθμό των μουσείων. Τα 240 εθνικά και περιφερειακά μουσεία που περιλαμβάνονταν στη λίστα της UNESCO το 1979, αυξήθηκαν σε 267 το 1990 (UNESCO, 1994). Πλέον υπάρχουν 365 μουσεία, από τα οποία τα 62 βρίσκονται στην Αθήνα και χρηματοδοτούνται κυρίως από πολιτιστικούς συλλόγους και τοπικές αρχές, έχοντας πάντα την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η σημασία της κλασσικής αρχαιολογίας στον πολιτιστικό τουριστικό προϊόν της Ελλάδας, υπογραμμίζεται από το γεγονός ότι οι αρχαιολογικές τοποθεσίες προσέλκυσαν πάνω από επτά εκατομμύρια επισκέπτες το 1990, ο διπλάσιος αριθμός αυτών που επισκέφθηκαν τα ελληνικά μουσεία. Επιπλέον, οι περισσότερες επισκέψεις μουσείων συνδέονται με την κλασσική αρχαιολογία, αφού σχεδόν τα μισά μουσεία της Ελλάδος είναι αρχαιολογικά. Για την ακρίβεια, η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο αριθμό αρχαιολογικών τοποθεσιών διεθνούς σημασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (Irish Tourist Board, 1988)

Ένα επιπλέον σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα είναι η δημιουργία μεγάλου αριθμού φεστιβάλ τα τελευταία χρόνια. Ο Ε.Ο.Τ. περιλαμβάνει στη λίστα του πάνω από 300 φεστιβάλ και πολιτιστικά γεγονότα στην Ελλάδα, μεταξύ αυτών τα φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου.

Πίνακας 7 : Χώρα Προέλευσης Επισκεπτών Ελληνικών Πολιτιστικών Τοποθεσιών, Καλοκαίρι 1992

Χώρα Προέλευσης Επισκεπτών	Ποσοστό (%)
Ελλάδα	40.3%
Ηνωμένο Βασίλειο	13.6%
Γερμανία	13.3%
Η.Π.Α.	10.9%
Γαλλία	2.7%
Λοιπή Ευρώπη	12.6%
Υπόλοιπα Κράτη	3.9%

Πηγή : Έρευνα A.T.L.A.S (1992)

Πίνακας 8 : Επισκεψιμότητα Ελληνικών Τουριστικών Θελητήρων

Τύπος Αξιοθέατων	Ποσοστό (%)
Μουσεία	73%
Κέντρα Πολιτιστικής Κληρονομιάς	35%
Ιστορικά Μνημεία	41%
Γκαλερί Τέχνης	34%
Δράμα	31%
Φεστιβάλ	20%

Πηγή : Έρευνα A.T.L.A.S (1992)

Πίνακας 9: Σημασία των Πολιτιστικών Θελγήτρων στην απόφαση των Αλλοδαπών Τουριστών να επισκεφθούν κάποια τοποθεσία

Ποσοστό Αλλοδαπών Τουριστών (%)			
Σημασία	Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα	Αρχαιολογικός Χώρος, Δίον	Αρχαιολογικό Μουσείο, Θεσσαλονίκη
Πολύ Σημαντικό	5.2%	26.1%	33.3%
Αρκετά Σημαντικό	16.7%	22.5%	21.7%
Σημαντικό	27.1%	29.7%	28.3%
Μη Σημαντικό	36.5%	10.9%	8.3%
Καθόλου Σημαντικό	14.6%	10.9%	8.3%

Πηγή : Έρευνα A.T.L.A.S (1992)

Πίνακας 10: Τύποι Απασχόλησης που συνδέονται με τον Πολιτισμό-Αλλοδαποί Τουρίστες

Ποσοστό Αλλοδαπών Τουριστών (%)			
Απασχόληση που συνδέεται με	Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα	Αρχαιολογικός Χώρος, Δίον	Αρχαιολογικό Μουσείο, Θεσσαλονίκη
Κληρονομιά / Μουσεία	16.3%	17.0%	20.8%
Δράμα	13.3%	14.9%	16.7%
Οπτικές Τέχνες	23.5%	5.7%	13.3%

Πηγή : Έρευνα A.T.L.A.S (1992)

Παρόλο που η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας είναι βασικό κίνητρο για τους τουρίστες και σημαντική πηγή «ανταγωνιστικού

πλεονεκτήματος» στην μάχη της τουριστικής αγοράς που λαμβάνει χώρα στη Μεσόγειο, ο πολιτιστικός τουρισμός αυτός καθαυτός αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς.

Η πλειοψηφία των τουριστών αντιμετωπίζουν τον πολιτισμό ως τμήμα του τουριστικού προϊόντος και όχι ως πρωταρχικό κίνητρο για να επισκεφθούν την Ελλάδα. Από την άλλη, ελάχιστη είναι η προσπάθεια που έχει γίνει για την ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτιστικών προϊόντων. Μολαταύτα, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ελλάδα στο μέλλον θα μπορέσει να μετατρέψει την πολιτιστική κληρονομιά της σαν πηγή της εθνικής της ταυτότητας και όχι απλά ως βασικό πόρο για τον τουρισμό. (Richards 1996, 183-196)

Πίνακας 11: Επισκέπτες Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων Ελλάδας και Συνολικές Εισπράξεις

	2004	2005	Αύγουστος		Ιανουάριος- Αύγουστος	
Επισκέπτες						
Μουσείων	2.501.967	2.692.128	389.882	414.121	1.824.752	2.001.083
Αρχαιολογικών Χώρων	5.788.289	6.893.546	1.158.433	1.229.019	4.749.751	5.203.531
Εισπράξεις						
Σύνολο	35.944.838	45.272.549	7.824.328	8.138.644	30.970.936	32.993.887
Μουσείων	6.304.409	8.277.065	1.452.810	1.487.651	5.662.064	6.120.161
Αρχαιολογικών Χώρων	29.640.429	36.995.484	6.371.518	6.650.993	25.308.872	26.873.726

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε.

3.8 Φορείς Πολιτιστικού Τουρισμού

Η Πολιτεία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της, εφαρμόζει μία πολιτιστική πολιτική με προγράμματα αξιοποίησης αρχαιολογικών και λοιπών χώρων πολιτισμού, στελέχωσης των οργανισμών διαχείρισής τους, προστασίας τους από φθορές και καταστροφές και περεταίρω ανάδειξής και τουριστικής

εκμετάλλευσής τους. Οι φορείς που δραστηριοποιούνται στους τομείς αυτούς, είναι οι εξής:

- Το ελληνικό τμήμα του **I.C.O.M.O.S.** (International Council on Monuments and Sites) ή το ελληνικό τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών. Δηλώνει έντονα την παρουσία του, συμβάλλοντας στην διάσωση και προστασία των πολιτιστικών αγαθών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στον υπόλοιπο κόσμο.
- **Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.).** Ιδρύθηκε το 1950 και έκτοτε αποτελεί το βασικό κρατικό φορέα του τουριστικού τομέα.
- **Υπουργείο Πολιτισμού.** Αποτελεί κυβερνητικό σώμα και είναι το πλέον αρμόδιο όργανο για την Πολιτιστική Κληρονομιά και τις Τέχνες στην Ελλάδα.
- **Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία.** Εντάσσεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και χωρίζεται σε εφορία Προϊστορικών / Κλασικών Αρχαιοτήτων , Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Νεωτέρων Μνημείων και Εναλίων Αρχαιοτήτων. Οι εφορίες αυτές έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την κατασκευή οποιουδήποτε έργου, όταν διαπιστωθεί η ύπαρξη αρχαιολογικών θησαυρών, ώστε να διευκολύνεται η διενέργεια ανασκαφών.
- **U.N.E.S.C.O.** (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization). Πρόκειται για τον Επιστημονικό, Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών. Λειτουργεί ως εργαστήριο ιδεών και δημιουργός προτύπων για τη σφυρηλάτηση παγκοσμίων συμφωνιών σε αναδυόμενα ηθικά θέματα. Ο Οργανισμός λειτουργεί ακόμη και ως γραφείο διεκπεραίωσης για τη διάχυση και διάδοση πληροφοριών και γνώσεων ενώ συγχρόνως στηρίζει τα Κράτη Μέλη να δημιουργήσουν τις δικές τους ανθρώπινες και θεσμικές δυνατότητες σε διάφορους τομείς δράσης.
- **Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού.** Πρόκειται για ανώνυμη εταιρεία εποπτευόμενη από το Υπουργείο Πολιτισμού.

3.9 Πολιτιστικός Τουρισμός στην Πελοπόννησο

Όλες ανεξαιρέτως οι ιστορικές εποχές έχουν αφήσει σε κάθε σημείο της Πελοποννήσου κομμάτια της ταυτότητας τους, που εύκολα αναγνωρίζει κανείς το πολιτιστικό τους στίγμα. Πρέπει να προστεθούν σε αυτά οι και τα σύγχρονα πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα . Από τα παραπάνω προκύπτει ένας τεράστιος «θησαυρός» τοπικών πολιτιστικών πόρων ο οποίος θα πρέπει να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί με σεβασμό τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στην παράδοση.

Ο αριθμός των αρχαιολογικών χώρων της Πελοποννήσου και των επτά νομών (Αργολίδα, Κορινθία, Αχαΐα, Ηλεία, Μεσσηνία, Λακωνία, Αρκαδία) που περιλαμβάνει, ανέρχονται σε περίπου εξήντα. Μεταξύ αυτών ο αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας, των Μυκηνών, του Μυστρά τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς από την U.N.E.S.C.O. .

Στην Πελοπόννησο, υπάρχει επιπλέον και ένας μεγάλος αριθμός μουσείων. Σε αυτά περιλαμβάνονται αρχαιολογικά, βυζαντινά, λαογραφικά , θεματικά μουσεία και συλλογές. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι της Αρχαίας Ολυμπίας, της Νεμέας, της Κορίνθου καθώς και της Σπάρτης. Τα πιο σημαντικά βυζαντινά μουσεία είναι αυτά του Μυστρά όπως επίσης και η βυζαντινή συλλογή της Μονεμβασιάς. Τέλος από τα λαογραφικά μουσεία αξιόλογα είναι αυτά του Ναυπλίου, της Κορίνθου, του Γυθείου και της Καλαμάτας. Εκτός όμως από τα αρχαιολογικά, βυζαντινά και λαογραφικά μουσεία, η Πελοπόννησος διαθέτει και πλήθος θεματικών μουσείων. Αξιόλογα θεματικά μουσεία είναι αυτό της Υδροκίνησης στη Δημητσάνα, του Σιδηροδρόμου στην Καλαμάτα καθώς και το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού στη Σπάρτη.

Επιπλέον, από τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο έχει διασωθεί μεγάλος αριθμός αξιόλογων μνημείων, τα οποία έχουν ανακηρυχθεί ως προστατευόμενα από την Πολιτεία. Σε αυτά περιλαμβάνονται εκκλησίες, ιερές μονές, κάστρα, φρούρια, οχυρωματικά έργα πόλεων, οικισμοί και πύργοι. Ο πιο πλούσιος και ίσως σημαντικότερος νομός από άποψη Βυζαντινών μνημείων είναι ο νομός Λακωνίας.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει και ένα σημαντικό αριθμό μνημείων της νεότερης Ιστορίας. Αυτά αφορούν κυρίως σε δημόσια κτίρια και οικίες επιφανών προσώπων με μεγάλη ιστορική και αρχιτεκτονική αξία. Πολλές φορές τα μνημεία δεν είναι μεμονωμένα αλλά συνθέτουν οικιστικά σύνολα, όπως το Ναύπλιο, το Γύθειο, η Πύλος.

Τέλος, την πολιτιστική εικόνα της Πελοποννήσου ολοκληρώνουν τα διάφορα φεστιβάλ και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στις διάφορες περιοχές της. Μεταξύ αυτών το παγκοσμίου φήμης και ακτινοβολίας «Φεστιβάλ της Επιδαύρου», που διοργανώνεται στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου και προσελκύει επισκέπτες από όλο τον κόσμο.

Παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας 12 στον οποίο παρουσιάζεται το καταλυμματικό δυναμικό της Πελοποννήσου.

Πίνακας 12 : Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφέρειας Πελοποννήσου (2003)

Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφέρειας Πελοποννήσου (2003)							
Τάξη	ΑΑ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Σύνολο
Μονάδες	6	53	92	258	66	24	499
Δωμάτια	988	2.690	5.041	6.504	898	258	16.379
Κλίνες	1.918	5.183	9.648	12.279	1.147	497	31.272

Πηγή : Ιστοσελίδα www.in.gr

Στα επόμενα κεφάλαια επιχειρείται η συγκέντρωση και καταγραφή των πολιτιστικών στοιχείων (αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, μουσείων, πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.λπ.) που αποτελούν πόλο έλξης και ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού, για κάθε νομό της Πελοποννήσου ξεχωριστά. Επίσης γίνεται συνοπτική αναφορά στην ιστορική εξέλιξη κάθε νομού, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η πολιτιστική αξία των μνημείων αυτών.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αργολίδα

4.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Αργολίδας

Πρωτεύουσα: Ναύπλιο

Κάτοικοι Νομού: 105.770 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Άργος, (Αρχαία) Επίδαυρος, Επίδαυρος, Κόστα, Μυκήνες, Ναύπλιο, Πόρτο χέλι, Τολό.

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί την οικονομική δραστηριότητα η οποία σχεδιάζεται να στηρίξει την αναπτυξιακή προοπτική της Περιφέρειας και του Νομού, παρέχοντας υπηρεσίες υπερτοπικού χαρακτήρα.

Ο Νομός Αργολίδας συγκαταλέγεται μεταξύ των Νομών εκείνων που συγκεντρώνουν τουρισμό μαζικού κυρίως χαρακτήρα. Δηλαδή επισκέπτες καταφτάνουν οργανωμένοι σε ομάδες, με οργανωμένο πρόγραμμα διακίνησης, διαμονής και αναψυχής, για συγκεκριμένο χρόνο, σε προεπιλεγμένους τόπους, έχοντας συνήθως προπληρώσει τις διακοπές τους σε γραφείο τουρισμού.

Η Ξενοδοχειακή Υποδομή του νομού Αργολίδας ανέρχεται σε 138 τουριστικές μονάδες και 11.868 κλίνες.

Κλιματολογικά συγκαταλέγεται στις περιοχές με εύκρατο μεσογειακό κλίμα.

Η Αργολίδα είναι ιδιαίτερα πλούσια σε αρχαιολογικούς και λοιπούς πολιτιστικούς πόρους. Η γη της είναι σπαρμένη με αρχαία ερείπια, βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία, κάστρα και φρούρια, νεώτερα μνημεία, ιστορικούς τόπους, τόπους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και παραδοσιακούς οικισμούς, κατοικημένα από τη Μεσολιθική εποχή (8000 π.χ.) υπήρξε σε όλη την αρχαιότητα ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της Πελοποννήσου.

4.2 Ιστορία Νομού Αργολίδας

Ο Αργολικός χώρος καλύπτει σελίδες ένδοξης ιστορίας όλων των εποχών. Ελάχιστες περιοχές της γης μπορούν να επιδείξουν 4.000 χρόνια συνεχούς ιστορίας.

Αρχαιότεροι κάτοικοι της Αργολίδας είναι σύμφωνα με τις μυθικές παραδόσεις οι Πελασγοί.

Ἡρωες του Προελληνικού παρελθόντος της Αργολίδας αναφέρονται οι Ιναχίδες. Ἰδρυτής της δυναστείας ήταν ο Ἴναχος και απόγονοί του οι Πανόπτης, Ἄργος, Πελασγός, Μυκῆνη (από το όνομα της οποίας προέρχεται κατά μια άποψη και το όνομα των Μυκηνών), ο περίφημος Φορωνεύς ἰδρυτής των πρώτων πόλεων του Ἄργους και η ακόμη περισσότερο περίφημη Ἰώ.

Στις αρχές της Β' χιλιετηρίδας π.χ. τοποθετείται η κάθοδος των Ελληνικών φύλων - των Αχαιών - στις Ελληνικές Χώρες, που με τους παλαιούς κατοίκους που είχαν υποταγεί ἰδρύθηκαν διάφορα κράτη. Από τα ισχυρότερα ἰδρυθέντα Αχαιικά κράτη ήταν οι ηγεμονίες της Τίρυνθας και των Μυκηνών.

Η περί το 1.000 π.χ. κάθοδος των Δωριέων είχε σαν αποτέλεσμα την καταστροφή του Μυκηναϊκού Πολιτισμού.

Από τον 6ο π.χ. αιώνα το Ἄργος εξακολουθεί να αποτελεί δύναμη που ρυθμίζει τα πράγματα στην Πελοπόννησο. Τούτο μαρτυρούν τα ερείπια του Ηραίου, μεγαλοπρεπή ναού προς τιμήν της Ἴρας. Μετά την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους, κύρια κατά την Βυζαντινή εποχή, η ιστορία του Ἄργους συμπλέκεται με την ιστορία του Ναυπλίου.

Η Ναυπλία όπως είναι το αρχαίο όνομα του Ναυπλίου, ήταν πόλη αυτόνομη μέχρι το 676 π.χ. οπότε έγινε ἐπίνειο του Ἄργους. Από το 589 π.χ. η πόλη είναι γνωστή σα Ναύπλιο.

Η ακμή της πόλης αυτής τοποθετείται το 120 μ.χ. αιώνα. Για 100 ἔτη παρέμεινε το Ναύπλιο υπό την διοίκηση των Φράγκων Δουκών των Αθηνών Ντε Λα Ρος. Κατόπιν εκχωρήθηκε στους Ενετούς μέχρις ότου το 1540, παραχωρήθηκε με συνθήκη στους Τούρκους. Κατά την α' περίοδο της Τουρκοκρατίας στο Ναύπλιο μαρτύρησε ο Νεομάρτυρας Ἅγιος Αναστάσιος ο Ναυπλιεύς, η μνήμη του οποίου εορτάζεται την 1η Φεβρουαρίου.

Η α' περίοδος της Τουρκοκρατίας τερματίσθηκε στις 22 Αυγούστου 1686, όταν ο αρχιστράτηγος των Ενετικών δυνάμεων Φραγκίσκος Μοροζίνης, μετά από μακριά πολιορκία, κατέλαβε το Ναύπλιο και διέταξε να γίνουν μελέτες πλήρους οχυρωματικού συγκροτήματος, σύμφωνα με τους κανόνες της πολεμικής τέχνης, του όρους Παλαμηδίου σε συνδυασμό με τα οχυρωματικά ἔργα της Ακροναυπλίας.

Οι εργασίες της κατασκευής προστατευτικών προμαχώνων και γενικά της οχύρωσης του Παλαμηδίου ἄρχισαν το ἔτος 1687 με την αυτοπρόσωπη

επίβλεψη του Μοροζίνη, ο οποίος μετά την κατάκτηση της Πελοποννήσου, όρισε το Ναύπλιο, πρωτεύουσα του Βασιλείου του Μωρέα, έδρα του Γενικού Προβλεπτή, έδρα του Αρχιστράτηγου της Ανατολής και Πρωτεύουσα του Νομού Ρωμανίας. Τότε το Ναύπλιο ονομάστηκε "Νάπολι ντι Ρομάνια".

Την συμπλήρωση της οχύρωσης του Παλαμηδίου και κύρια της νησίδας "Μπούρζι" επελήφθησαν ο Αυγουστίνος Σαγρέδος, Αρχιστράτηγος και Ιερώνυμος Σελφίνος, Γενικός Προβλεπτής του Βασιλείου του Μωρέα.

Η β' περίοδος της Τουρκοκρατίας άρχισε για το Ναύπλιο το 1715 όταν περιήλθε στον Πολιορκητή του Δαούτ Πασσά και τερματίσθηκε στις 30 Νοεμβρίου 1822, όταν ο Στάϊκος Σταϊκόπουλος με 350 άνδρες κατέλαβε το Παλαμήδι, μετά από επανειλημμένες, αλλά αποτυχημένες πολιορκίες της πόλης από τους Έλληνες.

Από τότε το Ναύπλιο έπαιξε ρόλο πρωταγωνιστή σε όλες τις φάσεις του αγώνα για την ανεξαρτησία. Αλλά και το Άργος διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο. Σε αυτό συνήλθε η Α' Εθνοσυνέλευση το 1821, μετά δε μεταφέρθηκε η έδρα αυτής στην Νέα Επίδαυρο.

Το παλαιό κάστρο του Άργους, η Λάρισα, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καταστροφή του Δράμαλη, γιατί σε αυτό κλείστηκε ο Υψηλάντης με 700 άνδρες και καταπόντισε τους επιδρομείς, μέχρις ότου ο Κολοκοτρώνης συγκεντρώσει στρατό και συντρίψει τους Τούρκους στα Δερβενάκια.

Στις 7 Ιανουαρίου 1828, αποβιβάσθηκε στο Ναύπλιο ο Ιωάννης Καποδίστριας πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας, στον οποίο οφείλονται πολλά έργα, όπως η πρώτη Σχολή Ευελπίδων, η Γεωργική Σχολή στην Τίρυνθα κλπ και ο οποίος όπως είναι γνωστό φονεύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 1831 όταν έμπαινε στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα.

Στις 25 Ιανουαρίου 1833 αποβιβάσθηκε στο Ναύπλιο ο πρώτος Βασιλιάς των Ελλήνων Όθωνας. Το Ναύπλιο έπαυσε να είναι Πρωτεύουσα της Ελλάδας με το Β.Δ. 18/30 Σεπτεμβρίου 1834, που υπογράφηκε από την Αντιβασιλεία Αρμανσμπέργκ Κόμπελ και Εύδεκ, με αποτέλεσμα ο Βασιλιάς Όθωνας να εγκατασταθεί στη νέα Πρωτεύουσα την Αθήνα.

4.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Αργολίδας

4.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

● *Αρχαιολογικός χώρος Μυκηνών* : Περιλαμβάνει την μοναδική Πύλη των Λεόντων και τον ταφικό κύκλο Α΄ -που αποτέλεσε το νεκροταφείο της Μυκηναϊκής περιόδου- το Μυκηναϊκό μέγαρο με τα συνεχόμενα διαμερίσματα και το πλήθος των οικιών με τα πλούσια ευρήματα, τον ταφικό κύκλο Β΄ με τους 24 συνολικά τάφους, εκ των οποίων οι 14 βασιλικοί, ο περίφημος θησαυρός του Ατρέα (ή τάφος του Αγαμέμνονα).

● *Αρχαιολογικός χώρος Τίρυνθας*: Περιλαμβάνει τα μυθικά κυκλώπεια τείχη, τις μοναδικές σήραγγες, καθώς και το -διακοσμημένο με υπέροχες παραστάσεις- μέγαρο των ανακτόρων με την αίθουσα, τον πρόδρομο και το κυρίως μέγαρο.

● *Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου* : Ένας από τους σημαντικότερους και ωραιότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας. Απέχει 12 χλμ. από την Αρχαία Επίδαυρο και στον παραπλήσιο χώρο βρίσκονται επίσης το Ιερό του Ασκληπιού, και ερείπια του ναού του Απόλλωνα Μαλεάτα. Το ιερό λειτουργούσε για περισσότερα από 1000 χρόνια . Το θέατρο χωρητικότητας 13.000-14.000 θεατών , φτιάχτηκε με σχέδια του Αργείου αρχιτέκτονα και γλύπτη Πολύκλειτου του νεότερου. Είναι φημισμένο παγκοσμίως για την καταπληκτική ακουστική του.

● *Μικρό Θέατρο Αρχαίας Επιδαύρου* : Χτισμένο τον 4ο π.Χ. αιώνα ήταν αφιερωμένο στο θεό Δίονυσο και παρέμενε θαμμένο σε βάθος 6 μ. έως το 1971 που άρχισε η ανασκαφή του. Εδώ πραγματοποιούνται κάθε Ιούλιο σημαντικές μουσικές εκδηλώσεις.

● *Ακρόπολη της Βασσάς (Νέα Επίδαυρος)*

● *Μυκηναϊκοί Θολωτοί Τάφοι Αρχαίας Επιδαύρου*

● *Αρχαία Λέρνα* : Τα ερείπια της Αρχαίας Λέρνας, είναι χώρος γνωστός από την μυθολογία για την πάλη του Ηρακλή με τη Λερναία Ύδρα.

● *Αρχαίο Θέατρο Άργους* : Το Θέατρο κτίστηκε στον 3ο π..Χ. αι. Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα στην Ελλάδα και το οποίο διέθετε θέσεις για περίπου 20.000 θεατές. Το μεγαλύτερο μέρος του θεάτρου αυτού λαξεύτηκε στο βράχο, ενώ οι πτέρυγες του κυριότερου τμήματός του

προεκτείνονταν δεξιά και αριστερά πάνω σε αναλήμματα, με πρόσθετα λίθινα εδώλια.

- *Ρωμαϊκό Ωδείο Άργους*
- *Ερείπια του Ιερού της Αφροδίτης (Άργος)*
- *Ερείπια Ρωμαϊκών Λουτρών (Άργος)*
- *Αδριάνειο Υδραγωγείο*
- *Ιερά Απόλλωνος Δειραδιώτη και Αθηνάς Οξυδερκούς*
- *Αρχαία Αγορά Άργους*
- *Αρχαίο Ηραίο*: Ιερό αφιερωμένο στη θεά Ήρα Αργεία, την πολιούχο του Άργους. Στάθηκε ένας από τους πιο φημισμένους τόπους λατρείας, με πανελλήνιο ακτινοβολία. Με διαδοχικές μεταβολές μορφής, πάνω στα ίδια χώματα θρησκευτικής λατρείας, το Ηραίον διατήρησε το μεγαλείο και την επιρροή του πέρα από μια χιλιετία και μέχρι τους ρωμαϊκούς και τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες.
- *Αρχαία Ακρόπολη Ασίνης*
- *Ελληνιστική Πυραμίδα Ελληνικού*
- *Ακρόπολη Μιδέας* : θεωρήθηκε ως η τρίτη σε σημασία οχυρωμένη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Αργολίδας, μετά τις Μυκήνες και την Τίρυνθα. Περιλαμβάνει το κυκλώπειο τείχος έκτασης 24.000 τ.μ., την Ανατολική και Δυτική Πύλη της Ακρόπολης καθώς και μία δεύτερη εσωτερική. Τα ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο, σημαντικά : αποθηκευτικά εργαλεία, οστέινα εργαλεία, διάφορα σκεύη καθώς και πλήθος κεραμικών και πήλινων ειδωλίων ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών.
- *Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Δενδρών*
- *Ακρόπολη Καζάρμας*
- *Μυκηναϊκή Γέφυρα Καζάρμας*

4.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Μυκηνών*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Επιδαύρου*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου*

-
- *Μουσείο Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος (Ναύπλιο)*
  - *Πολεμικό Μουσείο (Ναύπλιο)*
  - *Μουσείο Κομπολογιού (Ναύπλιο)*
  - *Μουσείο Κωτσιομύτη Φυσικής Ιστορίας (Λυγουριό)*

4.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Άγιος Γεώργιος (Ναύπλιο) : οικοδομήθηκε κατά την πρώτη Ενετική κυριαρχία.*
- *Άγιος Σπυρίδωνας (Ναύπλιο) : ο ναός κτίστηκε το 1702. Εδώ δολοφονήθηκε ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας.*
- *Εκκλησία Αγίου Πέτρου πολιούχου Άργους*
- *Ιερά Μονή Αγ. Δημητρίου Καρακαλά , 11^{ος} Αιώνας (Ν. Τίρυνθα)*
- *Ιερά Μονή Αυγού , 17^{ος} Αιώνας (Κρανίδι)*
- *Ιερά Μονή Αγ. Αναργύρων, 11^{ος} Αιώνας (Ερμιόνη)*
- *Ιερά Μονή Παμεγίστων Ταξιαρχών , 15^{ος} Αιώνας (Επίδαυρος)*
- *Ιερά Μονή Καλαμίου (Κοίμησης Θεοτόκου), 15^{ος} Αιώνας (Ασκληπιείο)*
- *Αγία Μονή (Ζωοδόχος Πηγή) Ναυπλίου*
- *Ιερά Μονή Αγ. Θεοδοσίου, 10^{ος} Αιώνας (Μιδέα)*
- *Ιερός Ναός Εισόδια της Θεοτόκου (Κατακεκρημμένη - Πορτοκαλούσα) (Άργος)*
- *Ιερός Ναός Κοίμησης της Θεοτόκου, 12^{ος} Αιώνας (Μιδέα)*
- *Ιερός Ναός Ζωοδόχου Πηγής Κεφαλαρίου (Ιστορικά Σπήλαια) (Κεφαλάρι Άργους)*
- *Μονή Αγνούντος (Επίδαυρος)*
- *Ναός Αγίου Ανδρέα: Χτισμένος μέσα στον ομώνυμο προμαχώνα του φρουρίου του Παλαμηδίου. Στεγάζεται με ημικυλινδρικό θόλο και*

εισχωρεί κατά το ανατολικό μισό μέρος μέσα σε μία από τις καμάρες που στηρίζουν τον περίπατο των τειχών.

4.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

● *Κάστρο Άργους ή Ακρόπολη της Λάρισας* : κτισμένο στον υψηλό λόφο του Άργους, "Λάρισα". Η ίδρυσή του ανάγεται στον 6ο π.Χ. αιώνα.

● *Στρατώνες Καποδίστρια (Άργος)*

● *Αρχοντικό Στρατηγού Τσώκρη (Άργος)*

● *Ακροναυπλία* : Πρόκειται για την αρχαιότερη ακρόπολη του Ναυπλίου. Η Ακροναυπλία αποτελείται από τρία επίπεδα, καθένα εκ των οποίων ήταν κι ένα ξεχωριστό κάστρο. Είναι χτισμένη στα πόδια του Παλαμηδίου και ενωνόταν μαζί του χάρη σε ένα μυστικό πέρασμα.

● *Κάστρο Παλαμηδίου*: Ενετικό οχυρωματικό έργο των αρχών του 18ου αιώνα. Αποτελείται από οκτώ προμαχώνες τριγυρισμένους με τείχη. Ψηλή ανηφορική κλιμακωτή άνοδος ενισχυμένη με μικρές πολεμίστρες οδηγεί στο Φρούριο στη ΒΔ πλευρά του.

● *Φυλακή Κολοκοτρώνη* : Ένας από τους προμαχώνες του Παλαμηδίου, ο επονομαζόμενος "Μιλτιάδης" χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή του ήρωα της Επανάστασης.

● *Μπούρτζι* : πρόκειται για μικρό οχυρωμένο νησάκι στην είσοδο του κόλπου του Ναυπλίου. Αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της ευρύτερης οχύρωσης της πόλης για πολλούς αιώνες.

● *Κάστρο Νέας Επιδαύρου* : Οικισμός σύγχρονος ή μεταγενέστερος αυτού της Βασσάς, στον οποίο κατά τους βυζαντινούς χρόνους έγιναν ενισχυτικά έργα. Από το 1205 περιέπεσε στα χέρια των Ενετών που τον χρησιμοποιούσαν σαν κάστρο.

● *Τριανόν* : πρόκειται για παλαιό τουρκικό τζαμί . Ως τα τέλη του 19ου αιώνα χρησίμευε ως θέατρο και αργότερα ως κινηματογράφος. Στα χρόνια του Καποδίστρια ήταν αλληλοδιδακτικό σχολείο.

● *Πρώτο Ελληνικό Γυμνάσιο* : Ιδρύθηκε το 1833 ως πρώτο γυμνάσιο της Ελλάδας. Σήμερα στεγάζει το δημαρχείο Ναυπλίου.

- *Πρώτη Ελληνική Βουλή (το Βουλευτικό) (Ναύπλιο)*
- *Αδριάντας του πορθητή Στάικου Σταϊκόπουλου(Ναύπλιο)*
- *Αδριάντας Όθωνα (Ναύπλιο)*
- *Μνημείο Δημητρίου Υψηλάντη (Ναύπλιο)*
- *Αδριάντας Καποδίστρια (Ναύπλιο)*
- *Άγαλμα Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (Ναύπλιο)*
- *Πύλη της Ξηράς (Ναύπλιο)*
- *Προτομή Αγγελου Τερζάκη (Ναύπλιο)*

4.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

- *Επέτειος της Άλωσης του Παλαμηδίου (Ναύπλιο)*
- *Φεστιβάλ «Κιανά» (Νέα Κίος)*
- *Ναυτική Εβδομάδα Ναυπλίου* : Οι εορταστικές εκδηλώσεις αρχίζουν την τελευταία Κυριακή του Ιουνίου και τελειώνουν την Πρώτη Κυριακή του Ιουλίου με αποκορύφωμα την ενετική βραδιά και το ρίξιμο πυροτεχνημάτων.
- *Μουσικό Φεστιβάλ Ναυπλίου* : Πρόκειται για ένα από τα πιο ουσιαστικά ελληνικά μουσικά φεστιβάλ. Το φεστιβάλ λαμβάνει χώρα στους ιστορικούς χώρους της πόλης.
- *Φεστιβάλ Άργους* : πρόκειται για σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων από τα μέσα Ιουλίου έως τα μέσα Σεπτεμβρίου. Το φεστιβάλ περιλαμβάνει συναυλίες, παραστάσεις χορού, θεατρικές παραστάσεις αλλά και παραστάσεις αρχαίου δράματος που λαμβάνουν χώρα στο Αρχαίο Θέατρο Άργους.
- *Φεστιβάλ Επιδαύρου*: Μετά 50 χρόνια ύπαρξης και πρόκειται για το πιο σημαντικό και διεθνώς γνωστό φεστιβάλ αρχαίου δράματος της Ελλάδας. Κάθε χρόνο προσελκύει πλήθος θεατρόφιλων και μη αλλά και πολλών διάσημων προσωπικοτήτων.
- *Έκθεση Βιβλίου Ναυπλίου*

Κεφάλαιο Πέμπτο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Κορινθία

5.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Κορινθίας

Πρωτεύουσα: Κόρινθος

Κάτοικοι Νομού: 154.624 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Ισθμός, Κιάτο, (Αρχαία) Κόρινθος, Κόρινθος, Λουτράκι, Νεμέα, Ξυλόκαστρο.

Ο νομός Κορινθίας καλύπτει μια έκταση 2290 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Οι ακτές της βρέχονται βόρεια από τον Κορινθιακό και ανατολικά από τον Σαρωνικό κόλπο, σε ένα σύνολο 160χμ. Τα τελευταία 30 έτη είχε τον μεγαλύτερο ρυθμό πληθυσμιακής αύξησης από όλους τους άλλους νομούς της Ελληνικής επικράτειας. Η αύξηση αυτή δε, συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Τα κυριότερα ημιαστικά κέντρα είναι το Λουτράκι, το Κιάτο, το Ξυλόκαστρο, η Νεμέα και οι Άγιοι Θεόδωροι. Όλα αυτά τα κέντρα βρίσκονται σε μία ακτίνα 25 χλμ από το αστικό κέντρο του νομού, την Κόρινθο.

Η πόλη αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο της πλούσιας ελληνικής ιστορίας, μιας και απέκτησε τεράστια φήμη και εκτός των συνόρων, όντας ένα από τα πιο κοσμοπολίτικα κέντρα ολόκληρης της Ελλάδας. Σήμερα, η ιστορική πόλη και συνάμα πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού, αποτελεί ένα σύγχρονο αστικό κέντρο που παρά το καταστροφικό πλήγμα που δέχτηκε στα θεμέλιά του από τους σεισμούς του 1826 και του 1928, έχει επανακάμψει και ακολουθεί πλέον το δρόμο της προόδου και της ευημερίας.

5.2 Ιστορία Νομού Κορινθίας

Από το ψηλότερο σημείο του ιστορικού Ακροκορίνθου την ευρύτερη περιοχή της Κορινθίας, είναι σαφής η σπουδαιότατη στρατηγική θέση που κατείχε και κατέχει αυτό το κομμάτι της Ελληνικής γης στο πέρασμα των αιώνων. Πέρασμα τόσο από τον Σαρωνικό προς τον Κορινθιακό κόλπο, όσο και από την Πελοπόννησο προς τη Στερεά Ελλάδα. Είναι πασιφανές γιατί η Κορινθία είχε τόσο ευρεία ανάπτυξη, πολιτιστική και πολιτισμική, από αρχαιοτάτων χρόνων.

Η αρχαία Κορινθία είχε όρια το Σαρωνικό Α, την Επίδαυρο ΝΑ, τον Κορινθιακό κόλπο Β, τον Ισθμό και τη Μεγαρίδα ΒΑ, την Αργολίδα Ν, τη Φλιασσία και την Κλεωναία ΝΔ και τη Σικυωνία Δ.

Ο Στράβων αποκαλούσε την Κορινθία «σκολίαν και τραχείαν» επειδή το μεγαλύτερο μέρος της έκτασής της ήταν ορεινό. Όμως πολύ σημαντικές πόλεις δημιουργήθηκαν εδώ: Τενέα, Κρομμυών, Τιτάνη, Φλιούς, Κλεωνές, Νεμέα, Σικυών, και σπουδαία λιμάνια: Λέχαιο, Κεγχρεές, Σχοινούντας. Η σημαντικότερη πόλη ήταν η Κόρινθος, με την οποία συνδέεται άρρηκτα η ιστορία της Κορινθίας.

Ιδιαίτερα μετά τον 8ο αι. π.Χ. η πόλη έφτασε σε μεγάλη ακμή και ανέπτυξε μεγάλο πολιτισμό, οικονομική και εμπορική δραστηριότητα και πήρε μέρος στις περισσότερες διενέξεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων. Η υποταγή της στους Ρωμαίους το 148 π.Χ. χάραξε τη μετέπειτα πορεία όλης της περιοχής. Λόγω της στρατηγικής της θέσης γνώρισε πολλούς κατακτητές - Γότθοι, Νορμανδοί, Φράγκοι, Βυζαντινοί, Ενετοί, Τούρκοι. Η Κορινθία ενσωματώνεται στο νέο ελληνικό κράτος το 1828.

5.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Κορινθίας

5.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

- *Το Ηραϊόν (Περαχώρα)* : εδώ ανακαλύφθηκαν τα πιο σημαντικά λείψανα του πρώιμου κορινθιακού πολιτισμού. Κέντρο ήταν το ιερό της Ήρας, στο λιμανάκι κάτω από το εμφανές μικρό χτίσμα του σημερινού φάρου.
- *Αρχαίος Δίολκος* : Λιθόστρωτος δρόμος που χρησιμοποιείτο για την από ξηράς μεταφορά πλοίων, πάνω σε τροχοφόρο όχημα από τον Σαρωνικό στον Κορινθιακό κόλπο και αντιστρόφως.
- *Ιερό του Ποσειδώνα στην Ισθμία* : σημαντικό θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο, όπου κάθε δύο χρόνια γίνονταν πανελλήνιοι αγώνες, "τα Ίσθμια", προς τιμήν του Μελικέρτη-Παλαίμονα ή του Ποσειδώνα.
- *Αρχαίο Λιμάνι Κεγχρεών*
- *Αρχαίο Λιμάνι Λεχάιου* : Το Λέχαιο ήταν το δυτικό επίνειο της Κορίνθου και το σημαντικότερο λόγω της εγγύτητάς του στην πόλη. Μακρά τείχη συνέδεαν την οχυρωμένη πόλη με το λιμάνι και τον πολεμικό ναύσταθμο που είχαν διαμορφώσει οι Κορίνθιοι εκεί .
- *Αρχαϊκός Ναός Απόλλωνα (Κόρινθος)*
- *Αρχαίο Ωδείο Κορίνθου*
- *Αρχαία Τενέα* : ήταν η κυριότερη πολίχνη της τενεατικής πεδιάδας. Λίγα λείψανα της αρχαίας πόλης είναι γνωστά μεταξύ Χιλιομοδίου και Κλένιας.
- *Αρχαίες Κλεωνές*
- *Ιερό του Διός στη Νεμέα* : αναπτύσσεται στις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα με την καθιέρωση των Νεμείων πανελλήνιων αγώνων.
- *Στάδιο Νεμέας* : χωρητικότητας περίπου 40.000 θεατών, κατασκευάστηκε 400 μ. και βρίσκεται ΝΑ του ναού του Διός της Νεμέας.
- *Αρχαία Φλιασία*
- *Αρχαία Σικυών* : Περιλαμβάνει το θέατρο και το ρωμαϊκό λουτρό.
- *Αρχαία Πελλήνη*
- *Λιμάνι Μαύρων Λιθαριών*
- *Αρχαία Φενεός*
- *Στυμφαλία*
- *Αρχαία Τιτάνη*: Εκεί αναπτύχθηκε από την αρχαιότητα γνωστό Ασκληπιείο, ένα από τα αρχαιότερα στον ελληνικό χώρο.

5.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Κορίνθου* : στις συλλογές του μουσείου περιλαμβάνονται αντικείμενα από τα προϊστορικά, γεωμετρικών, αρχαϊκών , κλασικά, ελληνιστικά , ρωμαϊκά , βυζαντινά έτη καθώς και συλλογή γλυπτών, επιγραφών και ευρημάτων Ασκληπιείου .
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Ισθμίας* : Στις συλλογές του περιλαμβάνονται ευρήματα από το ιερό του Ποσειδώνα, το ιερό του Παλαίμονα, από το αρχαίο λιμάνι Κεγχρεών και από τον ελληνιστικό οικισμό Ράχης.
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Νεμέας* : Στις συλλογές του περιλαμβάνονται προϊστορικά ευρήματα, συλλογή νομισμάτων αρχαίων επισκεπτών της Νεμέας καθώς και αντικείμενα σχετικά με αθλητικές δραστηριότητες της Νεμέας.
- *Μουσείο Αρχαίας Σικυώνας*
- *Μουσείο Αρχαίου Φενεού*
- *Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου* : στο Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές 5-18 ετών με θέματα από τη λαϊκή ζωή, τα έθιμα, τη λατρεία και τη μουσική.
- *Λαογραφικό Μουσείο Φενεού* : μικρό λαογραφικό μουσείο με ενδιαφέρουσα συλλογή από καθημερινά, παραδοσιακά αντικείμενα, τα οποία δίνουν πολλές πληροφορίες για τις συνήθειες, τα έθιμα και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής της περιοχής.

5.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Άγιος Αντώνιος στη Σολυγεία*
- *Παλαιά Μονή της Φανερωμένης στο Λέχαιο*
- *Παναγία των «Καταφυγίων» (Ευρωστίνη)*
- *Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου, 10^{ος} αιώνας (Σοφικό)*
- *Μονή Αγίου Νικολάου, 10^{ος} αιώνας (Περαχώρα):* οι τοιχογραφίες του ναού,έχουν χαρακτηριστεί ως ιστορικά κειμήλια.
- *Μονή Παναγίας Πραθίου, 11^{ος} αιώνας (Γεράνεια)*

-
- *Μονή Αγίου Κωνσταντίνου, 11^{ος} αιώνας (Γελλήνι)*
  - *Μονή Παναγίας Λέχωβα, 11^{ος} (Κρυονέρι)*
  - *Αγία Τριάδα, 12^{ος} αιώνας (Βασιλικός)*
  - *Ναός Ταξιαρχών, 12^{ος} αιώνας*
  - *Ναός Αγίων Αναργύρων, 13^{ος} αιώνας (κάστρο Αγιονορίου)*
  - *Ναός Αγίου Μάρκου, 11^{ος} αιώνας (κάστρο Αγιονορίου)*
  - *Άγιος Γεώργιος (κάστρο Αγιονορίου)*
  - *Ναός του Ιωάννου του Θεολόγου (κάστρο Αγιονορίου)*
  - *Παλαιά Μονή της Φανερωμένης : αποτελεί την παλαιότερη και σημαντικότερη από όλες τις μονές «Φανερωμένης» στην Ελλάδα.*
  - *Παναγία του Βράχου, 14ος αιώνας (Νεμέα)*
  - *Άγιος Γεώργιος(Πίσια Λουτρακίου) : ο ναός αυτός είναι χτισμένος μέσα σε φυσικό Σπήλαιο.*
  - *Μονή Ζαρακά (Στυμφαλία) : εδώ συναντά κανείς τα ερείπια του μοναδικού θρησκευτικού μνημείου της Κορινθίας.*
  - *Άγιος Γεώργιος Ζαχόλης (Ευρωστίνη) : μοναδικός ναός τόσο για την ιστορία του όσο και για τον αρχιτεκτονικό ρυθμό του.*
  - *Απόστολος Παύλος : μητροπολιτικός ναός Κορίνθου*

5.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

- *Κάστρο Ακροκορίνθου : το σημαντικότερο οχυρωματικό έργο της περιοχής από την αρχαιότητα ως τα νεώτερα χρόνια. Η ιστορία του κάστρου αυτού είναι συνδεδεμένη με την ιστορία της Κορίνθου. Διακρίνονται τμήματα του αρχαίου προχριστιανικού τείχους , της βυζαντινής εποχής , της Φραγκοκρατίας, της ενετοκρατίας και της τουρκοκρατίας.*
- *Αδριάντας Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (Δερβενάκια)*

5.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

● *Φεστιβάλ «Πολιτιστικό Καλοκαίρι»* : αποτελείται από πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως μουσικές βραδιές, θεατρικές παραστάσεις αλλά και συναυλίες για τις νεότερες ηλικίες.

● *Εκδηλώσεις Μνήμης Μικράς Ασίας «Μικρασιάτικα»* : οι τριήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις διοργανώνονται από τη «Μικρασιατική Στέγη Κορίνθου» και τελούν υπό την αιγίδα και τη στήριξη της Ιεράς Μητρόπολης Κορίνθου, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας και του Δήμου Κορινθίων. Στις εκδηλώσεις κυριαρχούν τα μικρασιατικά στοιχεία όπως μικρασιατικοί χοροί και τραγούδια.

● *Φεστιβάλ Θεάτρου* : τελεί υπό την αιγίδα του Λυσίππειου Πνευματικού Κέντρου της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας και κατά τη διάρκειά του οι θεατές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν παραστάσεις αρχαίου δράματος αλλά και σύγχρονου θεάτρου.

● *Φεστιβάλ «Λυσίππεια»* : Ο Σύλλογος η «Αρχαία Σικυών» και ο Ναυτικός Όμιλος Κιάτου (Ν.Ο.Κ.), υπό την αιγίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας, καθιερώνουν σειρά εκδηλώσεων στο Κιάτο Κορινθίας, με την ονομασία «Λυσίππεια», προς τιμήν του μεγάλου Σικυώνιου γλύπτη και χαλκοπλάστη της αρχαιότητας, του Λύσιππου. Τα Λυσίππεια έχουν σκοπό να αναδείξουν τις αρχαιότητες της Σικυωνίας και την Θάλασσα του Κορινθιακού Κόλπου, ως τους βασικότερους πυλώνες ανάπτυξης της περιοχής.

● *Ναυτική Εβδομάδα* : Στα πλαίσια του εορτασμού της Ναυτικής Εβδομάδας, πραγματοποιούνται ιστιοπλοϊκοί και κολυμβητικοί αγώνες, διαγωνισμοί ψαρέματος, καθαρισμός παραλιών, ομιλίες και διαλέξεις από Αξιωματικούς του Λιμενικού Σώματος για τη σημασία που έχει το θαλάσσιο στοιχείο και η ναυτιλία στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του έθνους. Επιπλέον πραγματοποιούνται εκθέσεις ζωγραφικής και graffiti καθώς και μουσικές και ναυτικές εκδηλώσεις.

● *Φεστιβάλ Όπερας Αρχαίας Κορίνθου*

Κεφάλαιο Έκτο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αχαΐα

6.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Αχαΐας

Πρωτεύουσα: Πάτρα

Κάτοικοι Νομού: 322.789 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Αίγιο, Ακράτα, Αιγείρα, Άραξος, Διακοπτό, Καλάβρυτα, Πάτρα, Ρίο, Ψαθόπυργος.

Βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Πελοποννήσου, με έκταση 3.721,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Αποτελεί την πύλη της χώρας προς τη Δύση και είναι τοποθετημένη στο κέντρο του νοητού τριγώνου που σχηματίζουν οι τρεις σπουδαιότεροι αρχαιολογικοί χώροι της Ελλάδας: η Αρχαία Ολυμπία, οι Δελφοί και η Επίδαυρος. Επιπλέον βρίσκεται στο φυσικό σταυροδρόμι του άξονα της Ηπείρου - Δυτικής Στερεάς - Πελοποννήσου με τον άξονα Κεντρικής Ελλάδας - Ιταλίας.

Η Αχαΐα, έχει πολλές ομορφιές να επιδείξει, απευθύνει εκατοντάδες προκλήσεις στον απαιτητικό επισκέπτη, προσφέρει πλήθος συγκινήσεων και ευκαιριών αναψυχής, ψυχαγωγίας, διασκέδασης, ανάπαυσης, περιήγησης.

Για αιώνες ο τόπος και οι άνθρωποί του νομού διεκδικούν και κατακτούν ένα δυναμικό ρόλο στην ιστορική και πολιτιστική διαδρομή του Ελληνικού έθνους. Η διαδρομή αυτή αποτυπώνεται στα διάσπαρτα σε όλο το Νομό αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία.

Ήπιο και εύκρατο το κλίμα στο Νομό Αχαΐας, καθιστά την περιοχή πόλο έλξης για όλο το χρόνο.

Ξενοδοχεία όλων των κατηγοριών, ενοικιαζόμενα δωμάτια, κάμπινγκ βρίσκονται στη διάθεση του επισκέπτη. Σε περίπου 4.300 ανέρχονται οι ξενοδοχειακές κλίνες και σε περίπου 700 τα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Οι προτάσεις διαμονής για όλα τα γούστα και όλα τα βαλάντια, καθιστούν την Αχαΐα τόπο «συνάντησης» όλων των τάσεων του σύγχρονου τουρισμού.

6.2 Ιστορία Νομού Αχαΐας

Η ιστορία του νομού Αχαΐας χάνεται στα βάθη των αιώνων, οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχή ήταν οι Πελασγοί, ακολούθησαν οι Ίωνες και στην συνέχεια οι Αχαιοί που έδωσαν και την ονομασία τους στην περιοχή. Το όνομα Αχαΐα και Αχαιοί προέρχεται από την προελληνική ρίζα αχα, που αποδίδει την έννοια του νερού, και σημαίνουν τους ανθρώπους του ποταμού και τον τόπο τους, οφείλεται δε στο γεγονός ότι οι Αχαιοί που κατέβηκαν στην Ελλάδα κατοικούσαν στην περιοχή του Δούναβη.

Κατά την διάρκεια των πρώτων ιστορικών χρόνων η Αχαΐα ήταν χωρισμένη σε δύο μεγάλες περιοχές: Την δυτική που ονομάζονταν Χώρα των Επειών (Ηλείων) και την ανατολική που ονομάζονταν Αιγιαλός και Αιγιαλεία. Η Αχαΐα στην αρχαιότητα ήταν διαιρεμένη σε πόλεις, οι οποίες από ανατολικά προς τα δυτικά ήταν οι παρακάτω : Η Πελλήνη, η Αιγείρα, οι Αιγές, η Βούρα, η Ελίκη, το Αίγιο, η Κερύνεια, οι Ρύπες, το Λεόντιο, οι Φαρές, ο Ώλενος, η Τριταία και η Δύμη. Στην Αχαΐα υπήρχε ακόμη η Πάτρα που δημιουργήθηκε από την συνένωση των πόλεων Αρόη, Ανθεία και Μεσάτη. Όπως συνέβηκε με τις περισσότερες ελληνικές πόλεις, έτσι και οι πόλεις της Αχαΐας διοικούνταν από μονάρχη και στην συνέχεια έγιναν δημοκρατικές,. Σπουδαίο ρόλο άρχισε να διαδραματίζει η Αχαΐα μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου με την δημιουργία της Αχαϊκής Συμπολιτείας.

Η Αχαϊκή Συμπολιτεία εμφανίζεται παντοδύναμη και καλά οργανωμένη από τις αρχές του 3ου π.χ αιώνα αν και προϋπήρχε και ανάγεται στον 8ο π.χ. αιώνα. Η ομοσπονδία αυτή εμφανίστηκε στην αρχή αυτάρκης και ανεξάρτητη και δεν είχε συμμετοχή στους Περσικούς Πολέμους. Αργότερα το 455 π.χ. συμμάχησε με τους Αθηναίους και τους Σπαρτιάτες, χωρίς και πάλι να έχει συμμετοχή στον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Το 367 π.χ. συμμάχησε με τους Θηβαίους και πήρε μέρος στην μάχη της Χαιρώνειας (338 π.χ.) κατά του Φιλίππου. Αργότερα οι πόλεις της Συμπολιτείας υποτάχτηκαν στους Μακεδόνες. Στην περίοδο των διαδόχων του Αλεξάνδρου η ομοσπονδία διαλύθηκε, γιατί οι Μακεδόνες διόρισαν τυράννους στις πόλεις ενώ ταυτόχρονα υπέβαλλαν την διαίρεση. Στις αρχές του 3ου π.χ. εκδιώχθηκαν

από την Αχαΐα οι Μακεδόνες και τότε δημιουργήθηκε (280 π.χ.) ένα «κοινόν» που ονομάστηκε Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Κέντρο της Συμπολιτείας ήταν στην αρχή το Ομάριο Άλσος που ήταν αφιερωμένο στον Δία, κοντά στο Αίγιο. Την ακμή της η Συμπολιτεία την οφείλει στον στρατηγό Άρατο από την Σικυώνα, που υπήρξε η σημαντικότερη προσωπικότητα της εποχής του.

Πολλές επιδρομές γνώρισε η Αχαΐα κατά την διάρκεια του συμμαχικού πολέμου (220-217 π.χ.). Μακεδόνες και Αχαιοί πολεμούσαν κατά των Αιτωλών και των Ηλείων. Τότε οι Αιτωλοί έκαναν πολλές πετυχημένες επιδρομές και λεηλάτησαν πολλές πόλεις. Την κατάσταση ξεκαθάρισε ο διάδοχος του Αντίγονου Φίλιππος ο Ε΄ συνάπτοντας ειρήνη με τους Αιτωλούς αφού κατέστρεψε την χώρα τους.

Μετά την καταστροφή της Κορίνθου οι Ρωμαίοι διέλυσαν την Αχαϊκή Συμπολιτεία, γκρέμισαν τα τείχη των πόλεων της, τις αφόπλισαν και επέβαλαν φόρους κυρίως στις πόλεις που αναμείχθηκαν στον πόλεμο. Οι Ρωμαίοι κατέλυσαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα και επέβαλαν στις πόλεις τιμοκρατικά πολιτεύματα, και απαγόρευσαν στους Αχαιούς το δικαίωμα αποκτήσεως γης και οικίας έξω από τα όρια της πόλης που διέμεναν. Η διάλυση της Αχαϊκής συμπολιτείας ήταν προσωρινή, μετά από λίγα χρόνια ξαναϊδρύθηκε, χωρίς να έχει δύναμη να αντιδράσει από την στιγμή που ελέγχονταν άμεσα από τους Ρωμαίους. Τον 1ο αιώνα π.χ. η Αχαΐα έπαθε πολλά από τους εμφυλίους πολέμους μεταξύ των Ρωμαίων Αυτοκρατόρων. Τέλος το 67 μ.χ. ο Νέρωνας της παραχώρησε αυτονομία, όπως έκανε και για άλλες ελληνικές πόλεις. Το 267 άρχισαν οι πρώτες επιδρομές κατά της Αχαΐας από τους γότθους που προξένησαν πολλές καταστροφές. Στο μεταξύ το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της Αχαΐας είχε δεχτεί τη χριστιανική θρησκεία, που είχε διδάξει ο πρωτόκλητος μαθητής του Ιησού Χριστού, Άγιος Ανδρέας ο οποίος και μαρτύρησε στην Πάτρα.

Τόσο κατά την διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας όσο και στα κατοπινά χρόνια μέχρι την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Τούρκους , ο νομός ακολουθεί τις τύχες της υπόλοιπης Πελοποννήσου. Το 747 έπεσε μεγάλος λοιμός στην Αυτοκρατορία, γεγονός που έδωσε την δυνατότητα σε Σλάβους να εγκατασταθούν κυρίως σε ορεινές περιοχές της Αχαΐας Στην

εποχή αυτή ανάγονται τα σλάβικα τοπωνύμια που υπάρχουν μέχρι σήμερα στον νομό και γενικότερα στην Πελοπόννησο.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204) η Αχαΐα έγινε επαρχία του φεουδαρχικού κράτους των σταυροφόρων Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου και Γουλιέλμου Σαμπλίτη. Το πριγκιπάτο της Αχαΐας διαιρέθηκε σε 12 βαρονίες. Από το 1205 μέχρι το 1430 κυβερνήθηκε από περίπου 20 άρχοντες. Το 1430 το πριγκιπάτο διαλύθηκε και το μεγαλύτερο μέρος του προσαρτήθηκε στο Δεσποτάτο του Μορέως του οποίου Δεσπότης ήταν ο τελευταίος Αυτοκράτορας του Βυζαντίου ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας ο νομός γνώρισε άσχημες μέρες. Οι Βενετοί, που ήταν οι πιο ισχυρή δύναμη της εποχής στην θάλασσα, έκαναν συχνά επιθέσεις στην Πάτρα. Οι διαμάχες Τούρκων και Βενετών είχε σαν αποτέλεσμα την ερήμωση της Αχαΐας και την ελάττωση του πληθυσμού της. Το 1687 τελικά οι Βενετοί κατέλαβαν ολόκληρη την Πελοπόννησο και την διαίρεσαν σε δύο επαρχίες (Πατρών και Αιγίου). Το 1715 οι Τούρκοι ξαναπήραν την Πελοπόννησο και άσκησαν καταπιεστική πολιτική όπως άλλωστε και σε ολόκληρη την Ελλάδα. Τότε πολλοί κάτοικοι της Αχαΐας κατέφυγαν σε άλλους τόπους. Στον Α΄ Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774) ο τοπικός ηγέτης Πόλος και ο μητροπολίτης Παρθένιος ξεσήκωσαν τους κατοίκους της Αχαΐας, οι οποίοι κατόρθωσαν το 1769 για ένα μικρό διάστημα να την ελευθερώσουν. Μετά όμως από αυτή τη σύντομη ελευθερία ακολούθησαν τουρκοαλβανικές σφαγές που κράτησαν ως το 1779. Τα τελευταία χρόνια της τούρκικης κυριαρχίας ο νομός γνώρισε οικονομική και εμπορική άνθιση. Η Πάτρα και το Αίγιο (Βοστίτσα) θεωρούνταν από τα καλύτερα λιμάνια, στα οποία κατέπλεαν πολλά ευρωπαϊκά καράβια.

Η Αχαΐα υπήρξε ο τόπος που δόθηκε το σύνθημα της ελληνικής επανάστασης το 1821. Στις 13 Μαρτίου 1821 ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε το λάβαρο της επανάστασης στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας στα Καλάβρυτα, ενώ στις 25 Μαρτίου της ίδιας χρονιάς ύψωσε την σημαία της επανάστασης στην πλατεία του Αγίου Γεωργίου της Πάτρας. Έτσι πολλά μέρη της Αχαΐας απελευθερώθηκαν από τις πρώτες μέρες της επανάστασης. Η Πάτρα όμως ελευθερώθηκε μόλις το 1828, όταν παραδόθηκε από τους

Τούρκους στο Γάλλο στρατηγό Μαιζόν. Η σύγχρονη ιστορία της Αχαΐας είναι συνδεδεμένη με την ιστορία της υπόλοιπης Ελλάδας.

6.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Αχαΐας

6.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

● *Αρχαία Αιγείρα* : πλησίον του χωριού Αιγές του Δήμου Αιγείρας, βρίσκεται η ακρόπολη της μυκηναϊκής πόλης, που λεγόταν Υπερησία ή Υπερησή, οι κάτοικοι της οποίας έλαβαν μέρος στον Τρωικό Πόλεμο. Επίσης, εκεί κοντά βρίσκονται τα ερείπια της κλασσικής - ελληνιστικής - ρωμαϊκής Αιγείρας,, της οποίας σπουδαιότερα μνημεία είναι το Θέατρο, δύο Ναοί και το Γυμνάσιο.

● *Αρχαία Κερύνεια*

● *Αρχαία Ελίκη*

● *Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Αιγίου* : περιλαμβάνει Θαλαμοειδείς τάφους της Μυκηναϊκής περιόδου.

● *Κτίσμα Κλασσικής Περιόδου (Αίγιο)* : πρόκειται για Τμήμα δημόσιου κτιρίου του 4ου π.Χ. αιώνα.

● *Ρωμαϊκή Γέφυρα (Πάτρα)*

● *Ρωμαϊκό Υδραγωγείο (Πάτρα)* : μεγάλο τεχνικό έργο των ρωμαϊκών χρόνων. Ξεκινάει από τις πηγές «Νερομάνα» του Ρωμανού και καταλήγει, μετά από διαδρομή 6 χλμ. στην Αρόη κάτω από το βυζαντινό κάστρο, όπου διατηρείται το καλύτερο τμήμα του.

● *Μυκηναϊκό Νεκροταφείο (Πάτρα)*

● *Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο ή Στάδιο (Πάτρα)* : σπουδαίο κτίσμα του 1ου μ.Χ. αιώνα, μερικά όμως ανασκαμμένο.

● *Ρωμαϊκό Ωδείο (Πάτρα)* : αναγέρθηκε στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα και νωρίτερα από το «Ηρώδειο» της Αθήνας. Διαθέτει όλα τα βασικά μέρη του θεάτρου, κοίλο, ορχήστρα, προσκήνιο, σκηνή και παρασκήνια. Είναι μικρότερο του Ηρώδειου και η χωρητικότητά του ανέρχεται σε περίπου 2.500 θεατές.

● *Τείχος Δυμαίων (Αραξος)* : πρόκειται για τη η σπουδαιότερη Μυκηναϊκή Ακρόπολη της Δυτικής Ελλάδας.

● Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Πόρτες

-
- *Οικισμός Αρτέμιδος (Λεόντιο)* : έχει βρεθεί οικισμός και ιερό της Αρτέμιδος ενώ σε διάφορες τοποθεσίες της περιοχής έχουν βρεθεί θαλαμοειδείς τάφοι της υστερομυκηναϊκής εποχής.
  - *Αρχαία Τριταία (Αγία Μαρίνα)* : εδώ υπάρχουν τα ίχνη (τμήματα τοίχων και οικοδομήματα) της αρχαίας αχαϊκής πόλης Τρίτειας.
  - *Αρχαία Φαρραί (Πρέβεδος / Ίσωμα)* : μπορεί κανείς να συναντήσει πλήθος από αρχαιολογικά ευρήματα όπως: Ρωμαϊκό λουτρό, επιγραφές σε νεκροταφείο του Πρεβέδου, τεχνικούς τύμβους στη Σταρόλακκα και μυκηναϊκούς τάφους.
  - *Αρχαίοι Λουσοί (Λουσικό)* : εδώ έχουν ανασκαφεί ο ναός της Αρτέμιδος Ημερησίας, χτίσμα του 3ου π.Χ. αιώνα, η αγορά της πόλης και αρκετές ιδιωτικές οικίες.
  - *Αρχαίος Κλείτωρ (Κλειτορία)* : εδώ σώζονται τα ανασκαφικά ευρήματα της αρχαίας πόλης-κράτους Κλείτωρ, που πρώτη από όλες τις αρκαδικές πόλεις έκοψε νομίσματα. Εκτός των τειχών της πόλης και του θεάτρου της, η αρχαιολογική σκαπάνη έχει αποκαλύψει και πλήθος άλλων αρχαιοτήτων.
  - *Αρχαία Ψωφίς (Τριπόταμα)*
  - *Αρχαία Πάος (Οικισμός Πάος)*
  - *Αρχαιολογικός Χώρος Μαμουσιάς (Διακοπτό)*
  - *Μυκηναϊκός Οικισμός Χαλανδρίτσας*

6.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Αιγίου* : Στις συλλογές του Μουσείου περιλαμβάνονται ευρήματα που χρονολογούνται από τα νεολιθικά έως και τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια.
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών* : στις συλλογές του μουσείου περιλαμβάνονται γλυπτά από την Πάτρα και την επαρχία Πατρών, ευρήματα που χρονολογούνται από το 3000 ως το 800 π.Χ., ταφικά σύνολα από τα κλασικά και ελληνιστικά νεκροταφεία της Πάτρας, ευρήματα ρωμαϊκής περιόδου από την Πάτρα.
- *Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος* : οι συλλογές του Μουσείου αποτελούνται από: προσωπικά αντικείμενα εκτελεσθέντων,

---

ιστορικά ντοκουμέντα από ιδιωτικά αρχεία, φωτογραφικό υλικό, που προέρχεται από κρατικά Αρχεία, Ελληνικά και Γερμανικά, χαρακτηριστικά, διαφόρων καλλιτεχνών, των οποίων τα θέματα είναι εμπνευσμένα από τη Θυσία των Καλαβρυτινών και ορισμένα μάλιστα φιλοτεχνήθηκαν αμέσως μετά το συγκλονιστικό αυτό γεγονός, γραμματόσημα.

- *Αρχαιολογική Συλλογή οδού Σισσίνης 13*
- *Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Πατρών - Πολιτιστικό Κέντρο*
- *Εθνολογικό – Ιστορικό Μουσείο* : περιλαμβάνει γκραβούρες, πίνακες, χειρόγραφα, στολές, όπλα, μέταλλα και λάφυρα.
- *Μουσείο Τύπου (Πάτρα)* : περιλαμβάνει ιστορικά έγγραφα, παλαιούς χάρτες, πατρινές εφημερίδες και περιοδικά, σπάνια βιβλία, γκραβούρες, πορτραίτα αγωνιστών του 1821 κ.λπ. .
- *Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Πατρών* : η συλλογή του μουσείου περιλαμβάνει 3.000 ταριχευμένα θηλαστικά, πουλιά, ερπετά, ψάρια και οστρακοειδή.
- *Βοτανολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Πατρών* : περιλαμβάνει 90.000 αποξηραμένα φυτά της ελληνικής και ευρωπαϊκής χλωρίδας.
- *Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πάτρας (Υπό Κατασκευή)*

6.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Ιερά Μονή Ομπλού, αρχές του 15ου αιώνα* : Σε υψόμετρο 860 περίπου μέτρων και άνω του χωριού Σαραβάλι (πλησίον της Πάτρας), λειτουργεί το ιστορικό Μοναστήρι της Όμπιλ Παναγίας, κατά τους αλβανόφωνους της περιοχής, δηλαδή της Γλυκειάς Παναγίας ή του Ομπλού, όπως επικράτησε.
- *Ιερά Μονή Παναγίας Ελεούσας, αρχές του 13ου αιώνα*
- *Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Θεολόγου, 14ος αιώνας* : στο Καθολικό της Μονής σώζεται μια παλιά τοιχογραφία βυζαντινής τεχνοτροπίας, μια ασημένια θήκη και Άγια λείψανα.
- *Ιερά Μονή Ταξιαρχών Οσίου Λεοντίου, 10ος αιώνας* : στη Μονή φυλάσσονται τα Άχραντα Πάθη του Κυρίου (τεμάχια Τίμιου Ξύλου, Χλαμύδας, Ακάνθινου Στεφάνου, Λίθοι από τον Πανάγιο Τάφο).

-
- *Ιερά Μονή Αγίας Τριάδας Βουρών, 14ος αιώνας.*
  - *Ιερά Μονή Μεγάλου Σπηλαίου, 362 μ.Χ. :* ένα από τα πιο παλιά και ιστορικά Μοναστήρια της Ελλάδας. Η Μονή διαθέτει μεγάλο πλούτο κειμηλίων, μεταξύ των οποίων εξαιρετική θέση κατέχει η εικόνα της Παναγίας, που φιλοτέχνησε ο Ευαγγελιστής Λουκάς. Επίσης, διαθέτει ένα σπάνιο λάβαρο με τις μορφές τριών βυζαντινών αυτοκρατόρων, ένα πολύτιμο σταυρό με Τίμιο Ξύλο, λειψανοθήκες, Ευαγγέλια σε περγαμηνές κ.λπ. Διαθέτει επίσης βιβλιοθήκη με περισσότερους από 3.000 τόμους, καθώς και πλήθος χειρογράφων, πέντε από τα οποία κοσμούνται με αξιοθαύμαστες μικρογραφίες. Πανηγυρίζει στις 15 Αυγούστου και πλήθος πιστών από όλη την Ελλάδα επισκέπτονται τη Μονή.
  - *Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας, 961 μ.Χ. :* Η Μονή έγινε το κέντρο της Εθνεγερσίας του 1821, με την ύψωση του Λαβάρου της Επανάστασης και την ορκωμοσία των αγωνιστών από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, γεγονός που το πιστοποιεί ο τότε αρχιδιάκονος του Μητροπολίτη Γερμανού και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Θεόφιλος Βλαχοπαπαδόπουλος, ενώ το αναφέρει στην «ιστορία του» και ο Γάλλος πρεσβευτής Φρ. Πουκεβίλ. Στο Μοναστήρι φυλάσσονται, μεταξύ πολλών άλλων κειμηλίων, ένα αδαμαντοποίκιλτο Ευαγγέλιο, δώρο της αυτοκράτειρας της Ρωσίας Αικατερίνης, λειψανοθήκες Αγίων, δύο Ευαγγέλια χειρόγραφα σε μεμβράνη, το ένα του 11ου και το άλλο του 14ου αιώνα, αρχιερατικά άμφια, παμπάλαιες εικόνες, μια λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου, κ.λπ. Ακόμα, σώζονται πολύτιμοι κώδικες με ιστορικό και λαογραφικό περιεχόμενο, κώδικες με έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, διάφορα βυζαντινά, ενετικά κ.λ.π. έγγραφα, καθώς και πλούσια βιβλιοθήκη.
  - *Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Βλασσιάς :* στη Μονή διασώθηκαν και φυλάσσονται λιγοστά κειμήλια. Μεταξύ αυτών μια εικόνα του Αγίου Νικολάου, του έτους 1115, η οποία επισκευάστηκε το 1739.
  - *Ιερά Μονή Αγίων Θεοδώρων Αροανίας :* Η Μονή, αναδείχτηκε σε σπουδαίο πνευματικό κέντρο και μάλιστα, κατά τα χρόνια της τούρκικης τρομοκρατίας, διέθετε «Κρυφό Σχολειό», το οποίο χρησίμευε και ως μυστική εκκλησία. Την περίοδο της Επανάστασης του '21, το Μοναστήρι ήταν καταφύγιο για τους καταδιωκόμενους, όπως ο Θ. Κολοκοτρώνης, αλλά και νοσηλευτήριο για τους τραυματίες του πολέμου.

- *Ιερά Μονή Ευαγγελίστριας Δάφνης* : χτίστηκε κατά τον 11ο - 13ο αιώνα. Στον Εθνικό αγώνα του '21 επετέλεσε το καθήκον της. Όλοι οι οπλαρχηγοί, Κολοκοτρώνης - Πετμεζέοι - Δεληγιανναίοι - Ζαΐμηδες, διήρχοντο από τη Μονή για πληροφορίες, τροφοδοσία κ.λπ. (Ο Κανέλλος Δεληγιάννης με το ξέσπασμα της Επανάστασης έκρυψε εδώ την οικογένειά του). Η Μονή διαλύθηκε το 1854.
- *Άγιος Ανδρέας (Πολιούχος της Πάτρας)* : βρίσκεται στο μέρος όπου βρήκε σταυρικό θάνατο ο Απόστολος Ανδρέας (66 μ.Χ.). Δίπλα ακριβώς στο σημερινό λεγόμενο παλαιό Ναό (του 1843), υπάρχει «η Πηγή του Αγί' Αντρέα», όπως ακριβώς και κατά την αρχαιότητα, που υπήρχε η πηγή της Δήμητρας.
- *Άγιος Νικόλαος στο Πλατάνι (Ρίο)* : ένα από τα σπουδαιότερα και παλιότερα εκκλησιαστικά βυζαντινά κτίσματα, ορθώνεται επί 10 περίπου αιώνες.
- *Άγιος Δημήτριος Μπάδα Πετροχωρίου* : Πρόκειται για βυζαντινό Ναό του 12ου αιώνα που ανακαινίστηκε το 1750. Κοντά στο Ναό υπάρχει σπήλαιο με πολύ παλαιό ναυδριο, το οποίο κατά την παράδοση ήταν κρυφό σχολείο στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Οι τοιχογραφίες είναι του 18ου αιώνα, ενώ οι πολεμίστρες μαρτυρούν τον τότε πολεμικό του προορισμό.
- *Εκκλησία της Αγίας Τριάδας (Ζαρούχλα)* : διαθέτει λαϊκές τοιχογραφίες του 14ου αιώνα.

6.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

- *Κάστρο Ρίου* : Οχυρωματικό έργο του Σουλτάνου Βαγιαζήτ Β', το 1499, χτίστηκε απέναντι από το κάστρο του Αντιρρίου, ώστε έτσι να ελέγχεται το θαλάσσιο πέρασμα, από το Ιόνιο Πέλαγος στον Κορινθιακό Κόλπο, που λεγόταν «Κιουτσούκ Τσανάκ Καλέ», δηλαδή «Μικρά Δαρδανέλλια».
- *Βυζαντινό – Φραγκικό Κάστρο (Πάτρα)* : Χτισμένο στη θέση της αρχαίας ακρόπολης την εποχή του Ιουστινιανού, επιδιορθώθηκε και έλαβε τη σημερινή του μορφή από τους Φράγκους της Δ' Σταυροφορίας, στις αρχές του 13ου μ. Χ. αιώνα.
- *Γυφτόκαστρο (χωριό Άρλα)*

-
- *Κάστρο Σαίντ Ομέρ (Σανταμέρι) :* Το Κάστρο λεγόταν Σαίντ Ομέρ, το έχτισαν Φράγκοι Φλαμανδοί άρχοντες της Θήβας στα 1273 κατά μια εκδοχή, στα 1311 κατά μια δεύτερη.
  - *Παυλόκαστρο (Τσαπλαναίικα)*
  - *Παλάτι Παλαιολογίνας (Καλάβρυτα)*
  - *Πύργος Πετμεζά (Κάτω Λουσοί)*
  - *Σταφιδαποθήκες Μπάρι (Πάτρα)*
  - *Αχαΐα Κλάους (Πάτρα)*
  - *Παλαιά Σφαγεία Πατρών*
  - *Τα Εγγλέζικα (Δήμος Παραλίας)*
  - *Θέατρο Απόλλων (Δημοτικό Θέατρο Πάτρας) :*
  - *Μέγαρο Παναγιωτόπουλου (Αίγιο)*
  - *Πύργοι – Πυργόσπιτα Αχαΐας*
  - *Παλαιό Δημοτικό Νοσοκομείο (Πάτρα)*
  - *Άγαλμα Παλαιών Πατρών Γερμανού (πλατεία Υψηλών Αλωνίων)*
  - *Μνημείο Πεσόντων (Καλάβρυτα)*

6.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

● *Πατρινό Καρναβάλι :* πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα στην Ευρώπη και τα πιο πολυπληθή ως προς τους ενεργά συμμετέχοντες στο ομαδικό «ξέσπασμα» χαράς, είναι το χειμερινό πολιτιστικό «όχημα» της Πάτρας προς τη διασκέδαση. Περιλαμβάνει παρελάσεις αρμάτων και εκατοντάδες πληρωμάτων του Κρυμμένου Θησαυρού, διαρκεί ένα μήνα και έλκει πλήθος τουριστών από όλο τον κόσμο.

● *Διεθνές Φεστιβάλ Πάτρας :* Δημιουργήθηκε το 1986, διέγραψε τα 4 πρώτα έτη μια εντυπωσιακή πορεία συμβάλλοντας στη γένεση και πολλών άλλων περιφερειακών φεστιβάλ στην Ελλάδα και διεξάγεται από τότε τους καλοκαιρινούς μήνες στο Ρωμαϊκό Ωδείο και άλλους χώρους της πόλης. Στις εκδηλώσεις του έχουν φιλοξενηθεί διεθνώς αναγνωρισμένοι καλλιτέχνες της jazz, rock, pop αλλά και κλασσικής μουσικής, του θεάτρου και των εικαστικών.

- *Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου Σκιών*
- *«Ανθεστήρια» (Αίγιο) :* Άνθινα άρματα, εκδηλώσεις για το μύθο των λουλουδιών και φυσικά συναυλίες συνιστούν το τριήμερο των Ανθεστηρίων στην πόλη του Αιγίου.
- *Φεστιβάλ «Ελικειών»*
- *Αρχαία Αιγειράτα (Δήμος Αιγείρας)*
- *Πολιτιστικό Καλοκαίρι (Δήμος Αιγείρας)*
- *Εξαήμερο Πολιτιστικών Παραδοσιακών Εκδηλώσεων (Δήμος Βραχυνέικων)*
- *«Ελλίκεια - Ποσειδώνεια» (Δήμος Διακοπτού) :* διοργανώνονται στα τέλη Ιουλίου με αρχές Αυγούστου σ' όλα τα δημοτικά διαμερίσματα και "προσφέρουν" μουσική, χορό, θεατρικές παραστάσεις, παραστάσεις Καραγκιόζη κ.ά.
- *«Δύμια» (Δήμος Δύμης) :* πρόκειται για δεκαήμερο καρναβαλικών εκδηλώσεων και μεγάλη παρέλαση.
- *«Ρυπικά» (Δήμος Ερινεού) :* λαμβάνουν χώρα κάθε Ιούλιο και Αύγουστο. Πρόκειται για σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων που πήραν το όνομά τους από τις αρχαίες Ρύπες. Λαμβάνουν μέρος παραδοσιακά συγκροτήματα.
- *Πολιτιστικός Αύγουστος (Δήμος Καλαβρύτων)*
- *Διεθνές Σεμινάριο Πνευστών Οργάνων (Δήμος Καλαβρύτων) :* συμμετέχουν μουσικοί και σπουδαστές από όλο τον κόσμο.
- *Πέρασμα του Φαραγγιού του Βουραϊκού (Δήμος Καλαβρύτων) :* με τη συχνή διοργάνωση Πρωταθλημάτων Σκακιού κι ο Θεατρικός Όμιλος "ΠΑΝΟΣ ΜΙΧΟΣ" με την παρουσίαση θεατρικών παραστάσεων και τη συμμετοχή του στην αναπαράσταση των δρώμενων της έναρξης της επανάστασης του '21.
- *Γιορτή Σαρδέλας (Δήμος Λαρισσού)*
- *Διαδρομές Κρασιού (Δήμος Μεσσήτιδος)*
- *Φεστιβάλ Μαθητικού Θεάτρου (Δήμος Ρίου)*
- *Γιορτή Κερασιού (Άνω Καστρίτσι)*
- *Γιορτή Σταφίδας (Δήμος Συμπολιτείας)*
- *Επέτειος Απελευθέρωσης των Καλαβρύτων (Δήμος Καλαβρύτων)*

● *Πρωτοκλήτεια* : Εκδηλώσεις κυρίως λόγου και θρησκευτικής μουσικής στα πλαίσια της εορτής του πολιούχου των Πατρών Αποστόλου Ανδρέα. Οργανώνονται από τη Μητρόπολη Πατρών.

Κεφάλαιο Έβδομο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Ηλεία

7.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Ηλείας

Πρωτεύουσα: Πύργος

Κάτοικοι Νομού: 193.288 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Αμαλιάδα, Λεχαινά, (Αρχαία) Ολυμπία, Πύργος, Ζαχάρω.

Η Ηλεία συνορεύει προς Β. με το νομό Αχαΐας, προς Ν. με το νομό Μεσσηνίας προς Α. με το νομό Αρκαδίας και προς Δ. βρέχεται από το Ιόνιο πέλαγος.

Το κλίμα είναι μεσογειακό και θερμό, με σχετικά υψηλά ποσοστά βροχοπτώσεων και διακυμάνσεις της θερμοκρασίας.

Ο πλούτος της Ηλείας σε αξιόθεατα αποτελείται κυρίως από αξιόλογα μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους, και από πανέμορφα θέρετρα επάνω στην τεράστια και εκπληκτική σε πολυμορφία ακτογραμμή της.

Η τουριστική εκμετάλλευση στην Ηλεία δεν έχει μια "εστία". Τα διάφορα θέρετρα είναι διεσπαρμένα στα παράλια (κυρίως) του νομού με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πληρότητα όσον αφορά τις αγορές.

7.2 Ιστορία Νομού Ηλείας

Η Ηλεία έχει μακράιωνη ιστορία. Το μεγαλύτερο μέρος της το κατέλαβαν στην αρχαϊκή εποχή οι Επειοί. Οι Επειοί κατάγονταν από τους Αχαιούς, οι οποίοι μετανάστευσαν στην Ήλιδα στα 1.500 π.Χ. Πιστεύεται ότι η περιοχή ονομάστηκε Ηλεία από το βασιλιά Ηλείο, γιο του Αμφίμαχου και της Υρμίνας. Αξιόλογοι βασιλείς της Ηλείας υπήρξαν οι Αέθλιος, Ενδυμίωνας, Επειός, Αιτωλός και Ίφιτος.

Ο Ίφιτος, κατά τον Πausανία, ανανέωσε τους αγώνες στην Ολυμπία. Αναφορικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες, από την Ηλεία κατάγονταν δυο πρώτοι Ολυμπιονίκες που ονομάζονταν Κόροιβος και Σύμμαχος. Με σκοπό να ελέγχουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι κάτοικοι της Ήλιδας ήρθαν σε σύγκρουση με τους Πισάτες τους οποίους υπέταξαν στα 588 π.Χ.

Από τότε οι Ελλανοδίκες ήταν πάντοτε Ηλείοι και Ηλείοι επίσης ήταν οι μόνιμοι διευθυντές των Αγώνων. Είναι γνωστό ότι οι Ηλείοι πήραν μέρος στους Περσικούς πολέμους ενώ στον Πελοποννησιακό (431- 404 π.Χ.) και στον Κορινθιακό πόλεμο (395-387 π.Χ.) συμμάχησαν με τους Σπαρτιάτες.

Στην εποχή του Μακεδονικού Ελληνισμού, οι Ηλείοι υποχρεώθηκαν από το Φίλιππο Β΄ (359- 336 π.Χ.) να κυβερνιούνται από ολιγαρχική φιλομακεδονική ομάδα. Λίγο αργότερα, στα 146 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Λεύκιος Μόμμιος, κατέλαβε την Ηλεία, η οποία έγινε μέρος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Επί Νέρωνος (54-68 μ.Χ.) η Ηλεία είχε μερική αυτονομία. Το 393 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Μέγας Θεοδόσιος κατήργησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, γιατί κατά τη γνώμη του, οι αγώνες ήταν ένα «ειδωλολατρικό κατάλοιπο».

Στην Ηλεία μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν οι Σλάβοι (746-783 μ.Χ.), ενώ έκαναν επιδρομές οι Αραβες (881 μ.Χ.), οι Βούλγαροι (978 μ.Χ.), οι Βενετοί (1125 μ.Χ.) και οι Νορμανδοί (1150 μ.Χ.). Όλοι όμως νικήθηκαν και εγκατέλειψαν την Πελοπόννησο. Το 1204 μ.Χ. κυριεύσαν την Πελοπόννησο οι Φράγκοι. Το 1430 μ.Χ. Η Ηλεία απελευθερώθηκε από τον Κων. Παλαιολόγο. Το 1458 μ.Χ. ο Μωάμεθ Β΄ κυριεύσε ο ίδιος την Πελοπόννησο. Οι Τούρκοι κράτησαν την Ηλεία έως το 1687.

Στην περίοδο της Βενετοκρατίας (1687-1715) η Ηλεία έπαθε πολλές καταστροφές και οι κάτοικοι δέχτηκαν από τους Λατίνους, πολλές θρησκευτικές πιέσεις. Στα 1715 οι Τούρκοι ανακαταλαμβάνουν την Πελοπόννησο, η οποία υπέφερε από την σκληρότητα και την κακουργία τους.

Στην επανάσταση του 1821 όμως η Ηλεία πήρε ενεργά μέρος και ανέδειξε πολλούς σπουδαιούς οπλαρχηγούς. Η Ηλεία ελευθερώθηκε οριστικά από τον Τουρκικό ζυγό το 1828. Στο πιο πρόσφατο παρελθόν, η Ηλεία κυριεύθηκε από τους Ιταλούς στα 1941, οι οποίοι αποχωρούν στα 1943 για να αντικατασταθούν από τους Γερμανούς για ένα χρόνο.

Σήμερα ο νομός Ηλείας είναι ένας δημιουργικός νομός που ακολουθεί από κοντά τους ρυθμούς της εξέλιξης. Κύριες ασχολίες των κατοίκων είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία, το εμπόριο και οι επιχειρήσεις.

7.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Ηλείας

7.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

- *Ναός της Ήρας στην Ολυμπία* : αποτελεί ένα από τα αρχαιότερα δείγματα μνημειακής ναοδομίας στην Ελλάδα. Αφιερώθηκε στο ιερό της Ολυμπίας από τους κατοίκους του Σκιλλούντα, αρχαίας πόλης της Ηλείας.
- *Ναός του Δία στην Ολυμπία* : ήταν το σημαντικότερο οικοδόμημα της Άλτεις στην Ολυμπία και δέσποζε σε περίοπτη θέση στο κέντρο της. Πρόκειται για το μεγαλύτερο ναό της Πελοποννήσου.
- *Αρχαίο Στάδιο Ολυμπίας* : ήταν ο χώρος όπου τελούνταν οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες αλλά και τα Ηραία, αγώνες γυναικών προς τιμήν της Ήρας.
- *Εργαστήριο του Φειδία (Ολυμπία)*
- *Στοά της Ηχούς*
- *Λεωνιδαίο*
- *Παλαίστρα Ολυμπίας* : χρησίμευε για την προπόνηση των αθλητών στην πυγμή, στην πάλη και στο άλμα.
- *Ιππόδρομος Ολυμπίας*
- *Αρχαίο γυμνάσιο Ολυμπίας* : εξυπηρετούσε τις προπονήσεις των αθλητών στα αγωνίσματα δρόμου και στο πένταθλο, που παλαιότερα γίνονταν στον ίδιο χώρο, αλλά στην ύπαιθρο.
- *Ναός Επικούριου Απόλλωνα* : χαρακτηρίζεται από πλήθος πρωτοτυπιών τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική του διαρρύθμιση, που τον καθιστούν μοναδικό μνημείο στην ιστορία της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής.
- *Βουλευτήριο Ολυμπίας* : από τα αρχαιότερα και σημαντικότερα κτίσματα του ιερού της Ολυμπίας. Ήταν η έδρα της βουλής των Ηλείων, τα μέλη της οποίας είχαν την ευθύνη για τη διοργάνωση των αγώνων.
- *Βωμός του Δία στην Ολυμπία*
- *Ζάνες* : πρόκειται για δεκαέξι βάθρα, τα οποία ήταν τοποθετημένα στη σειρά το ένα δίπλα στο άλλο.
- *Θηκολεών (Ολυμπία)*

- *Ηρώο Ολυμπίας*
- *Θέρμες Λεωνιδαίου (Ολυμπία)*
- *Θέρμες Κλαδέου (Ολυμπία)*
- *Θέρμες Κρονίου (Ολυμπία)*
- *Θησαυροί της Ολυμπίας* : βρίσκονται συγκεντρωμένοι στους νότιους πρόποδες του Κρονίου λόφου, στο χώρο όπου υπήρχαν και οι προϊστορικές λατρείες του ιερού. Κτίσθηκαν επάνω σε τεχνητό επίπεδο άνδηρο.
- *Μητρώον (Ολυμπία)* : ναός αφιερωμένος στη μητέρα των θεών, Ρέα.
- *Νοτιοανατολικό κτήριο της Ολυμπίας*
- *Οικία του Νέρωνα (Ολυμπία)*
- *Νότια Στοά Ολυμπίας*
- *Νυμφαίο Ολυμπίας* : πρόκειται για το υδραγωγείο του Ηρώδη του Αττικού ήταν από τις πιο πλούσιες και εντυπωσιακές κατασκευές που κοσμούσαν την ιερά Άλι της Ολυμπίας.
- *Ξενώνες της Ολυμπίας*
- *Πελόπιο (Ολυμπία)*
- *Προϊστορικό κτήριο Ολυμπίας*
- *Πρυτανείο Ολυμπίας*
- *Βάθρο της Νίκης του Παιωνίου*
- *Βωμός της Ήρας στην Ολυμπία* : στο βωμό της Ήρας γίνεται σήμερα η αφή της Ολυμπιακής Φλόγας.
- *Ελληνικά λουτρά Ολυμπίας* : πρόκειται για τα παλαιότερα λουτρά του ιερού της Ολυμπίας. Εξυπηρετούσαν τις ανάγκες των αθλητών.
- *Ναός της Αρτέμιδος Ορθασίας (Φιγάλεια)*
- *Θέατρο Αρχαίας Ήλιδας*
- *Ναόσχημοι τάφοι (Αλίφειρα)*
- *Ναός της Αφροδίτης (Φιγάλεια)*
- *Ναός Δήμητρας (Λέπρεο)*
- *Αγορά Αρχαίας Ήλιδας (Ήλιδα)*
- *Ναός Αθηνάς (Αλίφειρα)* : αποτελεί το αρχαιότερο και σημαντικότερο μνημείο της αρχαίας Αλίφειρας.
- *Ναός Ασκληπιού (Αλίφειρα)*

- *Ναός Αθηνάς και Διός Σωτήρος στην αρχαία Φιγάλεια (Φιγάλεια)* : αποτελεί το πιο αξιόλογο ανασκαμμένο μνημείο της αρχαίας Φιγάλειας.
- *Μυκηναϊκό νεκροταφείο της Αγίας Τριάδας* : περιλαμβάνει περίπου πενήντα θαλαμοειδείς τάφους.
- *Ακρόπολη της αρχαίας Αλίφειρας*
- *Αρχαίο Λέπρεο*
- *Ακρόπολη Πλατιάνας (Πλατιάνα)*
- *Αρχαιολογικός χώρος του Κάτω Σαμικού* : Περιλαμβάνει προϊστορική ακρόπολη που καταλαμβάνει το βραχώδη λόφο Κλειδί, καθώς και κλασική ακρόπολη που εκτείνεται στα ανατολικά.
- *Αρχαιολογικός χώρος Κακοβάτου* : αποτελεί σημαντική μυκηναϊκή θέση.
- *Υρμίνα - Ρωμαϊκό θέατρο Λίντζι*

7.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας*: περιλαμβάνει τη μόνιμη έκθεση ευρημάτων από τις ανασκαφές στον ιερό χώρο της Άλτεις, τα οποία χρονολογούνται από τα προϊστορικά έως και τα πρώτα χριστιανικά χρόνια.
- *Μουσείο Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας(Ολυμπία)* : φιλοξενεί 463 αρχαία έργα, που προέρχονται από το Ιερό του Διός της Ολυμπίας, αλλά και από άλλα Μουσεία της ελληνικής επικράτειας. Τα αρχαία έχουν εκτεθεί κατά θεματικές ενότητες και μέσα από αυτά παρουσιάζεται η υπερχιλιετής ιστορία των Ολυμπιακών αγώνων.
- *Μουσείο της Ιστορίας των ανασκαφών στην Ολυμπία* : αποτελείται από ένα ενιαίο εκθεσιακό χώρο που περιέχει εποπτικό και φωτογραφικό υλικό, μέσα από το οποίο παρουσιάζεται η ιστορία των ανασκαφών της Ολυμπίας.
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Ήλιδας*
- *Λαογραφικό Μουσείο Αμαλιάδας*
- *Μουσείο Εθνικής Αντίστασης « Νίκος Μπελογιάννης»(Αμαλιάδα)*: (υπό κατασκευή) θα περιλαμβάνει

σημαντικό υλικό που αφορά έγγραφα και προσωπικά αντικείμενα του αγωνιστή Νίκου Μπελογιάννη και όλων όσων αγωνίστηκαν για την ελευθερία.

● *Μουσείο Τύπου (κτίριο Τατάνη-Αμαλιάδα)*: (υπό κατασκευή) πρόκειται για το σπίτι του Πέτρου Τατάνη, του ιδρυτή του «Εθνικού Κήρυκα», της εφημερίδας-σύμβολο του απόδημου Ελληνισμού. Το μουσείο αυτό θα είναι σημείο αναφοράς του απόδημο ελληνισμού και θα περιλαμβάνει πλούσιο αρχαιακό υλικό, που θα έχει σχέση ως επί το πλείστον με έντυπα του απόδημου ελληνισμού.

7.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Ναός Παναγίας Καθολικής Γαστούνης (920 μ.Χ.)*
- *Μονή Φραγκαβίλλας (Αμαλιάδα)*
- *Αγία Σοφία Ανδραβίδας*
- *Μονή Αγίας Ελεούσας (9^{ος} αι. μ.Χ.)*
- *Μονή Άνω Δίβρης (1667 μ.Χ.)*
- *Μονή Βλαχερνών (12^{ος} αι. μ.Χ.)*
- *Μονή Εισοδιωτίσσης (15^{ος} αι. μ.Χ.)*
- *Μονή Κρεμαστής*
- *Μονή Σεπετού (11^{ος} αι. μ.Χ.)*
- *Μονή Σκαφιδιάς (10^{ος} αι. μ.Χ.)*
- *Μονή Φραγκοβίλλας (11^{ος} αι. μ.Χ.)*

7.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

- *Κάστρο Χλεμούτσι (Κυλλήνη)*
- *Κάστρο Γλαρέντζας (Κυλλήνη)*
- *Δημοτική Αγορά Πύργου Ηλείας*: Πρόκειται για αξιόλογο κτίριο σε νεοκλασικό ρυθμό που καταλαμβάνει στο σύνολό του ένα οικοδομικό τετράγωνο. Λειτουργούσε ως Δημοτική Αγορά της πόλης του Πύργου.
- *Δημοτικό Θέατρο Απόλλων στον Πύργο (Πύργος)*: Κατασκευάστηκε τη χρονική περίοδο μεταξύ 1850 - 1900. Λειτουργεί ως χώρος θεάτρου και πολιτιστικών εκδηλώσεων και βρίσκεται στο κέντρο της πόλης.

-
- *Δημοτικό Σχολείο Λαμπείας (Δίβρης)*
  - *Μανωλοπούλειο Δημοτικό Νοσοκομείο Πύργου (Πύργος):*
Το μνημείο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της νεώτερης ιστορίας του Πύργου και μαζί με τα υπόλοιπα νεώτερα μνημεία συνιστούν δείγμα της πολιτιστικής και οικονομικής άνθισης της πόλης.
  - *Σιδηροδρομικός Σταθμός Πύργου Ηλείας*
  - *Φάρος Καυκαλίδας Ηλείας (Κυλλήνη)*
  - *Φάρος στο Κατάκωλο Ηλείας (Πύργος)*
  - *Κοινοτική βρύση "Μοριός" Ηλείας (Λάμπεια)*
  - *Ποντικόκαστρο Κατακόλου – Φειά :* χτισμένο από τους Φράγκους πάνω από την αρχαία Ακρόπολη.
  - *Παλιόπυργος Βαρθολομιού*

7.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

- *Τελετή Αφής Ολυμπιακής Φλόγας (Ολυμπία)*
- *Φεστιβάλ Αρχαίας Ήλιδας:* περιλαμβάνει παραστάσεις στο Αρχαίο Θέατρο της Ήλιδας , μουσικές εκδηλώσεις στο Κάστρο Χλεμούτσι και στο στάδιο της πόλης καθώς και παράλληλες δραστηριότητες στο χώρο της Αρχαίας Ήλιδας και στην Πόλη της Αμαλιάδας
- *Κινηματογραφικό Φεστιβάλ για νέους(Αμαλιάδα) :*
διοργανώνεται κάθε χρόνο με ταινίες για νέους οι προβολές των οποίων γίνονται στην Ολυμπία, στον Πύργο και στην Αμαλιάδα.
- *Έκθεση Βιβλίου(Αμαλιάδα)*
- *Φεστιβάλ «Η τέχνη των Ηλείων»(Κουρούτα)*
- *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Ακροποταμιάς:* περιλαμβάνει νεανικά, θεατρικά και άλλα γεγονότα.

Κεφάλαιο Όγδοο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Μεσσηνία

8.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Μεσσηνίας

Πρωτεύουσα: Καλαμάτα

Κάτοικοι Νομού: 176.876 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Καλαμάτα, Καρδαμύλη, Κορώνη, Κυπαρισσία, Μεθώνη, Πεταλίδι, Πύλο, Στούπα, Φοινικούντα.

Ο νομός συνορεύει βόρεια με το νομό Αρκαδίας ανατολικά με το νομό Αρκαδίας και με το Μυρτώο Πέλαγος, δυτικά με το Μεσσηνίας και το Μεσσηνιακό κόλπο, νότια βρέχεται από το Λακωνικό κόλπο και από το Μυρτώο πέλαγος.

Η Μεσσηνία χαρακτηρίζεται από γλυκό κλίμα και διαθέτει εύφορες περιοχές με καταπράσινα γραφικά χωριά. Επιπλέον συνδυάζει τον πολιτισμό του παρελθόντος με τον σύγχρονο πολιτισμό.

Πρόκειται για ένα νομό ο οποίος πληροί τις προϋποθέσεις για ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη. Προσφέρει τον συνδυασμό του παραδοσιακού τουριστικού προϊόντος «ήλιος και θάλασσα» με νέες μορφές τουρισμού όπως ο πολιτιστικός, ο προσκυνηματικός, ο αθλητικός τουρισμός κ.λπ. .

8.2 Ιστορία Νομού Μεσσηνίας

Η Μεσσηνία ήταν κατοικημένη από την προϊστορική εποχή. Σύμφωνα με τους μύθους, η περιοχή πήρε το όνομά της από τη Μεσσήνη, τη γυναίκα του Πολυκάονα, ο οποίος λέγεται ότι πρώτος βασίλεψε στη χώρα. Στα χρόνια της ακμής των Μυκηναίων είχε αναπτύξει σημαντικό πολιτισμό όπως φαίνεται και από τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιόδου εκείνης, και ιδιαίτερα από το ανακτορικό συγκρότημα των βασιλιάδων τής Πύλου στο χωριό Επάνω Εγκλιανό, καθώς και από το εντυπωσιακό ανάκτορο του Νέστορα. Τον πολιτισμό αυτό τον κατέστρεψαν κατά το τέλος του ΙΓ' και στις αρχές του ΙΒ' αιώνα οι Δωριείς. Τότε πυρπολήθηκε και εγκαταλείφτηκε και το ανάκτορο του Νέστορα. Οι Δωριείς με ηγέτες τους τρεις αδερφούς Τήμενο, Κρεσφόντη και Αριστόδημο, κυρίαρχοι πια στη Μεσσηνία, έβαλαν κλήρο για να κριθεί

οριστικά ποιος θα κυβερνούσε τον τόπο. Ο κλήρος ευνόησε τον Κρεσφόντη ο οποίος εγκαθίδρυσε καθεστώς απόλυτης ισονομίας Αχαιών και Δωριέων.

Τον Η' π.Χ. αιώνα εξαιτίας της επεκτατικής πολιτικής της Σπάρτης, άρχισαν οι Μεσσηνιακοί πόλεμοι. Οι πόλεμοι εκείνοι έφεραν την υποδούλωση της Μεσσηνίας στη Σπάρτη και την εξαφάνιση κάθε ίχνους πολιτισμού στην περιοχή. Στις παραμονές της εκστρατείας στην Τροία, το σπουδαιότερο μυκηναϊκό κράτος ήταν του Νέστορα, με πρωτεύουσα την Πύλο. Γύρω στο 1100 π.Χ. Δωριείς εγκαταστάθηκαν στο κέντρο της μεσσηνιακής πεδιάδας, ενώ οι παλαιότεροι κάτοικοι, οι Αχαιοί, παρέμειναν στη δυτική και τη νότια χώρα. Στα μέσα περίπου του 8ου αι. π.Χ. οι Σπαρτιάτες άρχισαν να έχουν βλέψεις στην εύφορη μεσσηνιακή πεδιάδα και έτσι συγκρούστηκαν επανειλημμένα με τους Μεσσήνιους, τους οποίους παρά τη γενναία αντίσταση υπέταξαν, η περιοχή καταστράφηκε, υποδουλώθηκε στους Σπαρτιάτες και οι κάτοικοί της εκπατρίστηκαν.

Το 369 π.Χ. ο Επαμεινώνδας απελευθέρωσε τη Μεσσηνία και έχτισε τη Μεσσήνη, πρωτεύουσα της ανεξάρτητης πια χώρας. Η ανεξάρτητη Μεσσηνία έγινε σημαντικό κέντρο πολιτισμού. Τελικά το 335 π.Χ. αναγνώρισε την ανεξαρτησία της και η ίδια η Σπάρτη. Το 214 π.Χ. όμως η Μεσσήνη καταστράφηκε από το στρατηγό του Φιλίππου Ε' Δημήτριο Φάριο. Την καταστροφή της την ολοκλήρωσε ο τύραννος της Σπάρτης Νάβης τον οποίο έδιωξε τελικά από την περιοχή (202-210 π.Χ.) ο Φιλοποίμην, στρατηγός της Αχαιϊκής συμπολιτείας. Μετά την παρακμή των Αιτωλών, με τους οποίους είχε ταυτίσει την τύχη της, η Μεσσηνία στράφηκε προς τους Ρωμαίους. Επειδή όμως δεν πέτυχε να εξασφαλίσει τους σκοπούς που επιδίωκε προσχώρησε στην Αχαιϊκή συμπολιτεία. Τότε οι Μεσσήνιοι ολιγαρχικοί επαναστάτησαν (184 π.Χ.). Αλλά ο διάδοχος του Φιλοποίμην στην αρχιστρατηγία της Αχαιϊκής συμπολιτείας Λυκόρτας κατέλαβε τη Μεσσήνη και τους ανέτρεψε (183 π.Χ.). Από τότε η Μεσσηνία συμμερίστηκε τις τύχες της Αχαιϊκής συμπολιτείας έως ότου υποδουλώθηκε στο ρωμαϊκό ζυγό.

Στα κατοπινά χρόνια, η Μεσσηνία υποδουλώθηκε στους Ρωμαίους (146 π.Χ.), και έτσι συνεχίστηκε η διαμάχη ανάμεσα στους Λακεδαιμόνιους και τους Μεσσήνιους για την κατοχή συνοριακών περιοχών.

Το 1205 η Μεσσηνία αποτέλεσε τμήμα του φραγκικού πριγκιπάτου της Αχαΐας, εκτός από τη Μεθώνη και την Κορώνη οι οποίες έγιναν ενετικές

κτήσεις (1245). Απόπειρα του Μιχαήλ Παλαιολόγου να απελευθερώσει τη Μεσσηνία δεν πέτυχε (1264).

Από το ΙΔ' αιώνα άρχισε η διείσδυση των Τούρκων στην περιοχή. Οι Τούρκοι την κατέλαβαν το 1498. Μεσολάβησε σύντομη κατοχή των Ενετών (1688-1715) και η Μεσσηνία, υποδουλωμένη οριστικά στους Τούρκους, πήρε μέρος στο λεγόμενο επαναστατικό κίνημα του Ορλώφ.

Στις 22 Μαρτίου 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης με Μανιάτες και Μεσσηνίους αγωνιστές κήρυξε την επανάσταση στην Καλαμάτα και σε σύντομο χρονικό διάστημα απελευθέρωσε τη Μεσσηνία, εκτός από την Κορώνη και τη Μεθώνη. Το Φεβρουάριο όμως του 1825 ο Ιμπραήμ κυρίεψε πολλές περιοχές της Μεσσηνίας αφού σύντριψε την ηρωική αντίσταση του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι. Στις 20 Οκτωβρίου 1827 η περίφημη ναυμαχία στον όρμο του Ναβαρίνου επιτάχυνε την ημέρα της μεσσηνιακής ελευθερίας. Την απελευθέρωση την έκαμε πραγματικότητα ο γαλλικός στρατός με επικεφαλής το Μαιζόν ο οποίος έδιωξε και τους τελευταίους κατακτητές από τη Μεσσηνία και από ολόκληρη την Πελοπόννησο.

8.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Μεσσηνίας

8.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

- *Αρχαία Μεσσήνη (Μαυρομάτι)* : η αρχαία Μεσσήνη ήταν η πρωτεύουσα της Μεσσηνίας. Αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Μεσσήνης νοείται εκείνος, που περικλείεται εντός του οχυρωματικού περιβόλου. Περιλαμβάνει και το όρος Ιθώμη, όπου βρισκόταν η ακρόπολη και το ιερό του Διός Ιθωμάτα. Επίσης, περιλαμβάνονται τα ιερά Ειλειθυίας-Κουρήτων και το ιερό της Αρτέμιδος Λιμνάτιδος.
- *Θέατρο Μεσσήνης (Μαυρομάτι)* : κατασκευάστηκε τον 3ο-2ο αι. π.Χ. και είναι από τα μεγαλύτερα της αρχαιότητας.
- *Ιερά στην Ιθώμη (Μαυρομάτι)* : περιλαμβάνει το σημαντικό σε ποιότητα και μέγεθος ιερό της Αρτέμιδος Λιμνάτιδος, το ιερό της Ειλειθυίας και των Κουρήτων καθώς και το ιερό του Διός Ιθωμάτα.
- *Κρήνη Αρσινόη (Μαυρομάτι)* : αποτελείται από επιμήκη δεξαμενή μήκους περίπου 40μ., που βρίσκεται μπροστά από αναλημματικό τοίχο.
- *Οχυρώσεις Μεσσήνης (Μαυρομάτι)*
- *Ταφικό μνημείο 2 Αρκαδικής Πύλης (Μαυρομάτι)*: τα ταφικά μνημεία της Αρκαδικής Πύλης χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2ου, 3ου και 4ου αι. μ.Χ. για τον ενταφιασμό των μελών επιφανών οικογενειών της πόλης.
- *Ανάκτορα του βασιλιά της Πύλου Νέστορα (Τριφυλία)* : πρόκειται για το καλύτερα σωζόμενο Μυκηναϊκό ανάκτορο. Είναι ένα συγκρότημα από διάφορα κτίρια με ένα σύνολο 105 ισογείων διαμερισμάτων ή άλλων χώρων. Η μεγάλη ορθογώνια «αίθουσα του θρόνου» με την κυκλική εστία, το λουτρό με τον πήλινο λουτήρα και οι αποθήκες με τα πολυάριθμα αποθηκευτικά αγγεία θεωρούνται ως τα πιο σημαντικά διαμερίσματά του.
- *Ελληνικά Ανθείας - Αρχαία Θουρία (Ελληνικά)*

8.3.2 Μουσεία

- *Μουσείο Αρχαίας Μεσσήνης (Μαυρομάτι)* : διαθέτει τρεις αίθουσες στις οποίες εκτίθενται 125 ευρήματα (κυρίως γλυπτά, επιτύμβια αλλά και κεραμικά, νομίσματα και μικροαντικείμενα) που βρέθηκαν αποκλειστικά στο χώρο της Αρχαίας Μεσσήνης.
- *Μουσείο Χώρας Τριφυλίας* : φιλοξενεί μια από τις σημαντικότερες μυκηναϊκές συλλογές της Ελλάδας. Στις τρεις αίθουσές του εκτίθενται 5.000 περίπου ευρήματα.
- *Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας* : φιλοξενεί μια μεγάλη συλλογή αρχαιοτήτων οι οποίες προέρχονται από διάφορες περιοχές του νομού.
- *Μουσείο Σιδηροδρόμων Δήμου Καλαμάτας* : στα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνονται, ο σταθμός και η περιοχή του, με διώροφο οικίσκο σταθμαρχείου, τέσσερις πλατμόρφες επιβίβασης με περίπτερο εισόδου και σταθερούς πάγκους αναμονής.
- *Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Καλαμάτας*
- *Λαογραφικό Μουσείο Φοινικίου*
- *Λαογραφικό Μουσείο της Κ. Μέλπειας (Δήμος Ανδανίας)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Σιδηροκάστρου και της Αυλώνας (Δήμο Αυλώνος)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Δήμου Βουφράδος*
- *Λαογραφικό Μουσείο του Κόκλα(Δήμος Δωρίου)*
- *Ενημερωτικό Μουσείο (Δήμος Λεύκτρου)*
- *Λαογραφικό Μουσείο και Εργαστήριο Εικαστικών Τεχνών (Δήμος Κυπαρισσίας)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Μελιγαλά (Δήμος Μελιγαλά)*
- *Διάφορα Λαογραφικά Μουσεία (Δήμος Πεταλιδίου)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Γλυφάδας (Δήμος Πύλου)*
- *Μουσείο Χαρακτικής Τάκη Κατσουλίδη(Μεσσήνη)*
- *Αντωνοπούλειο Μουσείο της Πύλου*

8.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Ναός Αγίου Νικολάου (Πλάτσα Μεσσηνίας) (10^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος (Νομιτσι) (11^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στη Χριστιανούπολη (Φιλιατρά) (11^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Πρωτοβυζαντινή Βασιλική (Μαυρομάτι)(7^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Αγία Θεοδώρα (Δήμος Ανδανίας) (10^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ιερά Μονή Βουλκάνου (Δήμος Ιθώμης) (725μ.Χ.)*
- *Ιερός Ναός Σαμαρίνας(Δήμος Ανδρούσας) (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ανδρομονάστηρο (Δήμος Ανδρούσας) : χτίστηκε από τον Ανδρόνικο Παλαιολόγο και αποτελεί κτίσμα βυζαντινού ρυθμού.*
- *Άγιοι Απόστολοι : κατέχει ιδιαίτερη θέση τόσο στην τοπική όσο και στην ελληνική ιστορία καθώς εκεί ορκίστηκαν οι πρόκριτοι της Επανάστασης και πρωτοανέμισαν τα λάβαρα της εθνεγερσίας του 1821.*
- *Μονή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (Καλαμάτα) (18ος αιώνας μ.Χ.) : είναι ευρέως γνωστό κυρίως για το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα τηρείται η παραδοσιακή μέθοδος ύφανσης εξαιρετικής ποιότητας μεταξωτών μαντηλιών σε αργαλειούς.*
- *Άγιος Ονούφριος (Δήμο Μεθώνης) : αποτελεί ένα λαξευμένο κοιμητήριο με θαλάμους και δεκάδες τάφους ενώ ξεχωρίζει γιατί είναι ένα από τα ελάχιστα μεσσηνιακά μνημεία της παλαιοχριστιανικής εποχής.*
- *Άγιος Βασίλειος (Δήμο Μεθώνης): θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της βυζαντινής περιόδου στη δυτική ακτή της Πελοποννήσου.*
- *Εξωκκλήσι της Αγίας Παρασκευής (Δήμος Αβίας) : πρόκειται για μεταβυζαντινής περιόδου κατασκευή. Εκεί λειτούργησε ένα από τα πρώτα Κρυφά Σχολεία.*

8.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

- Κάστρο Μεθώνης
- Κάστρο Πύλου – Νιόκαστρο
- Παλαιόκαστρο ή Παλιοναβαρίνο(Πύλος)
- Κάστρο της Κορώνης(6^{ος} ή 7^{ος} μ.Χ. αιώνας)
- Κάστρο της πριγκίπισσας Ιζαμπώ (Κάστρο Καλαμάτας)
- Κάστρο της Ζαρνάτας (Δήμος Μελιγαλά)
- Κάστρο του Μίλα (Δήμος Λεύκτρου)
- Κάστρο της Ανδρούσας
- Κάστρο του Λεύκτρου (Στούπα)
- Κάστρο των Γιγάντων (Κυπαρισσία)
- Πύργος του Καπετανάκη (Δήμος Αβίας)
- Πύργος του Κουμουνδούρου (Δήμος Αβίας)
- Πύργος του Κιτρινιάρη-Ξανθέα (Δήμος Λεύκτρου)
- Πύργος του Δουράκη (Δήμος Λεύκτρου)
- Πύργος του Μούρτζινου
- Πύργος του Πατριαρχέα
- Οικία του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα (Πύλος)
- Παραπορτιανή (Χώρα)
- Γαλλικό Ινστιτούτο Καλαμάτας (Οικία Εφεσίου)
- Δημαρχείο Καλαμάτας
- Πανταζοπούλειος Λαϊκή Σχολή(Καλαμάτα)
- Σιδηροδρομικός Σταθμός Καλαμάτας
- Γέφυρα στη θέση Άγιος Πολύκαρπος (Καλαμάτα)
- Πέτρινο Χυτοσίδηρο Σιντριβάνι (Φιλιατρά)
- Σπήλαιο Νέστορος (Βοϊδοκοιλιά)
- Μνημείο Τριών Ναυάρχων
- Άγαλμα Κωστή Τσικλητήρα

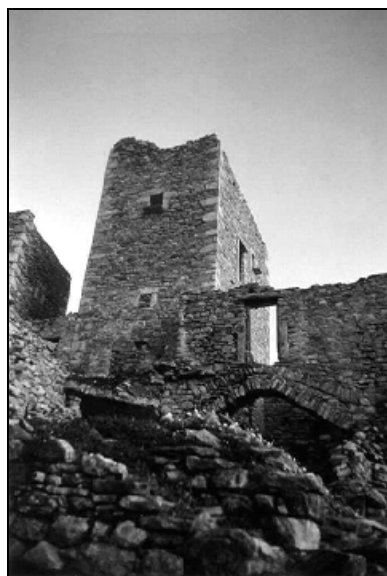
8.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

- *Διεθνές Φεστιβάλ Χορού Καλαμάτας* : πρόκειται για το κορυφαίο πολιτιστικό γεγονός που εκτυλίσσεται στην Μεσσηνία. Θεωρείται ένας σημαντικός θεσμός για το διεθνές στερέωμα του χορού, ο οποίος προβάλλει και ενισχύει την καλλιτεχνική χορευτική δημιουργία.
- *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις στο Κάστρο της Καλαμάτας* : οι πολιτιστικές αυτές εκδηλώσεις περιλαμβάνουν συναυλίες καθώς και θεατρικές και χορευτικές παραστάσεις.
- *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους (στο ναό του Επικούριου Απόλλωνα, στα ενετικά κάστρα της Μεθώνης, της Πύλου και της Κυπαρισσίας)* : Κυπαρισσίας λαμβάνουν χώρα σημαντικές θεατρικές και μουσικές παραστάσεις συνδέοντας το ιστορικό παρελθόν με το σύγχρονο πολιτιστικό γίνεσθαι.
- *Έθιμο του «Σαΐτοπόλεμου»*
- *Ιπποδρομίες προς τιμήν του Αγίου Γεωργίου (Πλατύ)*
- *«Δρόμοι της ελιάς και του λαδιού »* : περιλαμβάνει διαδρομές με μοτοσικλέτα που ξεκινούν από το ανάκτορο του Νέστορα στην Αρχαία Πύλο, διαγράφει το γύρο της Μεσογείου και έχει διάρκεια από 3-40 μέρες.
- *Ιστορική Αναπαράσταση της Απελευθέρωσης της Καλαμάτας*
- *Ναβαρίνεια (Πύλος)*: περιλαμβάνει εορταστικές εκδηλώσεις για την επέτειο την ναυμαχίας του Ναβαρίνου.
- *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Δημοτικής Επιχείρησης Ανάπτυξης Πύλου*

Κεφάλαιο Ένατο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Λακωνία

9.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Λακωνίας

Πρωτεύουσα: Σπάρτη

Κάτοικοι νομού: 99.637 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Αρεόπολη, Αρχάγγελος, Γλυκόβρυση, Γύθειο, Ελαφόνησος, Μαυροβούνι, Μιστράς, Μονεμβασιά, Νεάπολη, Οίτυλο, Σπάρτη.

Ο νομός συνορεύει βόρεια με το νομό Αρκαδίας ανατολικά με το νομό Αρκαδίας και με το Μυρτώο Πέλαγος, δυτικά με το Μεσσηνίας και το Μεσσηνιακό κόλπο, νότια βρέχεται από το Λακωνικό κόλπο και από το Μυρτώο πέλαγος.

Η Λακωνία διαθέτει αυτό που χαρακτηρίζεται ως τυπικό Μεσογειακό κλίμα. Πρόκειται για ένα νομό όπου το χαρακτηρίζει μεγάλη ποικιλία ως προς τη φυσική του διαμόρφωση, συνδυάζοντας εκπληκτικά ορεινά τοπία, με μοναδικά διαμορφωμένα παράλια.

Η δυναμική παρουσία του νομού στον ιστορικό χάρτη της χώρας, καθώς η Λακωνία είναι σπαρμένη κυριολεκτικά με μνημεία και απομεινάρια του παρελθόντος, την καθιστά ένα σημαντικό τουριστικό πόλο. Η ήπια τουριστική ανάπτυξη και οι εξαιρετικές προτάσεις για τις διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, μοιάζουν να δίνουν στη Λακωνία νέα δυναμική.

9.2 Ιστορία Νομού Λακωνίας

Η Λακωνία αποτελεί ένα από τα μεγάλα ιστορικά και πολιτιστικά Κέντρα της Ελλάδας. Με αρκετά ίχνη ανθρώπινης παρουσίας ήδη από την προϊστορική εποχή, η περιοχή γνωρίζει την πρώτη μεγάλη της ανάπτυξη κατά την μυκηναϊκή εποχή. Η αρπαγή της Ωραίας Ελένης και ο πρωταγωνιστικός ρόλος του Σπαρτιάτη Βασιλιά Μενελάου στα Ομηρικά Έπη ανατακλούν τον πρωταγωνιστικό ρόλο της περιοχής στα "Ελληνικά πράγματα". Ο θολωτός τάφος του Βαφειού, και τα συγκροτήματα της Πελλάνας και του Μενελαίου είναι δείγματα της περιόδου αυτής. Γύρω στα 1100 π.Χ. οι Δωριείς καταλήγουν στην κοιλάδα της Λακωνίας για να δώσουν μια νέα δυναμική στην περιοχή. Η Σπάρτη σταδιακά αναπτύσσεται περιλαμβάνοντας διάφορα στρατηγικά σημεία εντός του σημερινού Νομού και αργότερα και εκτός αυτού.

Η κατάκτηση μέσω των Μεσσηνιακών Πολέμων της Μεσσηνίας και η δημιουργία αποικιών σε όλη την Μεσόγειο, μετέτρεψαν την Σπάρτη σε μεγάλο κέντρο που πρωτοστατούσε στις εξελίξεις. Η εισβολή των Περσών ενώνει στην πρώτη της φάση τους Έλληνες. Αν και οι Σπαρτιάτες δεν έλαβαν μέρος στη μάχη του Μαραθώνα, έπαιξαν στον συνολικότερο αγώνα πρωταγωνιστικό ρόλο με αποκορύφωμα την Μάχη των Θερμοπυλών.

Οι Πελοποννησιακοί Πόλεμοι που θα ακολουθήσουν θα αποτελέσουν και το αποκορύφωμα της διαμάχης μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης, η οποία και τελικά θα επικρατήσει το 404 μ.Χ. Η αποστολή στρατού στην Μικρά Ασία, οι εσωτερικές διαμάχες και αντιπαλότητες, οι νομοθετικές ρυθμίσεις είναι μερικοί από τους παράγοντες που έβαλλαν το προφίλ της Σπάρτης και την οδήγησαν έως την συντριβή της από τους Θηβαίους στην μάχη των Λεύκτρων.

Τόσο κατά τη διάρκεια της επικράτησης στον Ελλαδικό χώρο των Μακεδόνων αλλά και αργότερα στους ελληνοιστικούς χρόνους, η Σπάρτη θα περιοριστεί και θα απομονωθεί. Παρά κάποια διαλλείματα κατά τα οποία η Σπάρτη θα ανακτήσει την χαμένη της αίγλη [όπως με τον Κλεομένη τον Γ΄] η πόλη φαίνεται να χάνει οριστικά τον σημαίνοντα ρόλο της. Η επικράτηση των Ρωμαίων θα σημάνει μια μακρά περίοδο άνθησης και ηρεμίας για την Σπάρτη και όλους τους οικισμούς της στην Λακωνία, γεγονός που θα διακόψουν μόνον οι εισβολές βαρβάρων.

Η έλευση του Χριστιανισμού και η δημιουργία νέων κέντρων [όπως η Μονεμβασιά τον 6ο αι. μ.Χ.] βάζει την Λακωνία σε νέα τροχιά. Εμβληματική είναι η θέση και η δράση του Οσίου Νίκωνος του Μετανοείτε στα τέλη του 10ου αιώνα. Η Φραγκοκρατία θα αφήσει έντονα τα σημάδια της στο Νομό με τη δημιουργία των κάστρων του Γερακίου, της Μονεμβασίας και του Μιστρά. Το πέρασμα αυτών των κέντρων στα χέρια των βυζαντινών Παλαιολόγων θα σηματοδοτήσει μια νέα εποχή άνθησης για την περιοχή με τον Μιστρά να λειτουργεί ως κέντρο και την Μονεμβασιά ως επίνειο. Η ακμή αυτή θα λάβει τέλος αρχικά με την πτώση της Κωνσταντινούπολης και εν συνεχεία την κατάκτηση του ίδιου του Μιστρά από τον Μωάμεθ τον Β΄ το 1460.

Η Τουρκοκρατία ήταν μια δύσκολη περίοδος για την Λακωνία η οποία ωστόσο κατάφερε να κρατήσει σε αρκετά σημεία την ανεξαρτησία της. Η κατά περιόδους σύμπραξη με συμμάχους ενάντια στους Τούρκους έδωσε

αποτελέσματα στον Αγώνα τα οποία έγιναν πιο ουσιαστικά από την στιγμή που στις 17 Μαρτίου του 1821 οι Μανιάτες ύψωσαν το λάβαρο της Επανάστασης στην Αρεόπολη. Με την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους, η Λακωνία μπαίνει σε νέα τροχιά. Τα ορεινά κέντρα ατονούν, η νέα Σπάρτη θα κτιστεί με διάταγμα του Όθωνα και με Βαυαρούς αρχιτέκτονες το 1843, ενώ η Λακωνία θα περάσει για πολλές δεκαετίες περίοδο δοκιμασίας και χαμηλής ανάπτυξης με αποκορύφωμα φυσικά την σκληρή περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Οι δύσκολες συνθήκες θα οδηγήσουν μαζικά τους Λάκωνες στην μετανάστευση η οποία συνεχίστηκε έως και το 1960. Ωστόσο ο 20ος αιώνας συνολικά έδωσε νέες δυνατότητες στον Νομό ο οποίος κατάφερε να δημιουργήσει ένα έντονο στίγμα και να ανακτήσει αρκετό από το χαμένο έδαφος.

9.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Λακωνίας

9.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

- *Ακρόπολη Σπάρτης (Σπάρτη)*
- *Ιερό της Χαλκιοίκου Αθηνάς*: βρίσκεται στην κορυφή της Ακρόπολης.
- *Αρχαίο Θέατρο Σπάρτης*: βρίσκεται στην νότια πλευρά της Ακρόπολης, έργο των πρώιμων αυτοκρατορικών χρόνων.
- *Κυκλικό οικοδόμημα* : κυκλικό κτήριο κτισμένο με πελεκητούς δόμους αλλά και μικρότερες πέτρες.
- *Λείψανα μεγάλης Βασιλικής των μέσων βυζαντινών χρόνων (Ακρόπολη Σπάρτης)*
- *Αμυκλαίον και Ιερό Απόλλωνος Αμυκλαίου (Αμύκλες)*
- *Γέρακας Λακωνίας (Ζάρακας)*: πρόκειται για τα τείχη της αρχαίας πόλης και της ακρόπολης του Ζάρακα.
- *Νεκροταφείου Μυκηναϊκού Οικισμού Επιδαύρου Λιμηράς (Επαρχία Επιδαύρου – Λιμηρών)*
- *Ακρόπολη της Επιδαύρου Λιμηράς*
- *Ιερό Ορθίας Αρτέμιδος (Σπάρτη)*: πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα ιερά της αρχαίας Σπάρτης. Το ιερό αυτό ήταν το θρησκευτικό κέντρο της σπαρτιατικής αγωγής των νέων.
- *Μενελάειον Σπάρτης (Σπάρτη)*
- *Ιερό Μενελάου και Ελένης (Σπάρτη)*
- *Μυκηναϊκά κτίσματα στο Μενελάειον (Σπάρτη)*: πρόκειται για μεγαροειδή κτίσματα του 15ου και του 14ου αι πΧ. .
- *Θολωτός τάφος Βαφειού (Βαφειός)*
- *Λεωνιδαίον (Σπάρτη)* : πρόκειται για Κενοτάφιο, που πιθανολογείται ότι ανήκει στον 5ο αιώνα π.Χ. . Είναι μικρό ναόμορφο οικοδόμημα με μήκος 12,50μ. και πλάτος 8,30μ. χτισμένο με μεγάλους πωρόλιθους και χωρισμένο σε δύο θαλάμους.

9.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης*: φιλοξενεί χιλιάδες ευρήματα από την επαρχία Λακεδαίμονος αλλά και από περιοχές του νομού Λακωνίας. Στις αίθουσες του εκτίθενται ευρήματα που καλύπτουν τη χρονική περίοδο από τη νεολιθική μέχρι την ύστερη ρωμαϊκή εποχή.
- *Αρχαιολογική Συλλογή Μονεμβασιάς*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Γυθείου*
- *Νεολιθικό Μουσείο Διρού* : στο μουσείο εκτίθενται εργαλεία από πέτρα ή οστά ζώων, αγγεία, ειδώλια και κοσμήματα από την παλαιολιθική εποχή.
- *Βυζαντινό Μουσείο Μυστρά* : στα εκθέματά του περιλαμβάνονται τοιχογραφίες, εικόνες, επιγραφές και γλυπτά από τον αρχαιολογικό χώρο της νεκρής πολιτείας.
- *Μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης (Σπάρτη)*: η πλούσια συλλογή του αποτελείται από αξιόλογες φορητές εικόνες, δείγματα χρυσοκεντητικής και αργυροχρυσοχοΐας, λειτουργικά και ιερατικά άμφια καθώς και από μια σειρά χειρόγραφων εικονογραφημένων κωδίκων.
- *Ιστορικό και Εθνολογικό Μουσείο Μάνης*: περιλαμβάνει χειρόγραφα, διάφορα έντυπα, εικαστικά έργα, ιστορικά κειμήλια, σπάνιες εκδόσεις και ιστορικούς χάρτες από το 15ο έως το 19ο αιώνα.
- *Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού (Σπάρτη)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Ρηχιάς*
- *Μουσείο Φυσικής Ιστορίας (Δ. Πελλάνας)*
- *Βοτανικό και Γεωλογικό Μουσείο Ταυγέτου*
- *Αγροτικό Μουσείο Άρνας (Δ. Φαρίδος)*

9.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Παλαιομονάστηρο (Βροντάμα) (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Γεωργίου (Γεράκι) (14^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίας Παρασκευής (Γεράκι) (15^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Προφήτη Ηλία (Γεράκι) (15^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Ταξιαρχών (Γεράκι) (15^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Θεοφανείων (Γεράκι) (13^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Ευαγγελίστριας (Γεράκι) (12^{ος} – 13^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Σώζοντα (Γεράκι) (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Αθανασίου (Γεράκι) (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Νικολάου (Γεράκι) (13^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου (Γεράκι) (13^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίου Δημητρίου (Μυστράς) (1270 μ.Χ.)*
- *Παντάνασσα (Μυστράς) (1428 μ.Χ.)*
- *Περίβλεπτος (Μυστράς) (14^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Άγιοι Θεόδωροι (Μυστράς) (1296 μ.Χ.)*
- *Ναός της Οδηγήτριας (Μυστράς) (14^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Αγία Σοφία Μυστρά (14^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Άγιος Νικόλαος Μυστρά (17^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ευαγγελίστρια Μυστρά (15^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Μονή Αγίων Τεσσαράκοντα (Χρύσαφα) (1620 μ.Χ.)*
- *Ναός Αγίας Βαρβάρας Ερήμου (Μίνα) (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ιερά Μονή Ζερμπίτσας (12^{ος} αιώνας μ.Χ.)*

9.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

- *Βυζαντινή Καστροπολιτεία Μυστρά* : αποτελείται από το μεσαιωνικό κάστρο και τον οχυρωμένο οικισμό, που κλείνει μέσα από τα τείχη του μονές, εκκλησίες, παρεκκλήσια, οικίες και παλάτια, σε μια συνεχόμενη πορεία από τα μέσα του 13ου αιώνα έως και το 1953.
- *Ακρόπολη της Καστροπολιτείας του Μυστρά* : πρόκειται για φραγκική ακρόπολη, η οποία βρίσκεται στην κορυφή του λόφου.
- *Συγκρότημα Παλατιών (Μυστράς)* : πρόκειται για ένα σύνολο κτισμάτων που αποτελούσε έδρα και κατοικία του Δεσπότη και της οικογένειάς του.
- *Οι οικίες του Μυστρά*
- *Αρχοντικό Λάσκαρη (Κάτω Χώρα Μυστρά)*
- *Αρχοντικό Φραγκόπουλου (Κάτω Χώρα Μυστρά)*
- *Παλατάκι (Άνω Χώρα Μυστρά)*
- *Γέφυρα «Στραβόρεμα» (Μονεμβασιά)*
- *Δημαρχιακό Μέγαρο Σπάρτης*
- *Παλαιό Παρθεναγωγείο Γυθείου*
- *Κουμαντάρειος Πινακοθήκη Σπάρτης*
- *Άγαλμα του Λεωνίδα (Σπάρτη)*
- *Άγαλμα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (Μυστράς)*
- *Φάρος Ακρωτηρίου «Ταίναρον» (Ταίναρο)*
- *Σπήλαιο Α Κουβελείκη (Αλεποχώρι)*
- *Σπήλαιο Β Κουβελείκη (Αλεποχώρι)*
- *Σπήλαιο Βλυχάδα ή Γλυφάδα (Διρός)*
- *Σπήλαιο Αλεπότρυπας Διρού*: η ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως ευρήματα που πιστοποιούν τη χρήση του σπηλαίου από τον άνθρωπο, τουλάχιστον από την αρχή της Νεώτερης Νεολιθικής ως το τέλος της Τελικής Νεολιθικής Εποχής.
- *Σπήλαιο στα Καλαμάκια* : οι επιχώσεις και τα αρχαιολογικά λείψανα που περιέχει σήμερα χρονολογούνται στην περίοδο πριν από 80.000 ως πριν από 40.000 χρόνια περίπου .
- *Σπήλαιο Καιάδας (Τρύπη)*
- *Κάστρο κοντά στο χωριό Γεράκι*

9.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

- *Πολιτιστικό Καλοκαίρι στο Σαΐνοπούλειο Αμφιθέατρο (Σπάρτη)* : λαμβάνει χώρα κάθε καλοκαίρι από τον Ιούνιο έως και τον Αύγουστο. Περιλαμβάνει θεατρικές, μουσικές και άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.
- *Σπάρταθλον (Σπάρτη)* : σε ανάμνηση της διαδρομής που έκανε ο Αθηναίος στρατιωτικός αγγελιοφόρος Φειδιππίδης το 490 π.χ. . Περιλαμβάνει μεγάλη συμμετοχή από αθλητές πολλών χωρών, οι οποίοι πρέπει να διανύσουν μια απόσταση 250 χλμ. .
- *Επέτειος Εξέγερσης το 1821 (Αρεόπολη)* : πραγματοποιείται κάθε χρόνο στις 17 Μαρτίου .
- *Φεστιβάλ Γυθείου* : πραγματοποιείται από το τέλος Ιουλίου – αρχές Αυγούστου κάθε χρόνο και περιλαμβάνει παραστάσεις αρχαίου δράματος, συναυλίες και άλλες εκδηλώσεις.
- *Βλάχικος Γάμος (Δαφνί)*
- *Πολιτιστικές εκδηλώσεις Κροκεών* : πραγματοποιούνται τον Αύγουστο. Περιλαμβάνουν συναυλίες και χορευτικά στην πλατεία του χωριού.
- *Πολιτιστικές εκδηλώσεις Βασιλακίου*
- *Πολιτιστικές εκδηλώσεις Φάρου*
- *Πολιτιστικές εκδηλώσεις στη Μονεμβασιά* : με αφορμή τον εορτασμό της απελευθέρωσης της Μονεμβασίας από τον τούρκικο ζυγό στις 23 Ιουλίου 1821, πραγματοποιείται διήμερο πολιτιστικών εκδηλώσεων στις 22 και 23 Ιουλίου με αποκορύφωμα το κάψιμο της τουρκικής γολέτας.
- *Παλαιολόγεια (Μυστράς)* : πρόκειται για μνημόσυνο των Παλαιολόγων με τη συμμετοχή προσωπικοτήτων από όλη τη χώρα. Τελείται κάθε χρόνο στις 29 Μαΐου.
- *Πολιτιστικές και Θρησκευτικές Εκδηλώσεις (Νεάπολη)*
- *Γιορτή της Μαρίδας (Ελαφόνησος)*

Κεφάλαιο Δέκατο

Πολιτιστικός Τουρισμός στην Αρκαδία

10.1 Γενικά Στοιχεία Νομού Αρκαδίας

Πρωτεύουσα: Τρίπολη

Κάτοικοι νομού: 102.035 (απογραφή 2001)

Κυριότερες Περιοχές Νομού : Δημητσάνα, Λεωνίδιο, Μεγαλόπολη, Τρίπολη, Στεμνίτσα, Βυτίνα, Άστρος

Ο νομός Αρκαδίας βρίσκεται στο κέντρο της Πελοποννήσου. Συνορεύει βόρεια με τους νομούς Κορινθίας και Αχαΐας, δυτικά με τους νομούς Ηλείας και Μεσσηνίας, νότια με το νομό Λακωνίας και ανατολικά βρέχεται από τον Αργολικό κόλπο.

Το κλίμα του νομού είναι ήπιο μεσογειακό.

Ο τουρισμός είναι μια από τις πρόσφατα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες του νομού. Οι κυριότερες μορφές που επικρατούν στο νομό είναι ο ορεινός και ο παράκτιος τουρισμός. Ο νομός εκτός από την ευκολία πρόσβασης, την εναλλαγή των τοπίων και το οικολογικό «ενδιαφέρον» που προσφέρει η περιοχή, διαθέτει επίσης πλούσια αρχαιολογική, ιστορική και θρησκευτική κληρονομιά.

10.2 Ιστορία Νομού Αρκαδίας

Η Αρκαδία ανήκει στις περιοχές εκείνες της Πελοποννήσου που κατοικήθηκαν πολύ νωρίς. Αξιόλογη είναι η αρχαία πόλη Ηραία στην πλαγιά του λόφου κοντά στο χωριό Άγιος Ιωάννης. Η Ηραία ήταν στην αρχαιότητα η μεγαλύτερη πόλη της Αρκαδίας και συνόρευε με την Ηλεία. Υπήρχε μάλιστα και ειδική συνθήκη συμμαχίας (540 π.Χ.) για 100 χρόνια (χαραγμένη σε χάλκινη πλάκα που σήμερα βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο) ανάμεσα στους Ηλείους και τους Ηραίους, με την οποία κατοχυρωνόταν η αμοιβαία συνεργασία την εποχή της ειρήνης και η συμμαχία σε περίπτωση πολέμου. Σύμμαχος αργότερα της Σπάρτης, γνώρισε την οργή των Αρκάδων (369 π.Χ.), ενώ το 219 π.Χ. καταλήφθηκε από το Φίλιππο Ε', που παρέδωσε την πόλη στους Αχαιούς. Στην Ηραία υπήρχαν την εποχή της ακμής της λουτρό, ναοί (Ήρας, Πάνα κ.ά.). Ιδιαίτερα λατρευόταν ο Διόνυσος (μυστήρια). Αξιόλογο είναι επίσης το χωριό Λυκόσουρα, το οποίο οφείλει την ονομασία

του στην αρχαία πρωτεύουσα των Αρκάδων. Κατά τον αρχαίο συγγραφέα – περιηγητή Πausανίας, ήταν η πρώτη πόλη που έχτισαν οι άνθρωποι.

Ο Ηρόδοτος θεωρεί τους Αρκάδες τους αρχαιότερους κατοίκους της Πελοποννήσου. Πρώτος βασιλιάς τους ήταν ο Πελασγός και κατοικούσαν σε μικρούς συνοικισμούς, χωρισμένοι σε φυλές, όπως έδειξαν οι ανασκαφές σε διάφορα σημεία του νομού. Οι Αρκάδες πήραν μέρος στον Τρωικό πόλεμο με 60 πλοία. Ο Αρκάδας Δάρδανος κυρίεψε τη Σαμοθράκη και έχτισε κοντά στην Τροία τη Δαρδανία. Αρκάδες εγκαταστάθηκαν και στην Κρήτη (Κυδωνία, Γόρτυνα), στην Κύπρο (Πάφος) στη Ζάκυνθο, στη Λευκάδα, στη Σικελία, στην Απουλία και στο Λάτιο. Ο Αρκάδας Εύανδρος με άποίκους κατέλαβε τον Παλατίνο λόφο της Ρώμης.

Σε νεώτερους χρόνους οι αρκαδικές πόλεις ίδρυσαν την ομοσπονδία («Κοινό») των Αρκάδων. Στα μέσα του ΣΤ' π.Χ. αιώνα η Αρκαδία απέκρουσε τις απόπειρες των Σπαρτιατών να την υποτάξουν. Την εποχή εκείνη γνώρισε μεγάλη ακμή η Μαντίνεια. Στους Περσικούς πολέμους οι Αρκάδες πολέμησαν στις Θερμοπύλες και στις Πλαταιές. Το 371 π.Χ., με τη βοήθεια των Θηβαίων, έφτασαν ως τα σύνορα της Σπάρτης. Τότε χτίστηκε και η Μεγαλόπολη και το «Κοινό» των Αρκάδων απέκτησε ενιαία κυβέρνηση και στρατό. Στην εποχή των διαδόχων του Αλεξάνδρου η Αρκαδία υπήρξε θέατρο μαχών, ως ότου (το 311) παραδόθηκε στον Κάσσανδρο. Το 303 την κατέλαβε ο Δημήτριος ο Πολιορκητής. Συχνοί πόλεμοι (αργότερα) με τη Σπάρτη εξασθένησαν την Αρκαδία.

Μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση η Αρκαδία έπαψε να αναφέρεται στα ιστορικά γεγονότα. Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες λεηλατήθηκε από τους Γότθους και στον Ζ' αιώνα μ.Χ. από τους Σλάβους. Το 1320 ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος Ασάν, ανιψιός του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Παλαιολόγου, απέσπασε την Αρκαδία από τους Φράγκους που την είχαν κυριέψει. Τέλος, το 1458 την κατέλαβαν οι Τούρκοι.

Το 1821 η Αρκαδία έγινε το επίκεντρο πολλών πολεμικών επιχειρήσεων. Ο Θ. Κολοκοτρώνης κατέλαβε την Τρίπολη (Σεπτ.1821) η οποία έμεινε ελεύθερη ως το 1825, οπότε την κατέλαβε ο Ιμπραήμ. Το Νοέμβρη του 1827 η Τρίπολη ελευθερώθηκε οριστικά και έγινε πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας.

10.3 Πολιτιστική Κληρονομιά Νομού Αρκαδίας

10.3.1 Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία

- Αρχαίο θέατρο των Ελληνιστικών Χρόνων (Επισκοπή Τεγέας)
- Τμήματα της αρχαίας Αγοράς της Τεγέας των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών Χρόνων (Επισκοπή Τεγέας)
- Βωμός της αυτοκρατορικής λατρείας (1ος - 4ος αιώνας μ.Χ.) (Επισκοπή Τεγέας)
- Τμήματα βυζαντινού οικισμού (10ος - 13ος αιώνας μ.Χ.) (Επισκοπή Τεγέας)
- Ναός της Αλέας Αθηνάς (Επισκοπή Τεγέας): αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους και γνωστότερους ναούς της κλασικής εποχής, που καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στην εξέλιξη της μνημειακής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής στον ελλαδικό χώρο.
- Ναός της Ήρας (Μαντίνεια)
- Αρχαίο θέατρο Μαντινείας
- Αρχαίος ναός στο Γκορτσούλι (Μαντίνεια)
- Τείχος Μαντινείας
- Αρχαίο Θέατρο των πρώιμων ελληνιστικών χρόνων (4ος/3ος αιώνας π.Χ.) (Ορχομενός)
- Η αρχαία Αγορά (Ορχομενός)
- Το Βουλευτήριο (Ορχομενός)
- Τα Τείχη (Ορχομενός)
- Ο εκατόμπεδος Ναός της Μεσοπολίτιδος Αρτέμιδος (Ορχομενός)
- Γέφυρα των Αρχαϊκών χρόνων (Ορχομενός)
- Προϊστορικός οικισμός στη θέση "Καταλύματα" και προϊστορικά αποστραγγιστικά έργα (Ορχομενός)
- Μυκηναϊκός οικισμός και αρχαίο Ιερό στη θέση "Μύτικας" Παλαιοπύργου
- Αρχαίο Ιερό και Παλαιοχριστιανική Βασιλική μεταξύ Ορχομενού και Παλαιοπύργου Μαντινείας

- *Ρωμαϊκή Έπαυλη (Λουκού Κυνουρίας)*
- *Αρχαία Τραπεζούντα (περιοχή «Παλιοχώρα»)*
- *Μυκηναϊκό Νεκροταφείο (Παλαιόκαστρο):* εδώ υπήρξε η ανακάλυψη 100 λαξευτών τάφων διαφόρων τύπων και μία λατρευτική και τελετουργική κατασκευή, η οποία, κατά την άποψη των ερευνητών, αποτελούσε Νεκρομαντείο των ύστερων μυκηναϊκών χρόνων.
- *Αρχαία Λυκόσουρα (Μεγαλόπολη)*
- *Αρχαία Γόρτυνα (Άγιος Ανδρέας) :* ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει τον ναό, αφιερωμένο στον Ασκληπιό (370 π. Χ.) καθώς και ένα από τα μεγαλύτερα συγκροτήματα λουτρών στον ελλαδικό χώρο (4ος αιώνας π.Χ.).
- *Μεταλλουργικοί Κλίβανοι Στενού-Αγιωργίτικων (Επαρχία Μαντινείας)*

10.3.2 Μουσεία

- *Αρχαιολογικό Μουσείο Τρίπολης:* στεγάζει περί τα 7.000 αντικείμενα, κυρίως από πρόσφατες ανασκαφές σε όλη την Αρκαδία.
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Άστρους*
- *Αρχαιολογική Συλλογή Δημητσάνας*
- *Αρχαιολογικό Μουσείο Λυκόσουρας:* περιλαμβάνει Γλυπτά, επιγραφές, μαρμάρινα και πήλινα αναθήματα διαφόρων τύπων από το Ιερό της Δέσποινας, στη Λυκόσουρα Αρκαδίας.
- *Λαογραφικό Μουσείο Βυτίνας*
- *Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας*
- *Λαογραφικό Μουσείο Παναγιάς (Δημητσάνα)*
- *Λαογραφικό Μουσείο Τεγέας*
- *Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης (Δημητσάνα):* πρόκειται για ένα σύνολο εγκαταστάσεων και υδροκίνητων μηχανισμών .
- *Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας*
- *Πολεμικό Μουσείο Τρίπολης*
- *Μουσείο και Διεθνές Κέντρο « Μίκης Θεοδωράκης »*
- *Μουσείο – Αρχείο Αλ. Παπαναστασίου (Λεβίδι)*

10.3.3 Εκκλησιαστικά Μνημεία

- *Παλαιοχριστιανική Βασιλική (5ος – 6ος αιώνας μ.Χ.) (Επισκοπή Τεγέας)*
- *Μονή Μεταμόρφωσης Σωτήρος Λουκούς (17^{ος} αιώνας μ.Χ.) (Άστρος)*
- *Μονή Φιλοσόφου(17^{ος} αιώνας μ. Χ.) (Δημητσάνα)*
- *Ναός Αγίων Αποστόλων Λεονταρίου (14^{ος} αιώνας μ.Χ.)*
- *Ναΐδριο Αγίας Θεοδώρας(1100 μ.Χ.) (Βάστα Μεγαλόπολης):* πρόκειται για έναν ιδιόμορφο ναό, καθώς 17 δέντρα έχουν φυτρώσει στην στέγη του ναού.
- *Μονή Προδρόμου Γορτυνίας (1545 μ.Χ.)*
- *Μονή Ζωοδόχου Πηγής Κλειβωκάς (1000 μ.Χ.)*
- *Μονή Κερνίτσας :* ιδρύθηκε από τους Παλαιολόγους το 14ο αιώνα. Από το 1680 και μετά, στο Μοναστήρι λειτούργησε Κρυφό Σχολειό.
- *Μονή Καλαμίου (1700 μ.Χ.)*
- *Μονή Κοίμησης Θεοτόκου Βαλτεσινίκου (1625 μ.Χ.)*
- *Μονή Αγίας Παρασκευής Βάχλιας (1620 μ.Χ.)*
- *Μονή Αιμυαλών Δημητσάνας (τέλη 16ου ή αρχές 17ου αιώνα)*
- *Μονή Αγίου Νικολάου Σίτζας(πριν το 1622μ. Χ.)*
- *Μονή Προδρόμου στο Καστρί (1126 μ.Χ.)*
- *Μονή Παλαιοπαναγιάς (1310 μ.Χ.)*
- *Μονή Παναγίας Μαλεβής (1116 μ.Χ.)*
- *Μονή Παναγίας της Κανδήλας (1650 μ.Χ.)*
- *Μονή Αγίου Νικολάου Καλτεζών:* εδώ, έλαβε χώρα η Συνέλευση η οποία εξέλεξε την Πρώτη Διοίκηση του Έθνους (26 Μαΐου 1821) τη γνωστή «Πελοποννησιακή Γερουσία». Αναδείχτηκε στον χώρο του ναού και ο χώρος του Κρυφού Σχολειού.
- *Μονή Επάνω Χρέπας (1100 μ.Χ.)*
- *Μονή Παναγίας Έλωνας (1300 μ.Χ.)*
- *Μονή Γοργοεπηκόου (1080 μ.Χ.)*

10.3.4 Λοιπά Στοιχεία Πολιτιστικού Ενδιαφέροντος

● *Κάστρο Παράλιου Άστρους (Παράλιο Άστρος)* : πέραν του Κάστρου τρία σημαντικά αρχιτεκτονικά μνημεία που περιλαμβάνονται στον χώρο είναι οι οικίες των Πάνου, Κωνσταντίνου και Ιωάννη Ζαφειρόπουλου.

● *Μαλλιαροπούλειο Δημοτικό Θέατρο (Τρίπολη)*

● *Σπήλαιο στα Κάψια Αρκαδίας (Κάψια)*: στο εσωτερικό του εντοπίστηκαν απολιθώματα νεολιθικής εποχής, ίχνη παλιάς πλημμύρας, ανθρώπινα οστά και κρανία αλλά και πήλινα λυχνάρια του 4ου και 5ου αιώνα μ.Χ

● *Φράγκικο Κάστρο της Καρύταινας*

● *Κάστρο της Άκοβας*

● *Κάστρο του Παλαιοπύργου*

● *Κάστρο του Λεονταρίου*

● *Κάστρο του Βαλτεσινίκου*

● *Κάστρο της Ωριάς (Άγιος Ιωάννης Κυνουρίας)*

● *Αρχοντικό Τσικαλιώτη (Λεωνίδιο)*

● *Σπίτι Κολοκοτρωναίων (Λιμποβίσι)*

● *Βυζαντινό Γέφυρι Αλφειού (Καρύταινα)*

● *Σανατόριο της Μάνας (Βαλτετσίνικο)*

● *Μνημείο Επαμεινώνδα (Τεγέα)*

● *Σπίτι Κώστα Καρυωτάκη (Τρίπολη)*

● *Οικία Μαλούχου (Τρίπολη)*

● *Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης*

● *Σπίτι Κώστα Καρυωτάκη (Τρίπολη)*

● *Οικία Μαλούχου (Τρίπολη)*

● *Αδριάντας Π. Πατρών Γερμανού (Δημητσάνα)*

● *Αδριάντας Στάϊκου Σταϊκόπουλου (Ζάτουνα)*

● *Άγαλμα Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (Πλατεία Άρεως, Τρίπολη)*

● *Άγαλμα Νικηταρά (Τουρκολέκα)*

10.3.5 Φεστιβάλ και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

- *Φεστιβάλ Τρίπολης* : περιλαμβάνει κινηματογραφικές προβολές, εκθέσεις καθώς και θεατρικές παραστάσεις.
- *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Δήμου Δημητσάνας*: λαμβάνουν χώρα τον Αύγουστο και περιλαμβάνουν θεατρικές και μουσικές παραστάσεις καθώς επίσης και ένα μεγάλο river party.
- *Πολιτιστικός Αύγουστος (Δήμος Τρικολώνων)* : περιλαμβάνει παραστάσεις θεάτρου σκιών και θεατρικές, συναυλίες και παραδοσιακά πανηγύρια.
- *Φεστιβάλ Άκοβας (Βυζίκι Αρκαδίας)* : μετρά εικοσιοκτώ χρόνια παράδοσης. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κάθε Αύγουστο.
- *Φεστιβάλ Δημοτικού Τραγουδιού (Δήμος Παγκαδίων)*
- *Παραδοσιακό Φεστιβάλ Λεωνιδίου* : περιλαμβάνει παραδοσιακούς χορούς και παραδοσιακές φορεσιές της περιοχής, συνοδευόμενα από δημοτικά τραγούδια.
- *Φεστιβάλ Θεοδωράκη (Ζάτουνα)*
- *Γιορτή του Τσίπουρου (Παλιοχώρι)* : οι εκδηλώσεις λαμβάνουν χώρα τέλη Οκτωβρίου.
- *«Γιορτή του Τσοπάνη» (Ράδου)*
- *Αρκαδικό Πάσχα (Πλατεία Άρεως, Τρίπολη)*
- *Φεστιβάλ Μαινάλου*

Κεφάλαιο Ενδέκατο

Συμπεράσματα και Προτάσεις

11.1 Συμπεράσματα και Προτάσεις

● Η Ελλάδα κατέχει ένα από τα πλουσιότερα σε αξία πολιτιστικά αποθέματα του κόσμου. Περιλαμβάνει 14 μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (κατάλογος UNESCO), 653 περίπου χαρακτηρισμένους παραδοσιακούς οικισμούς, 8.000 διατηρητέα κτίρια, 10.000 περίπου κηρυγμένα μνημεία, κάστρα, βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια καθώς επίσης και πάνω από 267 μουσεία. Επιπλέον στην υποδομή για την ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού συγκαταλέγονται οι υπάρχουσες θέσεις συναυλιών, οι θεατρικές σκηνές, οι αίθουσες τέχνης και τα αρχαία θέατρα. Σε όλα τα παραπάνω αξίζει να προστεθεί και η λεγόμενη «μη απτή» παραδοσιακή κληρονομιά της Ελλάδας, η οποία είναι ιδιαίτερα πλούσια και αποτελείται από την παραδοσιακή μουσική, τα έθιμα και τις λαογραφικές εκδηλώσεις.

● Από τα παραπάνω κεφάλαια (Κεφάλαιο 4 έως 10) προκύπτει ότι η Πελοπόννησος και οι νομοί που την απαρτίζουν, αποτελούν ένα κομμάτι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Και οι επτά νομοί είναι πλούσιοι σε ιστορία και πολιτιστικά τουριστικά θέλγητρα καθώς επίσης και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επομένως τόσο η Πελοπόννησος όσο και η Ελλάδα γενικότερα διαθέτει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε πολιτιστικούς πόρους έναντι πολλών κρατών, γεγονός που καθιστά πιο ισχυρή τη θέση της χώρας στη διεθνή αγορά του πολιτιστικού τουρισμού.

● Σύμφωνα με στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, εκτιμάται ότι ο Πολιτιστικός Τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό 15% τον χρόνο και ότι το 37% όλων των διεθνών ταξιδιών περιλαμβάνει ένα πολιτιστικό στοιχείο, ενώ αντίθετα ο μαζικός παράκτιος τουρισμός αναπτύσσεται μόνο κατά 8% τον χρόνο.

● Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί τη βάση του ποιοτικού τουρισμού και η ανάπτυξη και προώθησή του εγγυάται μία ιδιαίτερα σημαντική διάσταση αειφόρου ανάπτυξης. Δεν αντιστρατεύεται το μοντέλο τουρισμού «ήλιου και θάλασσας» μιας και αυτά τα δύο είδη είναι συμπληρωματικά. Συνδυάζει την ποιότητα στους επισκέπτες, την ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες, μία αρμονική ανάπτυξη προστασίας και ανάπλασης του περιβάλλοντος και των

έργων υποδομής με προβολή των μοναδικών ανά περιοχή πολιτιστικών στοιχείων (αρχαιότητες, λαογραφία, εθνοαρχαιολογία) του φυσικού κάλλους και των πνευματικών δράσεων.

● Από έρευνες προκύπτει επιπλέον ότι στους πολιτιστικούς τουρίστες ανήκουν άτομα που πέραν της υψηλής τους μόρφωσης και του υψηλού τους εισοδήματος, έχουν την τάση να ξοδεύουν από 10 έως 15% περισσότερα χρήματα για κάθε ημέρα ταξιδιού, εκ των οποίων μεγάλο μέρος καταναλώνεται σε παραδοσιακά προϊόντα όπως είδη λαϊκής τέχνης, χειροποίητα είδη, ρουχισμό κ.λπ. .

Στην Ελλάδα , ο μαζικός παράκτιος τουρισμός είναι η πλέον διαδεδομένη μορφή τουρισμού. Όμως στο ελληνικό τουριστικό προϊόν «ήλιος και θάλασσα» έχει επέλθει κορεσμός και ως συνέπεια αυτού η Ελλάδα θα πρέπει να αναπτύξει περεταίρω τον πολιτιστικό τουρισμό, μιας και η μορφή αυτή τουρισμού λαμβάνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις στο ελληνικό τουριστικό ρεύμα.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η επιτακτική ανάγκη για την περεταίρω ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα, καθώς η τουριστική ανάπτυξη της συνδέεται άρρηκτα με την πολιτιστική της ανάπτυξη και την αξιοποίηση του πολιτιστικού της πλούτου. Η Ιστορία, τα μνημεία και η παράδοση των νομών της Πελοποννήσου αλλά και γενικότερα της Ελλάδας αποτελούν θεμέλιους λίθους για μία αξιόλογη ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτιστικού τουρισμού.

● Προσπάθειες θα πρέπει να καταβληθούν για την συνεργασία τομέων Πολιτισμού και Τουρισμού για την διαμόρφωση ενός στρατηγικού σχεδίου για την ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού. Η ανάπτυξη αυτή δεν μπορεί να γίνει απλώς με πρωτοβουλία κάποιων τουριστικών επιχειρηματιών. Απαιτεί τη συνεργασία του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα σε τοπική βάση. Απαιτεί ένα οργανωμένο σχεδιασμό από την κοινότητα με ενεργοποίηση όλων των τοπικών παραγόντων. Ο σχεδιασμός αυτός θα πρέπει να ενισχυθεί κεντρικά με κύριους φορείς τον ΕΟΤ και το Υπουργείο Πολιτισμού.

● Βασικά εργαλεία για την ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού είναι οι νέες τεχνολογίες, με κυρίαρχη αυτή του Διαδικτύου. Στόχος τους η προβολή του τόπου, η παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς με απώτερο στόχο την προσέλκυση τουριστών. Με σχετικά μικρό κόστος μπορούν να

χρησιμοποιηθούν πολύ αποτελεσματικά σε όλα τα στάδια του πολιτιστικού τουριστικού σχεδιασμού. Ο κεντρικός κόμβος του Υπουργείου Πολιτισμού «Οδυσσέας» είναι σχεδιασμένος με βάση τα παραπάνω. Απώτερος στόχος του κόμβου αυτού είναι όπου παρουσιάζει στο κοινό όλα τα μουσεία, τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της χώρας.

- Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια υπάρχει διεθνώς ένα συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για τηλεοπτικά προγράμματα που έχουν σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό. Η αύξηση στην κυκλοφορία ανάλογων περιοδικών και βιβλίων είναι εντυπωσιακή, όπως και η αύξηση στις επισκέψεις σχετικών ιστοσελίδων στο διαδίκτυο. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν και τις τάσεις στα ενδιαφέροντα όλο και μεγαλύτερου ποσοστού του πληθυσμού και επιπλέον αποτελούν μία μέθοδο προώθησης του Πολιτιστικού Τουρισμού.

- Προγράμματα για την ενίσχυση του Πολιτιστικού Τουρισμού στην Ελλάδα όπως το πρόγραμμα παραδοσιακών οικισμών του ΕΟΤ ή οι Σημειακές επεμβάσεις ανάδειξης της αρχιτεκτονικής και γενικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς ή οι διάφορες πολιτιστικές διαδρομές και τα πολιτιστικά μονοπάτια θα πρέπει να αποτελέσουν παράδειγμα για την ανάληψη και άλλων δράσεων για την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού.

- Θα πρέπει να επέλθει αναβάθμιση των υπηρεσιών των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων, εμπλουτίζοντας έτσι το προϊόν που προσφέρουν και εκσυγχρονίζοντας τις υποδομές τους με σύγχρονους τρόπους προώθησης και προβολής των προϊόντων.

- Ένα επιπλέον μέτρο ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού είναι ο σχεδιασμός πακέτων με θεματικό πεδίο τον πολιτισμό, την κληρονομιά, τις αρχαιότητες, τα μουσεία, τον λαϊκό πολιτισμό, την σύγχρονη εικαστική τέχνη, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική κ.λπ. .

- Θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην αναπαράσταση του παρελθόντος και της Ιστορίας καθώς οι πολιτιστικοί τουρίστες έχουν την ανάγκη να «βιώσουν» την ελληνική ιστορία. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί και με την κατασκευή θεματικών ξενοδοχειακών μονάδων ή αναβίωση αρχαίων τελετών όπως λόγου χάρη η έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων που αποτέλεσε μία παρουσίαση – αναπαράσταση της ελληνικής ιστορίας.

-
- Τέλος, μία επιπλέον μέθοδος προώθησης του πολιτιστικού τουρισμού θα μπορούσε να αποτελέσει και η διανομή DVD καθώς αποτελεί προϊόν ιδιαίτερα ζωντανό και επιδείξιμο και με αρκετά χαμηλό κόστος.

Η ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού θα αποτελέσει για την Πελοπόννησο αλλά και για την Ελλάδα γενικότερα τον μοχλό για τον εμπλουτισμό και την διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος καθώς και την ενίσχυση της Ελλάδας στην διεθνή αγορά. Το Υπουργείο Πολιτισμού, ο Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού καθώς και ο ΕΟΤ σε συνεργασία με τους φορείς του ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να συνεργαστούν προς αυτήν την οδό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Choy D.J.L. (1992) : "Lifecycle models for pacific island destinations, *Journal of Travel Research*", 30 (3): 26-31
2. Davidson Rob (1992) : "Tourism in Europe", *Technipus*
3. Lickorish J. – Jenkins L. Carson (2004) : "Μια εισαγωγή στον Τουρισμό», Κριτική: Αθήνα
4. Richards Greg (1997) : "Cultural Tourism in Europe", *Cab International*
5. Walle H. Alf (1998) : "Cultural Tourism: A Strategic Focus", *Westvie Press : Colorado*

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Γαλάνη – Μουτάφη Βασιλική (2002) : «Έρευνες για τον Τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο. Μια ανθρωπολογική Προσέγγιση, Εκδόσεις Προπομπός : Αθήνα
2. Ζαφειροπούλου Αναστασία (2006) : «Τουριστική Γεωγραφία Ελλάδος»
3. Ηγουμενάκης Γ. Νίκος (1996) : «Τουριστικό Μάρκετινγκ», Εκδόσεις *Interbooks* : Αθήνα
4. Ηγουμενάκης Γ. Νίκος (1997) : «Τουριστική Οικονομία (τόμος Α') », Εκδόσεις *Interbooks* : Αθήνα
5. Μοίρα – Μυλωνοπούλου Πολυξένη (1999) : «Τουριστική Γεωγραφία "Ευρώπη"», Εκδόσεις Σταμούλης : Αθήνα
6. Παπανίκος Θ. Γρηγόρης (2005) : «Οι Ελληνικές Τουριστικές Εισπράξεις», Εκδόσεις Μιχάλης Τούμπης : Αθήνα
7. Πατσουράτης Α. Βασίλειος (2002) : «Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα», Εκδόσεις Επτάλοφος Α.Β.Ε.Ε. : Αθήνα
8. Σφακιανάκης Κων. Μανώλης (2000) : «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην : Αθήνα

-
9. Τσάρτας Πάρις, Κοκκώσης Χαράλαμπος (1999) : «Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό», Εκδόσεις ΕΑΠ : Πάτρα
  10. Τσάρτας Π., Μάρκου Α., Παπλιάκου Β. (1999) : «Ο Τουρισμός ως Παράγοντας Κοινωνικής Αλλαγής», Εκδόσεις Εξάντας : Αθήνα
  11. Τσάρτας Πάρις (1996) : «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό», Εξάντας : Αθήνα

Ιστοσελίδες

1. <http://www.achaia.gr>
2. <http://www.arcadia.gr>
3. <http://www.argolida.gr>
4. <http://www.culture.gr>
5. http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/why_socioimpacts.html
6. <http://www.culture.gr>
7. <http://www.e-city.gr>
8. <http://eur-lex.europa.eu>
10. <http://www.gnto.gr>
11. <http://www.itep.gr>
12. <http://www.korinthia.gr>
13. <http://www.lakonia.gr>
14. <http://www.messinia.gr>
15. <http://www.nailias.gr>
16. <http://www.peloponnisos.gr>
17. <http://www.sete.gr>
18. <http://www.statistics.gr>
19. <http://www.traveldailynews.gr>
20. <http://www.unesco.org>
21. <http://www.visitlakonia.com>
22. <http://www.world-tourism.org>
